

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา สภาวการณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดยะลา นั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยรายละเอียดดังนี้

- ๑.แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม
- ๒.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
 - ๒.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม
 - ๒.๒ แนวคิดการระดมพลังทางสังคม
 - ๒.๓ เทคนิค AIC
๓. พฤติกรรม
๔. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของวัยรุ่น
๕. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน
- ๖.แนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู
๗. แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู
๘. สภาวการณ์ทางวัฒนธรรม
๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคม

สภาพสังคมปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกรรมไปสู่ระบบอุตสาหกรรมแบบใหม่ ที่เป็นการแข่งขันทางวัตถุและเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อผลผลิตทางการค้าได้เป็นแรงจูงใจให้ผู้คนใช้ความสามารถและเวลาทุ่มเทให้กับงานเพื่อความอยู่รอดทางสังคม ทำให้ชีวิตของสมาชิกในสังคมซึ่งเคยสัมพันธ์กับสถาบันหลักของสังคม (Social system) เกิดติดขัดดำเนินไปไม่สอดคล้องระหว่างส่วนต่างๆในที่สุดทำให้เกิดขัดแย้งระหว่างสถาบันทางสังคมต่างๆ ความขัดแย้งระหว่างบทบาทหน้าที่ต่างๆ เรียกว่าปัญหาสังคม Social Problems (มงคล หวังสุขใจและคณะ สังคมวิทยาเบื้องต้น . มหาวิทยาลัยศรีปทุม. โรงพิมพ์ฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม. กรุงเทพฯ ๒๕๔๘ : หน้า คำนำ) การศึกษาปัญหาทางสังคมนี้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทุกคนต้องประสบปัญหาต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อม ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันด้วยแล้วปัญหาทางสังคมต่างๆยิ่งมีความทวีความรุนแรงมากขึ้น และมีปัจจัยซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาปัญหาทางสังคมโดยมุ่งประเด็นถึงสาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา จึงเป็นกรอบแนวคิดที่จะนำมาศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนปัจจุบัน

๒.๑.๑ ความหมายของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคม หมายถึง สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนจำนวนมากของ กลุ่ม หรือสังคมมนุษย์ จนเป็นเหตุให้เขาตกใจที่จะทำการแก้ไขสถานการณ์นั้นๆ เมื่อเขาตระหนักว่าอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ ปัญหาสังคม คือ สถานการณ์ที่ยอมรับกันว่าไม่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เบี่ยงเบนไปจากสภาวะปกติ และด้วยความเพียรพยายามของกลุ่มย่อย สามารถแก้ไขได้โดยการกระทำบางสิ่งบางอย่างลงไป จากค่านิยมดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้-

๑.เป็นปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบต่อสมาชิกสังคมมากพอสมควร เช่น ปัญหาโสเภณี สร้างชื่อเสียงในกลุ่มต่อส่วนรวมของประเทศ

๒.ปรากฏการณ์ที่สร้างความไม่พึงพอใจต่อและขัดต่อค่านิยมที่ดีของสังคม จนเป็นเหตุให้สมาชิกตกลงเพื่อหาทางแก้ไข

๓.เป็นปรากฏการณ์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคม

๔.เป็นปรากฏการณ์ที่คนจำนวนหนึ่งไม่สามารถทนดูได้ต่อไป แล้วจึงเกิดการกระทำร่วมกันเพื่อการแก้ไข

๕.เป็นปรากฏการณ์ที่ถือเป็นอาการป่วยทางสังคม ควรได้รับการเยียวยา

๒.๑.๒ แนวทางการศึกษาปัญหาทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม จำเป็นต้องศึกษาจากทฤษฎีทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผ่านการพิสูจน์ทดลอง เช่น การสังเกต พฤติกรรมบางอย่างแล้วนำไปพิสูจน์ เพื่อบทสรุปเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นว่า ปัญหาสังคมเกิดจากเหตุใด และนำไปแก้ไขอย่างไร เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาธิทางสังคม (The social Pathology Perspective) แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ได้มองสังคมเปรียบเสมือนสิ่งที่มีชีวิตขนาดใหญ่ในสังคมนั้น ประกอบด้วยส่วนต่างๆ แต่ส่วนต่างๆก็มีความสำคัญด้วยกันทั้งนั้น ต่างประสานสอดคล้องกัน เพื่อให้เกอดดุลภาพทางสังคม ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งทำหน้าที่บกพร่อง ทำให้ส่วนอื่นๆได้รับผลกระทบ คือ เจ็บไข้ ในสังคมก็เช่นเดียวกันที่ประกอบด้วย ปัจเจกชนและสถาบันทางสังคมต่างๆ ต้องเผชิญกับภาวะการแปรปรวนทางสังคมอย่างหนัก ทำให้อวัยวะทางสังคมหยุดชะงัก เกิดการเจ็บป่วยเพราะสมาชิกปรับตัวไม่ทัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างส่วนต่างๆ จึงส่งผลให้เกิดการเสื่อมโทรมด้านศีลธรรมและจิตใจเห็นแก่ตัวมากขึ้น อานาจฝ่ายต่ำเข้าครอบงำ กล่าวคือ อาการเจ็บป่วยทางสังคม คือสถาบันทางสังคมต่างๆอันเป็นโครงสร้างทางสังคมบกพร่อง การแก้ไขปัญหาก็จะต้องให้การศึกษาแก่บุคคลในสังคมเพื่อจะมีคุณธรรมมากขึ้นสาเหตุของการเกิดปัญหาทางสังคม เกี่ยวกับปัญหาสังคม นอกจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อทราบถึงการกระทำอันเป็นปัญหาแล้ว ยังต้องทราบสภาพทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อหาประเด็นหลักเกี่ยวกับข้อบกพร่องอันจะนำมาซึ่งปัญหา และนอกจากนั้นผู้ศึกษายังต้องทราบสาเหตุของปัญหาอีกด้วยเพื่อนำไปแก้ไขได้อย่างถูกต้อง ตามกระบวนการของปัญหานั้น ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องหนุนเนื่องกันอยู่

การพิจารณาสาเหตุของปัญหาทางสังคม อาจพิจารณาได้ ๓ ทางด้วยกันคือ

๑. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม(Social Change) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีการจัดระเบียบการเปลี่ยนแปลง จะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมนวมทั้งมีผลต่อบุคคลและกลุ่มบุคคล โดยสมาชิกในสังคมได้รับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้าไปแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตนั้น ย่อมมีปัจจัยหลายอย่างคือ จะมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมและบุคคล

กลุ่มบุคคล การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ค่านิยม ทางศาสนา และการแต่งกาย เป็นต้น อันเป็น ส่วนย่อยทางสังคม และส่งผลกระทบต่อระบบ รูปแบบอันเป็นโครงสร้างทางสังคมซึ่งได้เกิดจากการสะสมของกลุ่มบุคคลก่อนแล้วขยายออกเป็นการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เป็นต้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม การเป็นเมืองและอุตสาหกรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา

กล่าวโดยสรุป ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ เทคโนโลยีการสื่อสาร คมนาคม อุตสาหกรรมทำให้เกิดการติดต่อระหว่างสังคม และอพยพย้ายถิ่นได้อย่างง่าย ส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมจากดั้งเดิม ในที่สุดส่งผลกระทบต่อระบบสังคมและวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคม

๒. การเสียระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (Social Disorganization) ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมต่างๆเกิดจาก เกิดจากการที่สมาชิกสังคมไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม เพราะเห็นบรรทัดฐานทางสังคมเอื้อประโยชน์แก่ตนได้ ในที่สุดทำให้เกิดปัญหาต่างทางสังคมภายนอก ข้อนี้ถือว่าเป็นความบกพร่องขององค์กรทางสังคม เช่น วัด โรงเรียน รัฐบาล ไม่สามารถควบคุมให้ สมาชิกปฏิบัติแนวเดียวกันได้

๓. บุคลิกภาพ (personality)พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ปัญหาที่เกิดจากบุคลิกภาพคือ การแสดงความก้าวร้าวต่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้ เกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น พันธุกรรม การเลี้ยงดู และสิ่งแวดล้อม โดยปกติแล้วบุคลิกภาพของ แต่ละบุคคลจะพัฒนาการไปพร้อมกัน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ แต่ถ้าช่วงเจริญวัย เกิดเกิดขาด ปัจจัยข้อใดข้อหนึ่ง เช่นอยู่ในสภาพแวดล้อมไม่ดี หรือได้รับการเลี้ยงดูไม่ดี ขาดความอบอุ่น ส่งผลให้ จิตใจไม่มั่นคง หรือมองสังคมในแง่ร้าย ดังนั้น การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพผิดไปจาก ปกติวิสัย ของสังคม เป็นเพราะเขากระทำไปเพื่อทดแทนบางสิ่งบางอย่างขาดหายไป เช่น ความรัก ความต้องการ เรียกร้องความสนใจ เป็นต้น กล่าวโดยสรุปสาเหตุแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ.-

๑. ปัจจัยภายนอก เช่นวิทยาการใหม่ๆ เทคโนโลยี ระบบอุตสาหกรรม ส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งผลให้สังคม ประชาชนทั้งในระดับโครงสร้างและส่วนบุคคล ซึ่งไม่สามารถ ปรับตัวเข้ากับรูปแบบใหม่ของสังคมได้

๒. ปัจจัยภายใน คือเกิดจากตัวบุคคลเอง เช่น ปฏิเสธค่านิยมอันดีงามของสังคม แล้วสร้างรูปแบบของสังคมใหม่ ทำให้สังคมเสียระบบและปัญหาติดตามมาปัญหาทางสังคมถือว่าเป็น เรื่องธรรมดา เพราะสังคมเป็นเรื่องระบบเมื่อระบบได้รับผลกระทบกระเทือนจากการพัฒนา และจาก ความเจริญ แต่ขาดดุลยภาพ ทำให้ระบบเสียรูปแบบ ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา

๒.๑.๓ แนวทางแก้ไขปัญหาทางสังคม

ปัญหาต่างๆย่อมมีสาเหตุหลายประการ เช่นปัญหาครอบครัว หรือปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็ต้องทราบสาเหตุของการของปัญหาก่อนแล้ว จึงลงมือแก้ไขให้ถูก จุดอันเป็นสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาก็สามารถกระทำได้ดังนี้.-

๑. ปัญหาอันมีสาเหตุจากภายนอก เช่น ปัญหาที่เกิดจากความเจริญทางเทคโนโลยี และการขยายตัวทางอุตสาหกรรม การสื่อสาร ควรแก้ไขด้วย การอบรมสั่งสอน (Socialization) การให้ การศึกษา (education) การลงโทษ (Punishment)

๒. ปัญหาที่เกิดจากสาเหตุภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงรสนิยม ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่งมีผลต่อปัญหาอันเกิดมาจากการเมือง และความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม ควรแก้ไขด้วย หน่วยงาน ให้คำแนะนำปรึกษา คือมีหน่วยงานให้คำปรึกษาปัญหาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และ คำสอนทาง ศาสนา รัฐควรเปิดโอกาสให้ศึกษาค้นคว้า เพื่อประยุกต์หลักทางศาสนาให้แพร่หลาย กระตุ้นจิตสำนึก ที่ดีต่อสังคม

กรอบแนวคิดดังกล่าวเกี่ยวกับสังคมวิทยาว่าด้วยปัญหาทางสังคม ได้นำความหมาย เกี่ยวกับปัญหาทางสังคมและแนวคิดจากทฤษฎีเกี่ยวกับปัญหาทางสังคมบางทฤษฎี สาเหตุของการ เกิดปัญหาทางสังคมและแนวทางการแก้ไขปัญหาทางสังคมมาเพื่อจะนำมาเป็นกรอบแนวคิด ประกอบการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจนเป็นปัญหาทางสังคมได้และดำเนินการแก้ไข อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสถานการณ์ทางสังคมของจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน

ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อมนุษย์และสังคม หลายประการ ดังนี้.

๑. ทำให้มนุษย์เกิดความสะอวดสบาย ในด้านต่างๆ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้งานแทนมนุษย์ เป็นต้น

๒. ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการผลิตสินค้าและสิ่งของต่างๆ มากขึ้นสินค้า อุปโภคบริโภคจึงมีเพียงพอต่อสมาชิกในสังคม

๓. ทำให้เกิดการวางแผนการพัฒนาสังคม เพื่อความเป็นอยู่สะอวดสบายขึ้นของ มนุษย์

๔. ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมเกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมากขึ้น และมีผลทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

๕. ทำให้เกิดความล่าช้าทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้นขึ้นได้หากอัตราการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรมทางวัตถุกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นไม่เท่ากันเช่นมีถนนมีรถยนต์ที่ทันสมัยแต่คนใน สังคมไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น

๖. ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคมเพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและวัฒนธรรมขึ้นนั้นคนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้แต่ บางส่วนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้จึงนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดความ ขัดแย้งกันขึ้น และนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบทางสังคมขึ้น

๗. ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นได้ ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นั้น ทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด

๘. ทำให้สังคมที่มีวัฒนธรรมที่เหนือกว่าได้เปรียบสังคมที่ด้อยกว่า หรือเกิดการด้อย พัฒนาและพังพินาศขึ้น ซึ่งทำให้สังคมโลกขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรม (สนธยา พลศรี, ๒๕๔๕ : หน้า ๒๑๕ -๒๑๖)

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในอนาคตมีแนวโน้มของวาระบวน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายวาระการดังนี้.

๑. การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) หมายถึงกระบวนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเพื่อการตลาดกันกว้างใหญ่ โดยการใช้แรงงานเฉพาะอย่าง

๒. การทำให้เป็นเมือง (urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินกิจการงานเข้าสู่บริเวณเมืองหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มจำนวนประชากร หรือการก่อดำเนินกิจการต่างๆ มากขึ้น เช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองโดยผ่านการแพร่หลายของไฟฟ้า ถนนหนทาง วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๓. การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) หมายถึงปรัชญาระบอบสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และควบคุมกิจการของชุมชนโดยไม่คำนึงถึง ชั้น ยศ สถานภาพ และควบคุมกิจการของชุมชนโดยประชาชนไม่คำนึงถึงชั้นยศ สถานภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติ

๔. การแพร่ของจัดองค์กรสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึงการแพร่ของระบบบริหารงานในรูปของคณะบุคคลโดยมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน อันเป็นที่ยอมรับทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนในปัจจุบันและมีแนวโน้มมากขึ้น ในอนาคต

๕. กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในขณะที่คนส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงมาก แต่คนส่วนหนึ่งได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงน้อย ตัวอย่างเช่น การพัฒนาเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ขณะเดียวกันก็เกิดแหล่งสลัมสำหรับคนจนจำนวนมากขึ้น การพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้า และถนน แต่ก็เพิ่มคนยากจนจำนวนมากขึ้น จนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเมืองทำงานมากขึ้น เป็นต้น (คณาจารย์ภาคสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๐ : ๑๖๔-๑๖๕)

๖. กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง การที่สังคมโลกในปัจจุบันมีระบบการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง จนกระทั่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคของการที่โลกไร้พรมแดน การติดต่อระหว่างสังคมต่างๆ จึงกระทำได้ง่ายและรวดเร็ว จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วเช่นเดียวกัน (สนธยา พลศรี : ๒๕๔๕)

๒.๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

๒.๒.๑ แนวคิดการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม ได้มีบทบาทและมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากปัญหาความล้มเหลวของการดำเนินงานพัฒนาในอดีต ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของคนภายนอกชุมชน โดยละเลยศักยภาพและความสามารถของคนภายในชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมได้ถูกนำมาใช้ในสาขาต่างๆ มากมาย นักจิตวิทยาใช้คำนี้ในเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม และนักพัฒนาใช้คำนี้เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา (พรชัย พันธงาม. ๒๕๔๐ : ๒๒) และแนวคิดอื่นๆ ที่เสริมให้ “การมีส่วนร่วม” เป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ เป็นหนทางให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารด้านสภาพการณ์ ความต้องการ และเจตคติ

ของท้องถิ่นที่จำเป็นต่อความสำเร็จของแผนงานและโครงการพัฒนาต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น ที่เป็นการเพิ่มความมุ่งมั่นและการเป็นเจ้าของของประชาชนในกิจกรรมพัฒนามากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การดำเนินงานอย่างเข้มแข็งเอาจริงเอาจัง และเป็นการช่วยระดมทรัพยากรในท้องถิ่นด้านความรู้และอื่นๆ มาสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา นอกจากการได้จากแหล่งอื่นๆ อยู่แล้ว ซึ่ง การมีส่วนร่วม อาจมีรูปแบบและลักษณะเป็นอย่างไรได้นั้นขึ้นอยู่กับกรมมอง หรือการพิจารณาบทบาทของการมีส่วนร่วมในลักษณะใด กล่าวคือ กระบวนการโครงการ หรือเทคนิค

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (WHO. ๑๙๘๑) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการของบุคคล ครอบครัว ที่มีปฏิริยาต่อกันในการดูแลสุขภาพให้เกิดความผาสุก และเป็นการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการองค์การและการมีอำนาจ

โอคเคย์ (Oakely. ๑๙๘๙, อ้างอิงจาก พรชัย พันธงาม. ๒๕๔๐ : ๒๓) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจของกลุ่มที่มีความต้องการร่วมกัน ภายใต้สภาพพื้นที่เดียวกัน โดยจะมีการตัดสินใจในการปฏิบัติร่วมกัน รวมถึงการกำหนดความต้องการ การมีภาวะผู้นำ การจัดองค์การ การระดมทรัพยากร การจัดการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการได้รับผลประโยชน์

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่บุคคลมีการปฏิสัมพันธ์กัน ในลักษณะ รูปแบบรูปแบบหนึ่ง เป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการแบ่งปันผลประโยชน์และการได้รับผลประโยชน์

๒.๒.๒ แนวคิดการระดมพลังทางสังคม

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF. ๒๐๐๕ : Online) ได้เริ่มต้นนำ “การระดมพลังทางสังคม” มาใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๘๐ โดยให้คำนิยามว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนและการพูดคุยติดต่อสื่อสาร การระดมพลังทางสังคมได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับรากหญ้าในท้องถิ่น ซึ่งมีการใช้คำในหลากหลายรูปแบบ เช่น Strategic mobilization หรือ Community for behavior change เป็นต้น นอกจากนี้องค์การยูนิเซฟ ได้กำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมให้ประกอบด้วยกลยุทธ์หลักที่สำคัญ ๖ ประการ ได้แก่

๑. การสนับสนุน/การสร้างกระแส (Advocacy) เป็นความพยายามในการสื่อสารเพื่อชักชวนให้กลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่กลุ่มบุคคลที่กำหนดนโยบาย กลุ่มบุคคลหลัก กลุ่มและองค์การต่างๆ ในสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการในชุมชน

๒. การให้ข้อมูลข่าวสาร สุขศึกษา การสื่อสาร (Information, Education and Communication) เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โดยผ่านทางติดต่อสื่อสารการระดมทรัพยากรต่างๆ การช่วยเหลือทางเทคนิค

๓. การจัดอบรมโครงการต่างๆ (Tranning of programmed implementers) เป็นการอบรมให้ความรู้ หรือทักษะที่จำเป็นต่างๆ แก่บุคลากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

๔. การจัดองค์กรในชุมชน (Community organization) เป็นการสร้างเสริมพลังความสามารถ

๕. การสร้างเครือข่ายและแนวร่วม (Networking, establishing linkages and building alliance) เป็นการสร้างแนวร่วมในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำหรือมีบทบาทที่สำคัญในชุมชน

๖. การติดตามและประเมินผล (Monitoring and evaluation) เป็นการกำกับ ติดตาม และประเมินผลโครงการต่างๆ ภายหลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว ว่ามีประสิทธิภาพ บรรลุตามวิธีการหนึ่งของการทำงานมีส่วนร่วม

๒.๒.๓ เทคนิค AIC

เทคนิค AIC (Appreciation Influence Control) เป็นเทคนิคหรือแนวทางที่จะส่งเสริมให้สมาชิกในองค์กรมารวมกันเรียนรู้ในกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการทำงานและพัฒนาร่วมกัน หรือเป็นเทคนิคในการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนา เริ่มต้นนำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยทูริต ซาโต้ (Turid Sato) และวิลเลียม สมิธ (Williams Smith) โดยร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้นำแนวคิดนี้ไปดัดแปลงและฝึกปฏิบัติในการประชุม เพื่อระดมความคิดในการพัฒนาระดับหมู่บ้าน และตำบล จึงสรุปได้ว่า เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาการทำงาน ที่กระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้พิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางสังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน (Smith. ๑๙๙๑: Online)

ความหมายของ AIC

A ย่อมาจาก Appreciation หมายถึง การเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน

I ย่อมาจาก Influence หมายถึง อิทธิพล อำนาจชักจูง

C ย่อมาจาก Control หมายถึง การควบคุม การกำกับ ให้เกิดปฏิบัติการ

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่จะช่วยกระตุ้นให้คนร่วมมือกันทำงานโดยเอาคนที่เกี่ยวข้องมาอยู่ด้วยกัน มองอนาคตด้วยกัน หากจุดร่วมที่เป็นคุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกัน แล้ววางแผนเพื่อดำเนินการร่วมกัน เทคนิค AIC เป็นศิลปะของการพัฒนา ที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมสูง รูปแบบของการดำเนินงาน มีขั้นตอนที่สำคัญ อยู่ ๓ ขั้นตอนดังนี้ (พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. ๒๕๔๑: อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. ๒๕๓๙)

๑. ขั้นตอนการสร้างความรู้หรือสร้างความพึงพอใจ (A) เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกัน อย่างเป็นทางการเป็น ๒ ส่วน

A1 เป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ของหมู่บ้าน หรือชุมชนในปัจจุบัน

A2 เป็นการกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ ที่เป็นภาพอันพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร

๒. ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา (I) เป็นขั้นตอนที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันจะให้ออกความคิดเห็นว่าวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง แบ่งเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๑ เป็นการคิดกิจกรรม/โครงการ หน่วยการเรียนรู้ ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามภาพที่พึงประสงค์โดยคำนึงถึงความเป็นจริงและความเป็นไปได้

๒ เป็นการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยต้องกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงออกอภิปรายให้ครอบคลุม เห็นแนวทางที่แตกต่างกัน

๓. ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ (c) คือการกำหนดแผนปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ ศูนย์การเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

C1 เป็นการแบ่งความรับผิดชอบ

C2 เป็นการตกลงในรายละเอียดของการดำเนินงาน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

๒.๓.๑ ความหมายของพฤติกรรม

ประเทือง ภูมิภักทราคม (๒๕๔๐: อ้างถึงในสรศักดิ์ พลประเสริฐ,๒๕๔๒:๓๔) ได้ให้ความหมายของคำว่าพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำ การแสดงออกของบุคคลในสภาพการณ์ใดสภาพหนึ่งที่สามารถสังเกตได้ ได้ยิน และวัดด้วยเครื่องมือที่เป็นปรนัย

ในทางจิตวิทยาซึ่ง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ได้นิยามความหมายของพฤติกรรม คือ กิจกรรมที่สามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น หรือเครื่องมืออื่นๆ เช่นการวิ่ง การกิน การกระพริบตา การคิด เป็นต้น นักจิตวิทยาได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น ๒ ประเภทคือ (สมาน มานะกิจ, ๒๕๓๙:๑๑ อ้างถึงใน วรณภา กรีระตระกูล,๒๕๔๕:๙)

๑) พฤติกรรมภายนอก หมายถึง พฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น เช่น การอ่านหนังสือ การนอน การรับประทานอาหาร การปฏิบัติต่างๆ เป็นต้น

๒) พฤติกรรมภายใน หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้ แต่เราสามารถทราบว่ามีพฤติกรรมเกิดขึ้น โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น ความรู้ ความคิด ความฝัน ทัศนคติ เป็นต้น

๒.๓.๒ สาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

สุชา จันทร์เอม (๒๕๓๙:๑๑-๑๓ อ้างถึงใน วรณภา กรีระตระกูล,๒๕๔๕:๑๐) จากการศึกษา พฤติกรรมมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย พบว่า พฤติกรรมทุกชนิดที่มีการแสดงออก มีจุดหมายปลายทางที่ผู้แสดงต้องการไปให้ถึง และมีหลักการในการศึกษาพฤติกรรมดังนี้

๑) พฤติกรรมทุกชนิดต่างต้องมีสาเหตุ

๒) พฤติกรรมที่เหมือนกัน อาจจะมาจกสาเหตุที่แตกต่างกัน

๓) พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องเกิดมาจากสาเหตุเพียงอย่างเดียว แต่อาจเกิดมาจากหลายสาเหตุก็ได้

พฤติกรรมของวัยรุ่นย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเจริญเติบโต ความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความปรารถนาของหัวใจ นอกจากนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมก็เป็นส่วนที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมขึ้นกับวัยรุ่น สิ่งประกอบที่สำคัญและมีอิทธิพลของเด็ก

ที่สำคัญคือ ตัวบุคคล เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อนฝูง และประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่วัยรุ่นมีส่วนติดต่อสัมพันธ์ด้วย แม้แต่ตัววัยรุ่นเองก็ยังเป็นเหตุ เช่น เมื่อรู้สึกเกิดปมด้อย รู้สึกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ เห็นตัวเองไม่มีค่า ก็ทำให้พฤติกรรมของเด็กเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุของพฤติกรรมมีมากมายหลายอย่าง แต่ที่อยู่เบื้องหลังการแสดงออกของมนุษย์ส่วนใหญ่ นั้น ได้แก่ แรงขับในตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะมีสิ่งจากภายนอกมากระตุ้นอวัยวะสัมผัส

อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดพฤติกรรม คำตอบอาจตอบได้ว่า บุคคลจะทำอะไรก็ตาม เพื่อความพอใจของตนเองแต่ต้องทำให้ตนเองดีขึ้น และความต้องการของคนนั้น มีตั้งแต่ความต้องการขั้นพื้นฐาน คือ ความต้องการอาหาร อากาศ จนกระทั่งถึงความต้องการขั้นสูง คือ ความรู้สึกมีศักดิ์ศรี และมีค่า

๒.๔ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น

๒.๔.๑ ความหมายของวัยรุ่น

วัยรุ่น (adolescent) ในภาษาละติน มีความหมายว่า เจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะ นั่นคือวัยรุ่นเริ่มเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ โดยยึดถือความพร้อมทางด้านร่างกายเป็นตัวตัดสิน วัยนี้มีความเจริญเติบโตทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะมีความคิดอย่างอิสระ และเรียนรู้ความผิดพลาดด้วยตนเองมากกว่าที่จะเรียนรู้จากคำสั่งสอน ถ้าหากได้รับการขัดขวางไม่ให้อำนาจที่วัยรุ่นต้องการ มักเป็นผลทำให้วัยรุ่นมีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจและหาทางออกในทางที่ผิดๆ เช่น ดื่มสุรา หนีออกจากบ้าน นอกจากนี้อาจมีการตัดสินใจอย่างวู่วาม และแสดงออกทางด้านอารมณ์อย่างรุนแรงและรวดเร็ว เช่น การฆ่าตัวตาย เป็นต้น (สุชา จันทร์เอม, ๒๕๓๖: ๑๒๖ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗: ๑๙)

วัยรุ่นถือว่าเป็นระยะของช่วงชีวิตที่คั่นกลางระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ (สุชา จันทร์เอม, ๒๕๓๖: ๑๓๖ - ๑๓๗ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗: ๑๙)

๑. วัยรุ่นตอนต้น (early adolescence) โดยเด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี และเด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๕- ๑๗ ปี ในวัยนี้ วัยรุ่นทั้งสองเพศจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และความคิด การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายในระยะนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย กล่าวคือ เด็กชายจะมีการพัฒนาการเกี่ยวกับหน้าที่ทางเพศ สามารถหลั่งน้ำอสุจิได้ จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความสุขสุดยอดทางเพศอันอาจทำให้เกิดการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง สำหรับเด็กหญิงจะมีการพัฒนาการทางเพศคือมีประจำเดือน หน้าอกและตะโพกขยายใหญ่ขึ้น ส่วนการพัฒนาทางด้านอารมณ์และจิตใจนั้น Roger (๑๙๗๒: ๑๑๕-๑๑๙ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗: ๑๙) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรงการแสดงออกซึ่งอารมณ์ต่างๆ จะเป็นไปโดยเปิดเผยตรงไปตรงมา อารมณ์ต่างๆ เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ เกิดการเปลี่ยนแปลงง่าย

๒. วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๖-๑๘ ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๘-๑๙ ปี วัยรุ่นตอนกลางจะเป็นช่วงที่แยกจากครอบครัว ทำตัวห่างเหินกับสมาชิกในครอบครัว เริ่มรวมกลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกันและเพศเดียวกันมากขึ้น จากลักษณะเพศที่

ปรากฏอย่างชัดเจน ทำให้สำนึกในความแตกต่างระหว่างเพศช่วงนี้บางคนจะติดกลุ่มเพื่อนมาก จนอาจละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบในบ้านที่ได้รับมอบหมายจึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการขัดแย้งกับสมาชิกในครอบครัวหรือกับผู้ใหญ่ นอกจากนี้วัยรุ่นอาจเริ่มกีดกันที่จะไม่ให้ผู้ใหญ่มายุ่งเกี่ยวในเรื่องส่วนตัว เริ่มมีการแยกตัวจากผู้ใหญ่มากขึ้น คบกับเพื่อนมากขึ้น แต่ลักษณะการคบเพื่อนในวัยนี้ยังไม่จริงจังถาวร อาจเปลี่ยนเพื่อนไปเรื่อยๆ ตามความพอใจในแต่ละระยะ(ปราณี รามสูต,๒๕๒๘:๒๓ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ๒๕๔๗:๒๐)

๓ .วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๙-๒๑ ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๒๐-๒๑ ปี (สุชา จันท์ธอม,๒๕๓๖:๑๓๖-๑๓๗ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ๒๕๔๗:๒๐)วัยรุ่นตอนปลายร่างกายทุกส่วนเจริญเต็มที่ บ่งบอกความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ น้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้น โครงกระดูกใหญ่โตและแข็งแรงเต็มที่ อวัยวะภายใน เช่น หัวใจ ปอด และกระเพาะอาหารจะเจริญอย่างเต็มที่แบบผู้ใหญ่ ดังนั้น วัยรุ่นจะรับประทานอาหารได้มาก จึงมักถูกเรียกว่าเป็นวัยกำลังกินกำลังนอน ในด้านความเคลื่อนไหวทั่วไป เริ่มมีจังหวะดีขึ้นเพราะเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของร่างกายมานานพอสมควร จนเริ่มปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลง (ปราณี รามสูต,๒๕๒๘:๒๖ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ๒๕๔๗:๒๐) อาจกล่าวได้ว่าวัยรุ่นตอนปลายนี้จะมีลักษณะแบบผู้ใหญ่มากขึ้น เริ่มแยกอารมณ์เป็นประเภทๆได้อย่างชัดเจน ไม่สับสนวุ่นวาย เช่น อารมณ์รัก อารมณ์สุข ความรู้สึกซาบซึ้ง ความมีน้ำใจต่อผู้อื่น ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ หรือความรู้สึกเป็นปมด้อย ความรู้สึกผิด ความรู้สึกเศร้า ความวิตกกังวลและความกระวนกระวาย เป็นต้น (Roger ,๑๙๗๒:๑๒๐-๑๒๒ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ๒๕๔๗:๒๐) โดยทั่วไปพัฒนาการที่สำคัญของวัยรุ่นมีดังนี้

๑.พัฒนาการทางด้านร่างกาย (physical development) วัยรุ่นจะพัฒนาทางด้านร่างกายรวดเร็วมาก อัตราการเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างรวดเร็วนี้ประมาณได้ว่าน้ำหนักเพิ่มขึ้น ประมาณร้อยละ ๕๐ และส่วนสูงเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๒๕ เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก หน้าอกและเต้านมเริ่มขยาย เด็กชายจะมีเสียงแตกพราว มีการหลั่งน้ำอสุจิเวลาหลับ วัยรุ่นส่วนใหญ่จึงมุ่งความสนใจไปที่ตัวเอง พิจารณาลักษณะของตนเปลี่ยนไป ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี สังคมยอมรับวัยรุ่นก็จะสบายใจ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่เป็นที่พอใจของวัยรุ่น วัยรุ่นจะเกิดความวิตกกังวล มีพฤติกรรมแปลกๆ ที่อาจจะเป็นปัญหาต่อไป เช่น วัยรุ่นที่รู้สึกท้อแท้มากเกินไป จะพยายามลดน้ำหนักด้วยวิธีการอดอาหารหรือกินยาลดความอ้วน ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ (ฉวีวรรณ สุขพันธ์ไพฑาราม,๒๕๔๗:๒๔-๒๕ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗:๒๐)

๒. พัฒนาการด้านอารมณ์ (emotional development) วัยรุ่นมักมีอารมณ์รุนแรง แสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยและตรงเกินไป มีความเชื่อมั่นในตนเอง บางครั้งก็รู้สึกหดหู่ มีความสงสัยตลอดเวลา ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับในความเป็นชายหญิงของตนทั้งจากเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม มีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และเนื่องจากวัยรุ่นต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับ จึงมักเอาใจใส่กับรูปร่างของตนมากขึ้นจะกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอยู่ตลอดเวลา เช่น ความสูง ความเตี้ย ความอ้วน ความผอม บางคนกลัวว่าตนจะมีสิว มีกลิ่นตัวแรง สายตาสั้นหรือฟันไม่สวย เป็นต้น โดยทั่วไปสาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายและรุนแรง สรุปได้ดังนี้ (สุชา จันท์ธอม ,๒๕๓๖:๑๓๖-๑๓๗ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗:๒๑)

๒.๑ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย เนื่องจากวัยรุ่นไม่สามารถเข้าใจ และทำตนขัดแย้งกับผู้ใหญ่หรือบิดามารดาตลอดเวลา เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อารมณ์ของวัยรุ่นไม่มั่นคง เกิดความเครียดและมักแสดงออกมาทันที

๒.๒ การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายใน ต่อมไร้ท่อ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงทุกๆด้าน เช่น ภาวะอาหารขยายขึ้นทำให้ได้รับประทานอาหารมากขึ้น การทำงานของต่อมเพศทำให้วัยรุ่นมีความต้องการใหม่ๆ และเริ่มสนใจเพศตรงข้าม ความต้องการที่สำคัญคือ ต้องการมีส่วนร่วมกับหมู่คณะ จึงมักรวมกันเป็นหมู่ กรณีผู้ใหญ่ไม่เข้าใจและไม่ส่งเสริมหรือขัดขวางการอยู่ร่วมกับหมู่คณะหรือกลุ่มเพื่อนจะทำให้เกิดความเครียดขึ้นในวัยรุ่น

๒.๓ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ประสบการณ์ที่วัยรุ่นพบมักจะเป็นตลอดจนการคบเพื่อน การเรียน การแต่งกาย เป็นเหตุให้อารมณ์ของวัยรุ่นไม่มั่นคง หงุดหงิด มีความรู้สึกไวและแสดงออกทันที เพราะยังไม่เป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์

๓. พัฒนาทางบุคลิกภาพและสังคม (personality & social development) วัยรุ่นจะมีความต้องการอย่างรุนแรงที่จะทำให้ตนเป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อนๆ และบุคคลในสังคม วัยรุ่นจะพยายามอย่างสุดความสามารถเพื่อเอาชนะใจเพื่อนฝูงดังจะสังเกตได้จากการแต่งตัวที่พิถีพิถันเป็นพิเศษ การเอาใจใส่ในกิจวัตรทางของตัวเองและบุคคล ในครอบครัวที่มากขึ้นเป็นพิเศษ ในบางกรณีวัยรุ่นต้องการให้ผู้ใหญ่มองว่าตนเป็นผู้ใหญ่ และจากการที่วัยรุ่นเป็นช่วงต่อระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะรูปร่าง สังคมหรือความคิดทำให้วัยรุ่นเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของตนบางครั้งวัยรุ่นอยากเป็นเด็กเพราะไม่ต้องรับผิดชอบอะไรแต่บางครั้งก็อยากเป็นผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลต่างๆในสังคม ความสับสนนี้ทำให้วัยรุ่นจับกลุ่มกันเองสร้างลักษณะเฉพาะกลุ่ม มีค่านิยมกลุ่ม จะเข้าหากกลุ่มเพื่อนซึ่งมักจะ เป็นเพศเดียวกัน ซึ่งการเข้าหากกลุ่มเพื่อนนี้จะช่วยให้เกิดความอิสระจากครอบครัวและ ในขณะเดียวกัน ก็อาจถูกเพื่อนชักจูงให้ลองทำสิ่งทีอาจเป็นผลเสียต่อสุขภาพและอนาคต มีการศึกษาถึงผลของแรงกดดัน ชักจูงของเพื่อน (peer pressure) ในเด็กอายุ ๑๐-๑๔ พบว่า มากกว่าร้อยละ ๕๐ ของวัยรุ่นตอนต้น ที่ถูกคำชักชวน และแรงทำทลายใจจากเพื่อน ได้ทดลองทำพฤติกรรมเสี่ยงซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การใช้ยาเสพติด การขับรถด้วยความเร็วสูง เป็นต้น (จันทิตา พลภุชานานนท์, ๒๕๓๘: ๑๔๒ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗: ๒๒)

๔. พัฒนาการด้านสติปัญญา (intellectual development) วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วสามารถคิดหาเหตุผลในด้านต่างๆเพื่อหาทางแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ วัยรุ่นจะมีความจำดี วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆได้ดี ลักษณะการพัฒนากการทางสติปัญญาของวัยรุ่นพอสรุปได้ดังนี้

๔.๑ เป็นวัยแห่งการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้าง มีสมาธิดี มีการสังเกตลองกระทำหรือลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหา เป็นวัยแห่งการสร้างจินตนาการและทัศนคติที่ดีงาม เช่น ทัศนคติทางประชาธิปไตย สังคม ค่านิยม

๔.๒ เป็นวัยแห่งการคิดอย่างมีเหตุผล มีความเชื่อมั่น มีระบบพิจารณา ใคร่ครวญตามแนวที่เป็นของตนมีความสามารถเรียนรู้ทักษะต่างๆได้ดี เป็นวัยที่เหมาะสมในการศึกษา พัฒนาความสามารถทุกด้าน อีกทั้งยังเริ่มเข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรมได้ดีอีกด้วย

๔.๓ เริ่มคิดถึงอนาคตและรู้จักสำรวจตนเองว่าเหมาะสมสำหรับอาชีพใด มีวิธีตัดสินใจในการคบเพื่อน การเข้าสังคมและการเลือกคู่ครอง (สุชา จันท์เอม ,ม.ป.ป:๒๕-๒๖ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา , ๒๕๔๗:๒๒)

จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระจิตตะและสังคมแต่ยังขาดประสบการณ์ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคม เนื่องจากวุฒิภาวะทางอารมณ์ยังไม่สมบูรณ์ ทำให้เกิดปัญหาในด้านการปรับตัวตามมา ลาซารัส(Lazaras,๑๙๖๗:๑๗-๑๘ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา,๒๕๔๗:๒๒) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องการปรับตัว (adjustment) ว่า มีจุดเริ่มต้นมาจากการปรับตัวทางชีววิทยาเรียกว่า adaptation ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานทางทฤษฎีวิวัฒนาการดาร์วิน ที่เชื่อว่าเผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงเท่านั้นที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ และสามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ นักจิตวิทยาได้ยืมเอาความคิดนี้มาใช้แล้วใช้คำว่า adjustment แทนคำว่า adaptation

นักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ เช่น พจนานุกรมทางพฤติกรรมศาสตร์ (Stephen, ๑๙๘๗:๕๐๒-๕๑๖ อ้างถึงในสุนิตย์ พัวพันพัฒนา,๒๕๔๗:๒๒) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวว่า (๑) เป็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างสภาพแวดล้อมกับความต้องการของตน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (๒) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จำเป็น เพื่อตอบสนองความต้องการและความสัมพันธ์ที่กลมกลืนเช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมColeman & Hammen (๑๙๘๑:๑๐๕-๑๑๐ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ,๒๕๔๗:๒๓) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือ ด้านอารมณ์ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้

Brown,Berrien และ Russel &Wells (๑๙๖๖:๕๒ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา,๒๕๔๗:๒๓) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัว ให้เข้ากับตนเองและโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความพึงพอใจและความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความเป็นจริงของชีวิต

จากคำจำกัดความของการปรับตัวที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า การปรับตัวหมายถึง การปรับและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีภาวะการปรับตัวสูง เนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ และประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น การสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและบุคลิกภาพ ทัศนคติ ค่านิยม การสร้างมิตรภาพ การพัฒนาการทางอารมณ์และสังคม นอกจากนี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าวัยรุ่นสามารถปรับตัวได้ดีก็จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่มักมีปัญหาเกิดขึ้นมากมายในขณะที่ปรับตัว เนื่องจากประสบความล้มเหลวในการปรับตัว ทำให้เกิดปัญหาในลักษณะรุนแรงมากขึ้นจะทำให้เกิดปัญหามีพฤติกรรมที่รุนแรงเกี่ยวกับ ยาเสพติดให้โทษ อุบัติเหตุ การฆ่าตัวตาย และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ซึ่งล้วนเป็นปัญหาด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อสุขภาพของวัยรุ่นทั้งสิ้น ดังนั้นวัยรุ่นเป็นวัยที่นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ รวมทั้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวความคิดที่ไม่ถูกต้อง เกี่ยวกับสุขภาพ ความเชื่อที่ผิดๆ เช่น คิดว่าเป็นลูกผู้ชายแสดงออก

ด้วยการสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เทียบหญิงบริการทางเพศ เล่นการพนัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวล้วนแล้วแต่มีโทษต่อสุขภาพทั้งสิ้น โดยเฉพาะการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เทียบหญิงบริการทางเพศ มีผลต่อสุขภาพทางกายอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การเป็นโรคทางเดินหัวใจเรื้อรัง มะเร็งหรือโรคกระเพาะอาหาร และการติดเชื้อเอชไอวีจากการเทียบหญิงบริการทางเพศ (กองโรคเอดส์, ๒๕๓๘:๕ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, ๒๕๔๗:๒๓) ฉะนั้น พฤติกรรมต่างๆ จึงเป็นพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นทั้งสิ้น

สุทธิชา ปรีชารัตน์ (๒๕๓๓:๑ อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ, ๒๕๔๙:๑๙) ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า เป็นวัยผู้ที่อายุ ๑๑-๒๐ ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะหรือเป็นวัยย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ โดยถือเอาความพร้อมทางด้านร่างกายหรือภาวะสูงสุดของร่างกาย ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่ร่างกายมีความเจริญเติบโตของระบบอวัยวะ ผู้ชายเป็นระยะระหว่าง ๑๒-๒๐ ปี ผู้หญิงระยะระหว่าง ๑๐-๑๘ ปี

๒.๔.๒ ช่วงอายุของวัยรุ่น

สุชา จันทร์เอม (๒๕๔๐:๑๓๖ อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ, ๒๕๔๙:๒๐-๒๒)

กำหนดช่วงอายุวัยรุ่นออกเป็น ๓ ระยะ คือ

๑. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี เด็กชาย มีอายุระหว่าง ๑๕-๑๗ ปี

๒. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๕-๑๘ ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๗-๑๙ ปี

๓. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง ๑๘-๒๑ ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง ๑๘-๒๑ ปี

๒.๔.๒.๑ วัยรุ่นตอนต้น (อายุ ๑๒-๑๕ ปี)

ระยะนี้ความสัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรม และชีววิทยาของร่างกาย เด็กจะเข้าสู่วัยแตกหนุ่มสาวและมีการพัฒนาทางด้านร่างกายเกิดขึ้น นอกจากลักษณะทางเพศที่เกิดขึ้น เช่น ผู้ชายจะเริ่มมีหนวดเคราเสียงห้าว ร่างกายสูงใหญ่และมีขนที่รักแร้และที่หัวเหน่า เป็นต้น ยังมีการพัฒนาเกี่ยวกับหน้าที่ทางเพศในตัวตนๆนั้นด้วย และการพัฒนาทางเพศแต่ละเพศก็แตกต่างกันมาก การพัฒนาที่สำคัญของเด็กชายวัยนี้คือ การสามารถหลั่งน้ำอสุจิได้ และสิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสุขภาพทางเพศของเขา ภายในเวลา ๒ ปี ของระยะแตกหนุ่ม เด็กชายส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความสุขสุดยอดทางเพศ และประสบการณ์นี้ทำให้เกิดความสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งจะเกิดบ่อยและสม่ำเสมอในวัยนี้ นอกจากการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองที่ตามลำพังไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม เขาอาจจะมิกิจกรรมทางเพศกับเพศตรงข้ามด้วย ทั้งๆที่เขากเกี่ยวข้องกันกับเพศเดียวกันเป็นอย่างมาก สำหรับผู้หญิงการพัฒนาที่สำคัญของวัยนี้ คือ การมีประจำเดือน แต่เป็นสิ่งที่ผู้หญิงไม่ชอบ การที่เลือดออกมาเป็นระยะๆ ทำให้ความข้องใจเกี่ยวกับอวัยวะเพศของตนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นเครื่องบอกว่าเขาจะสามารถตั้งครภได้ ถ้ามีการร่วมเพศ เพราะฉะนั้นเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ในวัยนี้จะหลีกเลี่ยงการสำรวจอวัยวะเพศของตนเอง และสำเร็จความใคร่จนถึงจุดสุดยอดน้อยทางเพศมาก หรืออาจกระทำโดยบังเอิญเพียงครั้งเดียว ไม่บ่อยหรือสม่ำเสมอเหมือนผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตามสังคมของเขาจะเหมือนเด็กผู้ชายคือสมาคมกันในหมู่เพศเดียวกัน

๒.๔.๒.๒ วัยรุ่นตอนกลาง (อายุ ๑๖-๑๘ ปี)

เป็นช่วงระยะที่มีการพัฒนาการเป็นตัวของตัวเองและพยายามจะออกจากความปกครองของผู้ใหญ่ เป็นระยะที่ ๒ เพศมีความใกล้ชิดกันในสังคมมากขึ้น เช่น การเรียนร่วมกันในโรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัย สำหรับผู้ชายความสำเร็จความใคร่ก็ยังมีอยู่ และรักร่วมเพศก็ยังเห็นได้ชัด ในคนทุกระดับสังคม กิจกรรมทางเพศส่วนใหญ่ของเด็กหนุ่มในวัยนี้ คือการกอดจูบ ลูบคลำกันมากกว่าจะมีการร่วมเพศ ยกเว้นคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรือพวกกรรมกรส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมการร่วมเพศเร็วกว่า เด็กหนุ่มบางคนอาจมีการร่วมเพศเร็วถ้าอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจเรื่องนั้นมาก หรือมีนัดระหว่างชายหญิงบ่อย แต่ความสัมพันธ์จะเป็นไปไม่นานและมักจะดำเนินไปไม่ถึงขั้นแต่งงาน เพราะเขายังคิดว่าผู้หญิงที่ร่วมเพศก่อนแต่งงานไม่ใช่ผู้หญิงที่ดีการร่วมเพศครั้งแรกของเด็กหนุ่มวัยนี้ มักจะร่วมเพศกับโสเภณีหรือหญิงที่ส่ำสอนทางเพศ จากการศึกษาเมื่อไม่นานมานี้พบว่า ในปัจจุบันเด็กสาววัยนี้ประสบการณ์การร่วมเพศสูงกว่าเมื่อก่อน ในขณะที่เด็กหนุ่มวัยนี้น้อยลง

การที่หนุ่มสาววัยรุ่นเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามจะทำให้เกิดความขัดแย้งภายในจิตใจ ปัญหาที่มีปัญหามากกว่าเด็กหนุ่ม เพราะพ่อแม่จะเคร่งครัดในเรื่องนี้มาก ตัวเด็กเองก็จะรู้สึกสับสนว่าเขาควรวางตัวอย่างไร เพราะในขณะที่ร่างกายอยู่ในวัยสวยงามและดึงดูดเพศตรงข้าม เข้ากลับจะต้องไม่แสดงลักษณะเด่นของตัวเองออกมา ทั้งการที่เขาไปมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามทำให้เขาห่างเหินไปจากพ่อแม่และเพื่อเพศเดียวกันซึ่งทำให้เขายังพอใจที่จะมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามใกล้ชิดกันต่อไปอีกสำหรับในเด็กผู้ชายนั้นปัญหาเหล่านี้ดูจะมีความสำคัญน้อย เพราะทางครอบครัวมักจะทำให้เสรีภาพในเรื่องเพศมากกว่าเด็กหญิง และลักษณะอารมณ์ผู้ชายมักหนักแน่นกว่าเด็กหญิงอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามเด็กหนุ่มบางคนก็อาจถูกผลักดันให้มีกิจกรรมทางเพศมากเกินไปจากครอบครัวหรือเพื่อน โดนเฉพาะถ้าเข้ามามีอายุมากกว่าเพื่อนในกลุ่ม

๒.๔.๒.๓ วัยรุ่นตอนปลาย (อายุ ๑๘-๒๓ ปี)

เป็นวัยที่ร่างกายทุกส่วนเจริญเติบโตเต็มที่ เป็นระยะก่อนแต่งงาน ในระยะนี้เขาอาจจะคิดถึงความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามและเรื่องเพศของตนมากที่สุด สถานะเกี่ยวกับเพศของเขาเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและกฎหมาย โดยมีการแสดงออกอย่างเปิดเผยและมีการแต่งงานกันตามกฎหมาย การร่วมเพศก่อนแต่งงานอาจเกิดขึ้นได้ในระยะนี้ แต่ความผูกพันทางจิตใจของผู้ชายต่อคู่ร่วมเพศจะน้อยกว่าผู้หญิง ในระยะนี้ความสัมพันธ์ทางเพศของผู้ชายจะมาก แต่ส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้สึกริใจจนถึงขั้นแต่งงาน และการที่เขามีความสัมพันธ์ทางเพศมากก็อาจทำให้เกิดปัญหาทางเพศ โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวกับสมรรถภาพ นอกจากนี้ก็อาจจะมีความขัดแย้งภายในจิตใจเกี่ยวกับผู้หญิงที่เขาจะเลือกเป็นคู่ครองว่าคนไหนดีคนไหนไม่ดีอีกด้วย ยิ่งถ้าเขามีปัญหาการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองมาก่อน ก็จะทำให้ปัญหาทางเพศมีมากขึ้น สำหรับผู้หญิงที่เป็นคู่ร่วมเพศ เมื่อเธอมีความมั่นใจในผู้ชายมากขึ้น เธอจะเริ่มคิดถึงการมีความสุขทางเพศ และสิ่งที่จะสร้างปัญหาให้กับผู้ชายหลายคนคือเขาจะกังวลว่าจะทำให้ผู้หญิงมีความสุขทางเพศได้อย่างไร สำหรับในผู้หญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสจะทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และเกี่ยวกับชื่อเสียงของตนเองด้วยโดยเฉพาะถ้าความสัมพันธ์นั้น จะดำเนินไปไม่ถึงขั้นแต่งงาน

สำหรับการรู้จักตนเองนั้นคือการพยายามดูตัวเองและรู้จักวิจารณ์ตนเองแต่ไม่บ่อยนัก บางครั้งยอมรับความซ้เก็ยจของตนเอง พยายามเปรียบเทียบกับคนอื่น และปรับตัวตามให้ได้สมดุล พัฒนาการทางด้านสติปัญญาในวัยรุ่นตอนต้นพัฒนาการเป็นไปอย่างรวดเร็วพัฒนาการเจริญจนถึงขีดสุดเมื่ออายุประมาณ ๑๖ ปี และค่อยๆ ลดลงหลังจากอายุ ๑๙-๒๐ ปี ลักษณะการพัฒนาการ ทางสติปัญญาของวัยรุ่นนพอสรูปได้ดังนี้

๑. มีความจำดีมาก แต่มักไม่ค่อยใช้ความจำของตนเองให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากต้องการใช้ความคิดในการแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ กว้างขวาง โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของสังคม ในวัยนี้ จะพยายามตัดสินใจอะไรดีกว่า และสิ่งใดควรจะเป็นควรจะเป็นเกิดขึ้นในสังคม

๒. มีสมาธิ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องที่ตนสนใจเป็นพิเศษก็จะพยายามศึกษาค้นคว้า โดยไม่มีการท้อถอยง่ายๆและมีความสามารถในการตั้งสมาธิควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

๓. ความคิดเจริญกว้างขวางไกลพยายามแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของตนเอง เริ่มเข้าใจในความสวยงาม ความไพเราะ ความเจริญในด้านนี้แบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีการเร่งให้เกิดขึ้นในวัยหนึ่งวัยใด โดยเฉพาะเด็กที่ฉลาดอาจเจริญดีกว่าเด็กโง่

๔. มีจินตนาการมากมักชอบนั่งฝันวาดวิมานอยู่ในอากาศคนเดียวเป็นเวลานานๆ ความฝันมักเกิดจากเพศตรงข้าม ความรัก ความสำเร็จ ในชีวิตในอนาคตของตนเอง โดยอยากเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แล้วแต่ใจปรารถนา ความนึกฝันดังกล่าวนี้ถ้าไม่ได้รับคำแนะนำให้ถูกทางหรือเพิกเฉยละเลยแล้วก็จะทำให้วัยรุ่นเกิดความฉลาดไม่กล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคในชีวิตก่อให้เกิดการเกลียดชังสังคม แต่ถ้าวัยรุ่นได้รับการแนะนำที่เหมาะสมแล้ว ก็จะเป็นการช่วยส่งเสริมการสร้างบุคลิกภาพของวัยรุ่นให้ดีขึ้น

๒.๔.๒.๔ พัฒนาการทางบุคลิกภาพและสังคม

พัฒนาการทางบุคลิกภาพและสังคม เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับวัยรุ่น ซึ่งจะมีการเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรอบข้างมักมีอิทธิพลมากในการพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่น จากความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อนเพศเดียวกัน และความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ

๑) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ได้กล่าวมาแล้วว่า วัยรุ่นมักชอบแยกตัวอยู่ตามลำพังเพราะมีความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย อารมณ์ และความคิด จึงทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านสังคมอีกด้วย บางครั้งมีความต้องการที่จะเป็นอิสระจากครอบครัว มีความต้องการรวมกลุ่มกับเพื่อนมากขึ้น จึงทำให้ไม่มีใครจะรวมกลุ่มกับสมาชิกในครอบครัว ถ้าบิดามารดาเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ ก็อาจจะช่วยเหลือได้โดยอาจจะไม่ตำหนิตีเขยเขา จัดหาห้องให้เขาอยู่ตามลำพัง จะได้ใช้ความคิดของตนเองอย่างเป็นอิสระ ซึ่งจะช่วยให้มากในการปรับตัวเข้ากับสังคมของเขาในโอกาสต่อไป

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเพศเดียวกัน วัยรุ่นก็มักจะอยู่ในกลุ่มเพื่อนอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เพศเดียวกัน มีรสนิยมเหมือนกัน เพื่อจะได้เอาไว้คบหาสมาคมพูดคุย สังสรรค์กัน เพื่อนๆ ในกลุ่มมีอิทธิพลต่อความประพฤติเด็กมาก ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการพูด กิริยาท่าทางและการแต่งกาย จะพยายามเลียนแบบกันจนเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศ วันรุ่นระยะต้นๆ แม้ว่าจะเริ่มคบกับเพศตรงข้าม แต่ส่วนใหญ่ก็จะสมาคมในหมู่เพศเดียวกัน แต่พอเข้าสู่ระยะวัยรุ่นตอนปลายความสนใจในเพศตรงข้ามจะค่อยๆ มากขึ้น ทำให้วันรุ่นคบเพื่อนเพศเดียวกันน้อยลง โดยเลือกคบเพื่อนที่สนิทเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศนั้น เนื่องจากวัยรุ่นยังไม่มีประสบการณ์ จึงก่อให้เกิดความกังวลใจเป็นอย่างมาก บางครั้งก็แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่น่าดู ความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ มีทั้งในสภาพที่เป็นเพื่อนฝูงชอบชอบพอกันธรรมดา และในด้านความสัมพันธ์ในฐานะคนรัก ผู้ใหญ่ไม่ควรห้ามให้เด็กหญิงและเด็กชายคบหาสมาคมกัน แต่ควรแนะนำให้ประพฤติดังกันและกันและเหมาะสม ถ้าผู้ใหญ่กีดกันมากเกินไปความกดดันก็เกิดขึ้นอาจผลักดันให้เกิดความประพฤติกว้างไกลเกินไปในทางที่ผิดได้ และว่ากันตามความเป็นจริงแล้วความรักระยะวัยรุ่นแม้จะดูรุนแรงเอาจริงเอาจังแต่โดยทั่วไปมักไม่ค่อยแน่นอน วันรุ่นรู้สึกมากมายแต่วันรุ่งขึ้นอาจรู้สึกเกลียดอย่างมากมายก็ได้

สำหรับการพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพระยะนี้ถือว่าเป็นระยะที่มี Secondary Identification หมายความว่า วัยรุ่นจะพยายามไขว่คว้าเลือกเฟ้นลักษณะจากบุคคลภายในในครอบครัว จากบิดามารดาและบุคคลนอกครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมตามความคิดของวัยรุ่น แล้วจะเอามาเลียนแบบเพื่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ (Sense of Identity) เป็นแบบฉบับของตัวเองและถือปฏิบัติต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นช่วงระหว่างชีวิตวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ทางร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเกี่ยวกับขนาดและรูปร่าง ทางจิตใจก็มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์เพศ ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ความต้องการเป็นอิสระและความต้องการมีความผูกพันใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม เชาวปัญญา ก็เช่นกันมีการพัฒนาอย่างมากวัยรุ่นสามารถคิดอย่างมีเหตุผล มีความคิดลึกซึ้ง มีความคิดรวบยอดและมีอุดมการณ์ (โสภณพรณ เพียงเพิ่ม, ๒๕๔๑:๑๖ อ้างถึงใน เสถียร อัทธุมิ, ๒๕๔๙:๒๖)

วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการศึกษาค้นคว้า ปรับตัว มีการพัฒนาบุคลิกภาพผ่านช่วงวัยต่างๆ มาได้ด้วยดี เพื่อเข้าสู่การมีเอกลักษณ์แห่งตน หรือมีความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนหนึ่งของการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น คือ การพัฒนาเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) โดยวัยรุ่นได้พยายามวางตัวให้เหมาะสมกับเพศของตนเอง

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

ครอบครัว คือ กลุ่มคนที่มีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต มีหน้าที่ในการให้กำเนิดบุตร ปลูกฝังอบรมให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ คุ้มครองผู้อยู่ร่วมครอบครัวตามหลักกฎหมาย จารีต ประเพณี และเป็นแบบอย่างให้สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติตาม นอกจาก นั้นครอบครัวยังเป็นผู้เสริมสร้างลักษณะนิสัย อัจฉริยะ ความอดทน อ่อนแอ ความฉลาด ที่เป็นคุณสมบัติทั้งทางร่างกาย และจิตใจอีกด้วย (บุญลือ วันทายนต์, ๒๕๒๕, หน้า ๔๑)

ลักษณะทั่วไปของครอบครัวสมัยใหม่ในสังคมเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะดังนี้ (๑) เป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวสมัยใหม่ (๒) ความผูกพันระหว่างสมาชิกของครอบครัว

เสื่อมคลายลง (๓) สมาชิกในครอบครัวมีอิสระมากขึ้น โดยหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน (๔) นิยมความสะดวกสบายต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีพ (๕) มีการออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น (๖) มืองค์การและสถาบันต่าง ๆ มาทำหน้าที่ทางสังคมประกิตแทนครอบครัว (๗) โอกาสที่จะสังสรรค์กับสมาชิกในครอบครัวไม่ค่อยมี (๘) สมาชิกมักให้ความสนใจสังคมนอกบ้านมากกว่าในบ้าน (๙) ลดค่านิยมทางศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี (บุญลือ วันทายนต์, ๒๕๒๕, หน้า ๘๗-๘๘)

วิธีการอบรมสั่งสอนที่ไม่เหมาะสมจึงเป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนหันไปหาสิ่งชดเชยอื่นที่สามารถสนองความต้องการของเขา เช่น บางคนหันไปมั่วสุม คบเพื่อนนอกบ้าน บางคนหันไปหายาเสพติด หรือสิ่งเสพติดชนิดอื่น ๆ หรือการเล่นเกมส์ออนไลน์ อันเป็นผลเสียต่อสุขภาพกาย และสุขภาพจิตตามมา

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว

ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาวิจัยสาขาการสื่อสารภายในครอบครัว ได้แบ่งรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว ออกเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้ (Kantor & Lehr, ๑๙๗๖, pp. ๗๗-๘๑)

๑. การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด คือ ครอบครัวที่มีวิธีการเลือกสารในครอบครัวที่เข้มงวด มีการกั้นกรองประเด็นการสนทนา ตลอดจนข่าวสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของครอบครัว ในครอบครัวแบบนี้จะมีการวางระเบียบในเรื่องเวลาไว้อย่างเคร่งครัดมีตารางเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และทุกคนต้องรักษา

ข้อดีของครอบครัวแบบปิด ก็คือ การใช้วินัยควบคุมพฤติกรรมทำให้สมาชิกรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรในครอบครัวอย่างรอบคอบ ส่วนข้อเสีย คือ ทำให้สมาชิกไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ ดำเนินกิจวัตรประจำวันอย่างเต็มไปด้วยข้อกำหนด

๒. การสื่อสารภายในครอบครัวแบบเปิด คือ ครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่างๆ ในครอบครัวสูง ประเด็นต่างๆ ที่นำมาพูดคุยสามารถถกเถียงกันได้ โครงสร้างอำนาจภายในครอบครัวไม่ตายตัว สมาชิกมีสิทธิ์ที่จะเสนอร่วมตัดสินใจและดำเนินการได้ ครอบครัวแบบเปิดมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก จึงรับอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ และไม่มีการสกัดกั้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ

ข้อดีของครอบครัวแบบเปิด คือ สมาชิกมีสิทธิ์ที่จะปรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับครอบครัว เปิดโอกาสให้สมาชิกได้พัฒนาทั้งอารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพราะใช้วิธีสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ และยืดหยุ่นข้างมาก ส่วนข้อเสีย คือ แยกแยะง่าย ไม่ปรองดองกัน เพราะสมาชิกต่างยึดมั่นในความคิดของตน

๓. การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย คือ ครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำตามที่ต้องการ มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบต่าง ๆ อยู่เสมอ มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกสูง และรับอิทธิพลจากภายนอกตามอัธยาศัยของสมาชิกแต่ละคน

ข้อดีของครอบครัวแบบปล่อย จึงให้ออกาสสมาชิกที่จะดำเนินชีวิตอย่างเสรีภาพ สร้างสรรค์ ส่วนข้อเสีย คือ เด็ก ๆ อาจถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ จึงเป็นสาเหตุให้ครอบครัวแตกแยกง่าย

ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูนักเรียนอย่างยิ่ง ครอบครัวที่อบอุ่น ผู้ปกครองมีความเข้าใจความต้องการของนักเรียน ตลอดจนสามารถเป็นเพื่อนคู่คิด และเป็นพี่ปรึกษาของบุตรได้ จะทำให้

นักเรียนไม่มีพฤติกรรมหันไปหาสิ่งชดเชยนอกบ้าน ตรงข้ามกับครอบครัวที่แตกแยก อันเนื่องมาจากผู้ปกครองหย่าร้างหรือทะเลาะวิวาทกันมีผลกระทบต่อพัฒนาการของนักเรียนมาก ดังนั้น การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเล่นเกมออนไลน์ของนักเรียน ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับครอบครัวมาประกอบการศึกษา เนื่องจากเห็นว่าหากลักษณะครอบครัวใน และรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวมีความแตกต่างกันย่อมมีผลต่อความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเล่นเกมออนไลน์ของนักเรียนในลักษณะที่แตกต่างกัน และได้นำรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวไปพัฒนาใช้ในรูปแบบสอบถามอีกด้วย

อายุ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม สาเหตุที่แตกต่างกัน เนื่องจากคนที่ต่างวัยกันมีประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน ทำให้มีทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน มีลักษณะการใช้สื่อมวลชนแตกต่างกัน เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น จะมีโอกาสเปลี่ยนใจหรือถูกชักจูงใจน้อยลง นอกจากนี้อายุยังมีอิทธิพลต่อการเปิดรับสื่อตามความสนใจ เชื่อ หรือพฤติกรรมในการรับข่าวสาร เป็นการแสดงให้เห็นว่า หากผู้รับสารเป็นผู้ที่มีอายุน้อยก็มีโอกาสที่จะถูกโน้มน้าวใจไปตามสื่อ เช่น กลุ่มผู้เล่นเกมออนไลน์ที่เป็นนักเรียน ในกลุ่มคนที่เล่นเกมออนไลน์ มีช่วงอายุที่แตกต่างกันและหลายระดับวุฒิภาวะของแต่ละคน ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรม จึงมีความแตกต่างกัน รวมถึงความสนใจเกมออนไลน์ที่มีระดับความยากง่ายแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละคน

เพศ เพศหญิงกับเพศชายมีความแตกต่างกันมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของเพศไว้ต่างกัน ความแตกต่างทางเพศ ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมติดต่อสื่อสารที่แตกต่างกัน เพศหญิงมีแนวโน้มและความต้องการในการรับส่งข่าวสารมากกว่าเพศชาย ส่วนเพศชายจะมีความต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีจากการรับข่าวสารควบคู่ไปด้วย

สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว เป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทัศนคติ ค่านิยม เป้าหมาย และพฤติกรรมที่ต่างกันไป ผู้ที่มีรายได้สูงมักจะใช้สื่อมวลชนมาก และมักใช้สื่อมวลชนในการแสวงหาข่าวสารที่หนัก ๆ เช่น ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม เป็นต้น อาชีพและรายได้ เป็นปัจจัยกำหนดความต้องการ ความเป็นอยู่ ความคิดเห็น และพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลนั้น บุคคลที่มีรายได้สูงจะรับสื่อหลากหลายประเภทกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำ กลุ่มที่เล่นเกมจะเป็นกลุ่มเฉพาะ เช่นอยู่ในช่วงของการนิยมเกมชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่นเกมประเภทกีฬา การต่อสู้ การวางแผน เป็นต้น

การศึกษา ทำให้บุคคลเกิดความคิด ความต้องการ อุดมการณ์ที่แตกต่างกัน บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะสนใจข่าวสารเพราะเป็นผู้รับสารที่ดี และมีความรู้กว้างขวาง จึงมีความเข้าใจสารได้ดี และลึกซึ้งกว่าเกมแต่ละประเภทจะมีตามบริษัทหรือประเทศที่คิดค้นเกมนั้นแตกต่างกันไป ผู้เล่นอาจมีความสามารถด้านภาษาสามารถเลือกเล่นเกมที่ตนสนใจหรือสามารถเข้าใจภาษานั้นตามประสบการณ์ของแต่ละคนเพื่อความสนุกและเพลิดเพลิน

ภูมิฐานะ ที่อยู่อาศัย จะเกี่ยวข้องกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้บุคคลที่อยู่ในพื้นที่แตกต่างกันมีทัศนคติและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน การศึกษาครั้งนี้จากผู้ปกครองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร มี ๕

โรงเรียน แบ่งเป็น ๕ เขต ดังนี้ (๑) เขตดุสิต คือ โรงเรียนเบญจมบพิตร (๒) เขตลาดพร้าว คือ โรงเรียนวัดลาดพร้าว (๓) เขตบางกะปิ คือ โรงเรียนวัดเทพศิลา (๔) เขตจตุจักร คือ โรงเรียนวัดเสมียนนารี (๕) เขตบางแค คือ โรงเรียนวัดราชบุรุษบำรุง

แนวคิดเรื่องลักษณะประชากร ปัจจัยเกี่ยวกับผู้รับสารที่แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของผู้รับสาร ทั้งด้านอายุ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม การศึกษา และภูมิฐานะ ย่อมส่งผลต่อความคิดเห็น ทศนคติ และค่านิยมต่อการเล่นเกมออนไลน์ของนักเรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นของผู้ปกครองของนักเรียนที่มีต่อการเล่นเกมออนไลน์

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน

๒.๖.๑ ความหมายของสื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชน หมายถึง การสื่อสารที่มุ่งไปสู่ผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งมีความแตกต่างกันและไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร สารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนรับสารได้รวดเร็วในเวลาเดียวกัน และสารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ ผู้ส่งสารมักจะเป็นหรือดำเนินกิจการภายใต้องค์การที่สลับซับซ้อน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายมหาศาล (Wright, ๑๙๗๕ : ๘ อ้างถึงใน อภินิษฐานาเลาะห์ ๒๕๔๖ : ๖)

ส่วนคำว่า “สื่อมวลชน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายเป็นคำนาม หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวและความรู้ไปสู่มหาชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนอาจหมายถึงตัวบุคคล ได้แก่ นักหนังสือพิมพ์ นักจัดรายการวิทยุ ก็ได้

ณรงค์ สมพงษ์ (๒๕๔๓:๑๔ อ้างถึงใน อภินิษฐานาเลาะห์ ๒๕๔๖:๗) กล่าวว่า “สื่อมวลชน” เป็นตัวกลางในการนำข่าวสารผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นมวลชนซึ่งมีอำนาจไม่แน่นอน สื่อมวลชน ถือเป็นสถาบันที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเผยแพร่ข่าวสารไปสู่มวลชนตลอดจนในอาณาบริเวณกว้างขวางในเวลาไล่เลี่ยกัน หรือในเวลาเดียวกันโดยใช้วิธีการสื่อสารด้วยสื่อเมื่อพูดถึงสื่อมวลชนโดยทั่วไปจะหมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรืออื่นๆ ที่มุ่งเน้นการส่งข่าวสารไปยังมวลชน”

วรวิทย์ ฤทธิพิศ (๒๕๓๘:๑๓ อ้างถึงใน อภินิษฐานาเลาะห์ ๒๕๔๖:๗) กล่าวว่า “สื่อมวลชน” กับ “การสื่อสารมวลชน” จะมีข้อแตกต่างกันในแง่ที่ว่า “สื่อมวลชน” นั้น หมายถึง สื่อที่จะใช้ในการติดต่อส่งข่าวสารถึงมวลชน อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์หรืออาจรวมถึงตัวบุคคลที่เป็นสื่อสารมวลชนและ “สื่อสารมวลชน” จะหมายถึงกระบวนการ หรือกรรมวิธีการส่งข่าวสารไปสู่มวลชนจำนวนมากที่อาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือคำว่า “สื่อมวลชน” (Mass Communication) คณะกรรมการราชบัณฑิตยสถาน ก็ได้อนุโลมให้ใช้คำทั้งสองแทนกันได้

ดังนั้นเราจึงสรุปได้ว่า สื่อมวลชน หรือบางครั้งเรียกว่าสื่อสารมวลชนเป็นสื่อกลางในการนำข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร ผ่านช่องทางการสื่อสารไปยังผู้รับสารมวลชนในเวลาอันรวดเร็ว หรือในเวลาเดียวกัน

๒.๖.๒ คุณลักษณะของสื่อสารมวลชน

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๑:๔๘-๔๙ อ้างถึงใน อภินิษฐา นาละหาร์ ๒๕๔๖:๗) เมื่อเวลาที่เราใช้คำว่า “สถาบันสื่อสารมวลชน” นั้น มักมีนัยยะในทางที่เป็นนามธรรมและมีขอบเขตกว้างขวาง กล่าวคือ จะรวมเอาสื่อทุกประเภท (สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ) ที่อยู่ในทุกองค์กรและรวมกิจกรรมทุกอย่างของสื่อ ในตัวสถาบันสื่อสารมวลชนนี้ จะมีมิติทั้งด้านที่คงที่และด้านที่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่าง เช่น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจะดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ทว่าภารกิจหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ก็ยังคงเป็นเช่นเดิม เป็นต้น

๒.๖.๓ ประเภทของสื่อมวลชน

เมื่อกล่าวถึงประเภทของสื่อมวลชนนั้น (ปรมะ สตะเวทิน, ๒๕๔๑:๕๘ อ้างถึงใน อภินิษฐา นาละหาร์ ๒๕๔๖:๘) อาจจำแนกได้ ๒ ลักษณะคือ

๑. จำแนกตามเทคนิคการผลิตของสื่อ มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑.๑ สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านการพิมพ์บนแผ่นกระดาษ โดยสร้างเป็นรูปเล่มในลักษณะต่างๆเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น

๑.๒ สื่อประเภทกระจายเสียงและแพร่ภาพ (Broadcasting Media) เป็นสื่อที่ต้องอาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์มาช่วยแปลงภาพและหรือเสียงเป็นคลื่นวิทยุส่งกระจายออกไปและแปลงคลื่นวิทยุกลับเป็นภาพหรือเสียงให้ได้ยินทางวิทยุกระจายเสียง หรือได้ยินได้เห็นทางโทรทัศน์ เป็นต้น

๒. จำแนกตามคุณลักษณะของสื่อได้ ๕ ประเภท คือ

๒.๑ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนประเภทแรกในโลกที่ใช้การพิมพ์ตัวอักษรลงในวัสดุต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและหนังสือเล่ม การถ่ายทอดเนื้อหาสาระจะถ่ายทอดด้วยภาษาเขียน ซึ่งให้ผู้อ่านเห็นภาพหรือเกิดจินตนาการพร้อมๆ กับการถ่ายทอดข่าวสารความรู้

๒.๒ วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อในการสื่อสารที่แพร่หลายมากที่สุด ประชาชนไม่ว่าจะเป็นในชนบทหรือในเมือง ต่างก็มีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงทั้งยังไม่จำเป็นต้องอาศัยไฟฟ้า ดังนั้นจึงสามารถนำติดตัวไปได้ หรือมีอยู่ในรถยนต์เปิดรับฟังได้ในขณะเดินทาง ในแง่ของนักประชาสัมพันธ์วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือถ้าจะซื้อเวลาในการเผยแพร่ข่าวก็จะมีราคาถูกกว่าวิทยุโทรทัศน์มาก อย่างไรก็ตามการเตรียมรายการทางวิทยุกระจายเสียงนั้น ครอบคลุมถึงการเขียนต้นฉบับ การซ้อมพูด และซ้อมอ่าน ซึ่งอาจต้องมีความลำบากอีกระดับหนึ่ง

๒.๓ วิทยุโทรทัศน์ ถึงแม้โทรทัศน์จะได้พัฒนามาจากวิทยุกระจายเสียงก็ตาม แต่ก็เป็นการพัฒนาที่ได้รับความนิยมมาก ทั้งด้านการดึงดูดความสนใจ การให้ภาพความนิยมและมีความสำคัญมากต่อการรับข่าวสาร สาระ ความรู้ ความบันเทิงต่างๆ อย่างกว้างขวาง ดังนั้น ในปัจจุบันนักประชาสัมพันธ์จึงมุ่งที่จะให้ความสนใจในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานผ่านโทรทัศน์กันมากขึ้น

๒.๔ ภาพยนตร์ เมื่อกล่าวถึงภาพยนตร์ อาจจำแนกออกได้เป็นภาพยนตร์ที่เป็นสื่อมวลชน คือ ภาพยนตร์ที่ฉายตามโรงภาพยนตร์ทั่วไป ภาพยนตร์ที่ฉายตามงานประเพณีต่างๆ ฉายกลางแจ้งและฉายภายตัวอาคารซึ่งบุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถเข้าชมได้ ส่วนภาพยนตร์อีกประเภทหนึ่งเป็นภาพยนตร์ที่หน่วยงานสร้างขึ้น มา เพื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะ มีการเผยแพร่

แก่กลุ่มประชาชนเป้าหมายของหน่วยงาน ตามสถานที่ต่างๆ ภาพยนตร์ที่เป็นสื่อมวลชนนี้เป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุดหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะภาพยนตร์จะประกอบด้วยภาพ แสง สี เสียง และตัวอักษรที่เคลื่อนไหวได้เหมือนกับเหตุการณ์จริง ถูกสร้างตัดตอนผสมผสานเป็นเรื่องที่มีการลำดับขั้นตอนก่อนหลัง เป็นเรื่องที่น่าสนใจติดตามง่าย สามารถทำให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียด ให้ความทรงจำ ความประทับใจ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมแก่ผู้ชมได้

๒.๕ สื่อคอมพิวเตอร์ ผนวกกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อประสม ได้แก่ การนำเอาความสามารถจากคอมพิวเตอร์มาผสมผสานกับภาพและเสียง และข้อความที่เก็บไว้ในฐานข้อมูลมาใช้ในการเสนอข่าวสารของมนุษย์มากที่สุด ที่ได้รับการพัฒนาและนิยมเพิ่มขึ้นขณะนี้ คือ อินเทอร์เน็ต แต่ยังไม่นิยมใช้กันแพร่หลายในครัวเรือนเช่นสื่อประเภทอื่น

๒.๖.๔ บทบาทหน้าที่สื่อมวลชน

๒.๖.๔.๑ บทบาทหน้าที่สื่อมวลชน

Schramm (๑๙๖๔ อ้างถึงใน อภินิชฐา นานะเกศ ๒๕๔๖:๑๖) ได้สรุปบทบาทของสื่อสารมวลชนที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ดังนี้

๑. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นยาม รายงานเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ให้กับประชาชนได้ทราบ ทั้งนี้เพราะสื่อสารมวลชนสามารถรายงานและแจ้งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสื่อสารมวลชนที่จะเป็นแหล่งสำคัญสำหรับกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นข่าวการเมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งข่าวศิลปวัฒนธรรม ให้ประชาชนได้ทราบอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว

๒. สื่อมวลชนทำหน้าที่ขยายทัศนวิสัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สื่อมวลชนนำสิ่งที่ไม่เคยพบเห็น ไม่เคยได้ยินเข้ามาสู่ประสบการณ์ของประชาชน การสร้างประสบการณ์ดังกล่าวเท่ากับสื่อสารมวลชนได้ช่วยพัฒนาคุณลักษณะของการเข้าใจผู้อื่นหรือลักษณะเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในสังคม นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังขัดอุปสรรคเกี่ยวกับระยะทาง และความโดดเดี่ยวห่างไกล สามารถนำประชาชนออกจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมที่ทันสมัย สามารถนำสิ่งที่อยู่ห่างไกลให้เข้ามาใกล้ และสามารถทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากลักษณะแบบประเพณีเป็นแบบทันสมัยให้ง่ายขึ้น

๓. สื่อมวลชนสามารถเน้นหรือกำหนดความสนใจ สื่อมวลชนจะเป็นตัวกำหนดผู้รับสารด้านใดและอะไรบ้างนั้น เป็นการกำหนดของสื่อมวลชนเอง สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความสนใจความสำคัญให้ประชาชนรับรู้เป็นการเลือกให้ประชาชนว่าอะไรควรทราบ อะไรควรพูด จึงเป็นประโยชน์ที่จะกำหนดความสนใจให้อยู่กับการพัฒนาได้

๔. สื่อสารมวลชนสามารถยกระดับความปรารถนา หรือความต้องการโดย สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวเกี่ยวกับสังคมที่พัฒนาแล้วให้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ทำให้สังคมที่ด้อยการพัฒนาเกิดความต้องการที่จะบรรลุมาตรฐานเช่นนั้นบ้าง บังคับบุคคลจะเกิดความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ และเต็มใจที่จะทำงานเพื่อบรรลุชีวิตที่ดีขึ้น

๕. สื่อสารมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศที่ดี เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การให้ข่าวสารจำนวนมากหลากหลายทำให้ประชาชนเห็นโลกกว้างขึ้น สามารถกำหนดความสนใจของประชาชนให้อยู่กับการพัฒนา และยกระดับความต้องการของบุคคล นำไปสู่การสร้างบรรยากาศของข่าวสารที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา โดยชี้ให้เห็นถึงวิธีการและชีวิตที่ทันสมัยในสังคมที่ก้าวหน้าทางธุรกิจ โดยการเผยแพร่

ข่าวเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมที่ห่างไกลโดยการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของประเทศและของโลกทำให้สื่อสารมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศทางปัญญา ซึ่งกระตุ้นประชาชนให้สำรวจดูสิ่งที่ตนทำในปัจจุบันและสิ่งที่ควรทำในอนาคต

๖. สื่อสารมวลชนสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังลึก หรือการปฏิบัติที่ยึดถือกันมานานได้โดยอ้อม ทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเป็นความเชื่อผิดๆ ที่ยึดถือสืบต่อกันมาทำให้การพัฒนาเป็นไปได้โดยยากลำบาก สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสารที่ถูกต้องตามหลักวิชา ก็จะสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้นได้เป็นการเสริมการใช้สื่อบุคคลในการพัฒนา

๗. สื่อมวลชนให้ข่าวสาร เพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยหรือปรึกษาหารือกัน โดยที่ใช้สื่อมากจะเป็นผู้รู้และมีข่าวสารมาก สามารถนำความรู้หรือข่าวสารเพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยปรึกษาหารือได้โดยผ่านบุคคล นับเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

๘. สื่อสารมวลชนสามารถให้สถานภาพของบุคคล การให้ข่าวสาร โดยการยกย่องหรือถูกเย้ยถึงโดยสื่อมวลชนเป็นการช่วยยกสถานภาพของปัจเจกดังกล่าวที่ว่า

สื่อมวลชนให้ชื่อเสียงและเพิ่มอำนาจแก่บุคคลโดยการยอมรับสถานภาพของบุคคลนั้น มีความสำคัญมากพอที่จะถูกคัดเลือกออกมาจากมวลชน จำนวนมากที่ต่างไม่รู้จักกันและแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรม และความคิดเห็นของบุคคลที่ถูกคัดเลือกนั้น มีความสำคัญมากพอที่ประชาชนควรให้ความสนใจ”

๙. สื่อมวลชนทำให้ประชาชนเชื่อฟังและทำตามบรรทัดฐานของสังคม สื่อมวลชนมีภารกิจหน้าที่ในการเปิดเผยพฤติกรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากทำนองคลองธรรม สื่อมวลชนจึงทำให้เกิดความเชื่อฟัง และสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมในการพัฒนาได้

๑๐. สื่อมวลชนสามารถสร้างรสนิยมตามธรรมดาตามมนุษย์จะชอบสิ่งที่ได้ยินหรือและเมื่อสิ่งนั้นได้รับเป็นสิ่งที่ปรากฏทางสื่อมวลชน ได้รับการยกย่องจากสื่อมวลชนต่างๆ ก็จะนิยมชมชอบตามไปด้วย สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างรสนิยม

๑๑. สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึก สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อเรื่องที่ยังไม่ค่อยเป็นที่ทราบกันและต่อความคิดเห็นหรือความเชื่อที่ยังไม่พัฒนา จนกลายเป็นทัศนคติที่ฝังรากลึก ในการพัฒนาสื่อมวลชนจะช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนหรือทิศทางทัศนคติที่เป็นอยู่ทั่วไป สามารถใช้สื่อชักจูงโน้มน้าวใจ ถ้าไม่ใช่ ทัศนคติยึดถืออย่างเหนียวแน่น

Harold D. Lasswell (๑๙๔๘ อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ ๒๕๔๖:๑๘) ได้ให้แนวคิดในการศึกษาบทบาททางสังคมของสื่อมวลชน (Sociological Perspective of Mass Communication) โดยแบ่งหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม (Surveillance of the Environment) ซึ่งหมายถึงหน้าที่ในด้านการสังเกต และการติดตามเอาใจใส่เหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม เท่ากับหน้าที่เก็บรวบรวมและรายงานข่าว (New Reporting) หรือการแจ้งข่าว (Informing) ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคมเพื่อให้ตระหนักถึงภัยอันตราย และมองเห็นโอกาสหรือลู่ทางต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม

๒. หน้าที่ในการหาความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสังคม (Correlation of the parts of Society) ซึ่งหมายถึงการทำหน้าที่ชี้แจงให้เข้าใจว่า มีส่วนใดในสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการศึกษารายละเอียดของเหตุการณ์ และเรื่องราวอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในการตีความและอธิบายความเข้าใจให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น

๓ หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (Transition of the social Heritage) หมายถึง หน้าที่สืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมจากสมาชิกของสังคมในช่วงยุคสมัยหนึ่งไปสู่สมาชิกในยุคสมัยต่อไป เพื่อเป็นการอบรมให้สมาชิกใหม่ของสังคมได้เรียนรู้บทบาทและสถานภาพทางสังคม เป็นหน้าที่ด้านการให้การศึกษาลูกหลาน

นิตดา พุทธรังค์ (๒๕๔๓:๓-๗) อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ ๒๕๔๖:๒๒) ได้จำแนกบทบาทของสื่อสารมวลชนไว้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทด้านสังคม

บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมประเภทแรก คือ เป็นสื่อกลางให้คนในสังคมได้ทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ภายในสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ร่วมกัน ตลอดจนความเคลื่อนไหวของคนในสังคมอื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศในการที่จะเสนอบทบาททางด้านนี้ได้เร็วมากน้อยแค่ไหน เพียงไร

บทบาทประการที่สอง คือ การเป็นเวทีกลาง ให้คนในสังคมได้แสดงความคิดเห็น ความต้องการให้ปรากฏ ซึ่งจะทำให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบต่อประชาชนได้ทราบปัญหาของความคิดเห็นต่างๆ เพื่อที่จะได้พยายามหาทางแก้ไขได้ ซึ่งบทบาททางด้านนี้สื่อมวลชนจะแสดงออกมากน้อยแค่ไหน เพียงไรขึ้นอยู่กับสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และระบบการปกครองของแต่ละประเทศ

บทบาทประการที่สาม ซึ่งถือเป็นบทบาทที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง คือการให้ความบันเทิงแก่สังคมในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยผ่อนคลายภาวะความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกคนเผชิญอยู่ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาส่วนตัวต่างๆ การบันเทิงจะมีส่วนช่วยคลายความตึงเครียดดังกล่าวได้ไม่มากนักอยู่นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดภาระและปัญหาสังคมได้อีกทางหนึ่ง

บทบาทประการที่สี่ คือ การสร้างค่านิยมใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันขึ้นในหมู่ประชาชน เช่น ค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคม ค่านิยมแห่งความรับผิดชอบและวินัยทางสังคม ฯลฯ ค่านิยมดังกล่าวจะช่วยให้สังคมมีความสงบสุข ทำให้ความขัดแย้งและความสับสนลดน้อยลง เพราะค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคมถ้ามีอยู่มากในหมู่ประชากร จะมีผลทำให้การเล่นพรรคพวก การสร้างอิทธิพล การใช้อำนาจอภิสิทธิ์ ฯลฯ เพื่อประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวก โดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายแก่ส่วนรวม ตลอดจนการฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยลงไปด้วย ส่วนค่านิยมแห่งความรับผิดชอบและวินัยทางสังคม ก็จะมีผลทำให้ สังคมนั้นมีความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ และมีความสุข ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมนั้นมากขึ้น เช่น ค่านิยมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีนิยมแห่งชาติ การรักษาความสะอาด การประหยัด การรักษาสาธารณสุข การเคารพต่อกฎหมาย กฎเกณฑ์ และระเบียบวินัยต่างๆ ในสังคม

๒. บทบาททางการเมือง

ระบบการเมืองของแต่ละประเทศจะเป็นตัวกำหนดว่า สื่อมวลชนจะต้องทำหน้าที่อะไร ทำเพื่อใคร คือ เนื้อหาที่สื่อมวลชนเสนอออกมานั้นจะสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในประเทศนั้นมีความคิดอย่างไร มีค่านิยมเช่นไร เช่น เนื้อหาของสื่อมวลชนในประเทศสังคมนิยมจะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดในเรื่องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองและการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนก็ถูกระบบการเมืองของประเทศนั้นกำหนดว่า สื่อมวลชนในประเทศจะถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์อะไร ถูกควบคุมด้วยวิธีการใด ในขณะที่ประเทศทุนนิยมหรือเสรีประชาธิปไตย สื่อมวลชนสามารถดำเนินกิจการตนเองได้อย่างเป็นอิสระ บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนในกรปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้จะมีลักษณะเป็นกระจกเงาของรัฐบาล และขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาลไปในตัวด้วย ดังเช่น รัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชนมาก เพราะสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชน และในทำนองเดียวกันก็สะท้อนความคิดเห็นจากประชาชนสู่รัฐบาล ทำให้รัฐบาลสามารถวางนโยบายในการดำเนินงานต่างๆ ได้ตามความต้องการของประชาชนอย่างถูกต้อง

นอกจากนี้รัฐบาลยังมีความจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติ ตลอดจนส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับต่างประเทศ เพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลเองด้วย ดังนั้นบทบาทของสื่อมวลชนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยก็คือ เป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

๓. บทบาททางด้านเศรษฐกิจ

บทบาทของสื่อมวลชนทางด้านเศรษฐกิจมีมากมาย สื่อมวลชนจะเป็นแหล่งแนะนำให้ประชาชนรู้จักกับการผลิตใหม่ๆ ตลอดจนช่องทางของอาชีพต่างๆ ทำให้คนสามารถปรับตัวให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ในปัจจุบัน สื่อมวลชนจะเสนอความเคลื่อนไหวต่างๆ ในทางเศรษฐกิจ เช่น แนวโน้มการลงทุนในด้านต่างๆ ภาวะตลาดการค้า ความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนการพาณิชย์ การเกษตรและยิงประเทศที่มีการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าเป็นหลัก สื่อมวลชนย่อมสำคัญเป็นเงาตามตัว การสนองตอบของสื่อมวลชนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงนับว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่กำลังพัฒนาและสังคมที่พัฒนาแล้ว ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เช่น

๓.๑ บทบาทในการช่วยส่งเสริมด้านการค้า สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เสนอข้อมูลข่าวสาร และรูปแบบของสินค้า ผลิตภัณฑ์รวมทั้งการบริการอื่นๆ ต่อมาชวนให้ทราบถึงสินค้านั้นๆ ซึ่งส่วนมากจะออกมาในรูปของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

๓.๒ บทบาทในการช่วยส่งเสริมในด้านการลงทุน นอกจากจะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางด้านตลาดในรูปแบบของข่าวสารการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดผลทางการค้าแล้วสื่อมวลชนยังได้เสนอให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวในการลงทุนอีกด้วย

๔. บทบาททางการศึกษา

ความสำคัญต่อสื่อมวลชนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนก็คือ การให้การศึกษา ได้แก่ การให้ความรู้เทคนิคในด้านต่างๆ แก่มวลชน หรือทำหน้าที่ให้การศึกษาแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่มวลชนในสังคม การให้ความรู้รอบตัว และวิทยาการหรือประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งการให้ความรู้ด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ดังนั้น บทบาทของสื่อมวลชนในด้านการให้การศึกษาแก่

ประชาชนจึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาต่างๆในแง่ที่ การให้การศึกษาทางด้านสื่อมวลชนเป็นการถ่ายทอดความรู้ข่าวสารที่ง่าย ตรง และรวบรัด โดยผู้รับไม่ต้องมีทักษะพิเศษอะไรเลย ในการที่จะรับรู้สิ่งที่เห็นและได้ยิน นับว่าเป็นการช่วยยกระดับการศึกษาของประชาชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในโรงเรียน หรือในสถาบันให้สูงขึ้น และสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงประกอบอาชีพตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวันตามควรแก่สภาพ การให้การศึกษาทางสื่อมวลชนนั้นสามารถให้ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนยืดหยุ่นได้ เป็นการให้ความรู้เพื่อที่จะปรับปรุงให้เข้ากับสังคมให้ดีที่สุด โดยไม่มีเวลาที่สิ้นสุด จนบางครั้งอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนเป็นมหาวิทยาลัยนอกหลักสูตรของชาวบ้าน จึงนับว่าได้ประโยชน์แก่ประชาชนในวงกว้างโดยไม่จำกัด

๒.๖.๕ การควบคุมสื่อมวลชน

เมื่อมีการกล่าวถึงสื่อมวลชน มักมีการถามเรื่องเสรีภาพควบคู่กันไปด้วย เสรีภาพหมายถึง การประพฤติตนให้อยู่ใต้ขอบเขตของกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มต้นมาจากแนวคิดของคณะกรรมการด้านเสรีภาพ ของหนังสือพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้นำเสนอรายงานว่า แม้เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือไว้ แต่จะต้องมีหลักการในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม และได้ประกาศสิ่งที่สื่อมวลชนพึงปฏิบัติ ได้แก่

๑. หนังสือพิมพ์จะต้องนำเสนอข่าวสารที่เป็นจริง ครบถ้วนรอบด้าน และผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ

๒. หนังสือพิมพ์ควรเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณะ

๓. หนังสือพิมพ์ควรมีภาพเป็นตัวแทนของทุกๆ กลุ่มคนในสังคม และควรนำเสนอเป้าหมายและคุณค่าของสังคมอย่างชัดเจน

ทฤษฎีนี้ได้นำไปประยุกต์ใช้กับสื่อสารมวลชนประเภทอื่นๆ ด้วยทั้งสื่อมวลชนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเอกชนเป็นเจ้าของ และสื่อกระจายภาพกระจายเสียงที่มีรัฐบาลเป็นเจ้าของ

ประเด็นสำคัญของทฤษฎีนี้จะเน้นที่การควบคุมกันเองของสื่อมวลชนโดยหลักของทฤษฎีก็คือ สื่อมวลชนต้องตระหนักว่าตนมีพันธะสัญญาต่อสังคม โดยสาธารณชนฝากความหวังและให้ความไว้วางใจกับผู้ประกอบการสื่อมวลชนเสมือนว่าสื่อมวลชนเป็นตัวแทนของสาธารณชน สื่อมวลชนจึงควรมีอิสระและเสรีภาพอย่างเต็มที่ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลตนเองที่ดี ต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ข่าวสารที่สื่อมวลชนนำเสนอต้องเชื่อถือได้เที่ยงตรงเป็นธรรม และตรงประเด็น นอกจากนั้นสื่อมวลชนควรเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นของคนในสังคม เพื่อสะท้อนความหลากหลายของสังคม เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีทัศนคติที่ต่างกันได้ใช้สื่อมวลชนเพื่อแสดงทัศนคติต่างๆ รวมถึงผู้ที่ถูกกล่าวหาหาพาดพิง ควรมีโอกาสในการใช้สื่อมวลชนตอบโต้ข้อกล่าวหา

ทั้งนี้ สังคมและสาธารณชนมีสิทธิที่จะคาดหวังมาตรฐานขั้นสูงจากการดำเนินงานของสื่อสารมวลชน ดังนั้น ในบางสถานการณ์สังคมและสาธารณชนอาจมีความจำเป็นต้องเข้าไปก้าวแทรกแซงการดำเนินงานของสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์สาธารณะ (Denis Mcquail, ๑๙๙๔: ๑๒๔ อ้างถึงใน อภิภินิชฐาน นาเกาะห์, ๒๕๔๖: ๒๖)

สุกัญญา สุตบรรทัด (๒๕๔๑:๔๓ อ้างถึงใน อภิกนิษฐา นาละหาร์, ๒๕๔๖:๒๖) ได้ อธิบายหลักทางจริยธรรมเชิงวารสารศาสตร์ (Ethical Principle) ว่า เป็นหลักความคิดที่ช่วยให้นักหนังสือพิมพ์สามารถนำไปประกอบการตัดสินใจได้ โดยมีทิศทางให้เลือก ๒ ทิศทาง ดังนี้

ทิศทางแรก เน้นวิธีการ (Means) ซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นหน้าที่ในการสะท้อนเหตุการณ์ (Even-oriented) ได้แก่ การมองเหตุการณ์แล้วหาวิธีการจัดการกับเหตุการณ์นั้น วิธีการที่ดีและเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผลที่จะเกิดตามมา

ทิศทางที่สอง เน้นเป้าหมาย(Ends) เป็นทิศทางที่เน้นผลกระทบต่อประชาชน (People-oriented) มีความเป็นอัตวิสัยมากกว่า คือ มองไปที่ผลที่จะเกิดขึ้น เป็นการคาดคะเนด้วยตนเอง เพราะอาจจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้

โดยทั่วไป วงการวิชาชีพจะยึด “ วิธีการ ” มากกว่า “ เป้าหมาย ” คือ คำนึงถึงหน้าที่มากกว่าผลกระทบ ทั้งแง่บวกของการเลือกข่าวและการเสนอข่าว โดยถือว่าจริยธรรมนั้นวัดกันที่ผู้ส่งสารไม่ใช่ต่อผู้รับสาร แต่ยังมีอีกหลายกลุ่มที่เชื่อในการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อผู้รับสาร

วัฒนา พัฒนพงศ์ และคณะ (๒๕๒๙:๑๕๓ อ้างถึงใน อภิกนิษฐา นาละหาร์ ,๒๕๔๖:๓๑) กำหนดลักษณะของหลักจริยธรรมสื่อมวลชน ดังนี้

๑. หลักจริยธรรมที่ยึดกฎเกณฑ์สังคมเป็นหลัก (Legalistic Ethics) เป็นระบบที่ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีหรือศีลธรรม จริยธรรมของสื่อมวลชนในระบบนี้ค่อนข้างเข้มงวด

๒. จริยธรรมที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ (Antinomian Ethics) เป็นระบบที่ไม่เห็นด้วยกับระบบจริยธรรมที่ยึดกฎเกณฑ์อันเคร่งครัด เป็นกลุ่มสื่อมวลชนที่ต้องความเป็นอิสระ ต้องการตัดสินใจด้วยสามัญสำนึกที่ตนเห็นว่าถูกต้องแล้ว

๓. จริยธรรมที่ยึดสถานการณ์เป็นหลัก (Situation Ethics) เป็นระบบที่ประนีประนอมระหว่าง ๒ ระบบข้างต้น สื่อมวลชนในประเทศไทยเรานิยมยึดหลักจริยธรรมข้อนี้ สำหรับจริยธรรมของหนังสือพิมพ์นั้นจะเกี่ยวเนื่องกับ “ สิทธิและเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ” และ “ หน้าที่และความรับผิดชอบของหนังสือพิมพ์ ” ซึ่งจะมีความสัมพันธ์แน่นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและเงื่อนไขทางธุรกิจ

จริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้แถลงการณ์เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยเห็นว่าผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ควรเข้มงวดกวดขันความประพฤติ จริยธรรม และมาตรฐานวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงานในสังกัด เพื่อธำรงไว้ซึ่งภาพลักษณ์อันดี และความน่าเชื่อถือของสถาบันสื่อมวลชน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญเป็นเรื่องพิเศษในเรื่องดังต่อไปนี้

วิชาชีพสื่อมวลชนเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นผู้สื่อข่าวหรือช่างภาพควรให้เกียรติแหล่งข่าวและสถานที่ที่ตนไปทำข่าวด้วยการแต่งกายและแสดงกิริยามารยาทที่สุภาพ

ข้อพึงปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่ง สำหรับผู้สื่อข่าวคือ การทำการบ้าน โดยเตรียมข้อมูลภูมิหลังในหัวข้อเรื่องที่คุณได้รับมอบหมาย ทั้งนี้เพื่อเอื้อประโยชน์อย่างเต็มที่ในการซักถามตอบโต้กับแหล่งข่าว เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน โดยเฉพาะบรรณาธิการ และหัวหน้าข่าว พึงระมัดระวังในเรื่องความถูกต้อง แม่นยำ และเป็นกลางในการพาดหัวข่าว ตลอดจนความถูกต้องและสมบูรณ์ของเนื้อหาข่าว

ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบขั้นสุดท้ายของบรรณาธิการขององค์กรสื่อต่างๆ ที่จะต้องกำกับดูแลและตรวจสอบ ให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอต่อประชาชนมีความถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ เป็นธรรมแก่ผู้พาดพิง ทั้งนี้เพื่อจรรยาบรรณ วิชาชีพ จริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาชีพอันดีของสถาบันสื่อมวลชน

๒.๗ แนวคิดทฤษฎีและปัจจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก

การอบรมเลี้ยงดูลูกเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ปัจจุบันทฤษฎีที่มีความสำคัญและสามารถอธิบายลักษณะและผลกระทบของความสัมพันธ์นี้ได้คือทฤษฎีความผูกพัน

ทฤษฎีความผูกพัน

ทฤษฎีความผูกพัน มีพื้นฐานมาจากหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และครอบครัว ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ พัฒนาการเด็กประสาทชีววิทยา Evolutionary Ethology และ Cognitive science เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพัฒนาการของความสัมพันธ์ ซึ่งบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษารื่องนี้คือ John Bowlby (๑๙๐๗-๑๙๙๐) และ Mary Ainsworth (๑๙๑๓-๑๙๙๙) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าความผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มั่นคงซึ่งมนุษย์แสวงหาและต้องการ ไปตลอดชีวิต และจะเป็นที่ต้องการมากขึ้นเมื่อได้รับความเครียดหรือความกดดัน ความผูกพันแตกต่างจากการพึ่งพา เนื่องจากผู้ที่มีความผูกพันยังคงความเป็นตัวของตัวเอง หัวใจสำคัญของทฤษฎีความผูกพันคือการก่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์นี้จะถูกถ่ายทอดไปยังความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับคนอื่น ๆ ในสังคมต่อไป ตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงถึงความผูกพันระหว่างแม่กับลูก เช่น การคลอเคลียอยู่ใกล้แม่ ร้องไห้หรือแข็งขืนเมื่อต้องจากแม่ วิ่งไปหาแม่ เป็นต้น เด็กทุกคนสามารถ จะสร้างความผูกพันได้ตั้งแต่แรกเกิด เนื่องจากเด็กมีกลไกด้านประสาทวิทยาและชีววิทยา มีโปรแกรมในสมองสามารถรับรู้อารมณ์ของผู้อื่นได้ และสื่อสารความรู้สึกความต้องการภายในได้

ช่วงแรกเกิด-๑ ปี เด็กเรียนรู้ว่าใครคือพ่อแม่ของเขา และ พัฒนาการความผูกพันกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

ช่วงวัย ๑-๓ ปี เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ภาษาพูด ความเป็นตัวของตัวเอง และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกจากผู้เลี้ยงดูเป็นหลัก ระยะนี้มีการพัฒนาความผูกพันอย่างสมบูรณ์ขึ้น และมีเป้าหมายชัดเจนขึ้น สามารถรู้ได้ว่าเด็กคนใดมีความมั่นคงทางอารมณ์หรือขาดความมั่นคงทางอารมณ์ เช่น ถ้าเด็กมั่นใจว่าคนที่เขารักและผูกพันไม่หายไปไหน เขาก็กล้าออกสู่โลกกว้างเพื่อสำรวจสิ่งต่างๆ และเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ตัวเองได้

ช่วงวัย ๓ ปีขึ้นไป ความผูกพันมีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากผูกพันกับพ่อแม่แล้ว เด็กจะมีความผูกพันกับเพื่อน เริ่มวางเงื่อนไขกับพ่อแม่ พยายามมีอิทธิพลต่อพ่อแม่และแสดงความต้องการให้พ่อแม่รู้ความผูกพันที่มั่นคงเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา ด้านสังคมจิตใจและ

การปรับตัวของเด็ก ความผูกพันที่มั่นคงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีความมั่นคง ทางจิตใจ ปฏิบัติตัวสม่ำเสมอ ในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของเด็ก และการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจเด็กอย่างเหมาะสม ในช่วง ๒ ขวบปีแรกเป็นช่วงวิกฤต หากเด็กได้รับความทุกข์ทรมานทางใจเนื่องจากต้องแยกจาก หรือสูญเสียแม่หรือขาดแม่ อาจจะทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และจิตใจได้ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างแม่กับลูกคือ Sensitivity คือความสามารถที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะเข้าใจสัญญาณหรือการแสดงออก ท่าทีของเด็กอย่างถูกต้องและตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสมซึ่งเด็กจะแสดงออกต่างกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ทฤษฎีความผูกพัน กล่าวถึงรูปแบบพฤติกรรมของเด็ก ๔ ประเภทอันเป็นผลจากการตอบสนองของพ่อแม่ผู้ดูแลเด็กคือ

๑. Avoidance เด็กจะหลีกเลี่ยงแยกตัวจากพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่ปฏิเสธลูก เมื่อโตขึ้นจะเป็นพวก dismissing ที่ไม่เห็นคุณค่าของความผูกพัน

๒. Secure เด็กที่ผูกพันใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ จะไม่มีความกังวลใจ แม้ว่าพ่อแม่จะห่างไปชั่วคราว เพราะมั่นใจและไว้วางใจว่าพ่อแม่จะกลับมา เมื่อโตขึ้นเด็กจะพัฒนาไปสู่ความเป็นตัวของตัวเองหรือ Autonomus

๓. Ambivalent เด็กมีความรู้สึกสับสน อยากเข้าใกล้พ่อแม่ แต่ก็ยังมีความรู้สึกโกรธอยู่ในใจเนื่องจากได้รับการตอบสนองไม่สม่ำเสมอ พ่อแม่อ่านความต้องการของลูกไม่ได้ เมื่อโตขึ้นเด็กจะพัฒนาไปสู่การมีพฤติกรรมแบบ Preoccupied คือเป็นพวกชอบหมกมุ่นกับตัวเอง แต่กังวลกับความใส่ใจของคนรอบข้าง และไม่ยืดหยุ่น

๔. Disorganized เด็กจะขาดความมั่นคงทางอารมณ์อย่างมากเนื่องจากถูกทอดทิ้ง ถูกละเลย ๙๐ เปอร์เซ็นต์เป็นเด็กที่ถูกทารุณกรรมจากพ่อแม่ ซึ่งพ่อแม่ก็มักจะมีประวัติถูกทารุณกรรมมาก่อนเช่นกัน เด็กจะมีความสับสนระหว่างการอยากเข้าใกล้และออกห่างจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ตอบสนองไม่สม่ำเสมอหรือไม่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจของลูก เมื่อโตขึ้นจะเป็นพวก Unresolved คือไม่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ และไม่สามารถเป็นพ่อแม่ที่ดีได้ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ต้องเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และพัฒนาทักษะการควบคุมอารมณ์ภายในของตนเอง

ข้อควรรู้

- เด็กจะรับรู้และเรียนรู้สัญญาณด้านอารมณ์ ความรู้สึก และวิธีการตอบสนองของพ่อแม่ได้ตั้งแต่เกิดและไว้กับการตอบสนองที่ไม่ดีของพ่อ แม่หรือผู้เลี้ยงดู มีงานวิจัยพบว่าเด็กที่ขาดความผูกพันจะสับสนในเรื่องความสัมพันธ์ สร้างความผูกพันกับใครไม่ได้ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในวันเรียน ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือ มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่การมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง

- พ่อแม่ควรสนับสนุนพฤติกรรมที่ดีของลูกจะทำให้ลูกรู้สึกว่าเขาได้รับความไว้วางใจจากพ่อแม่และเป็นการสร้างสัมพันธ์ ภาพที่ตีระหว่างกัน

๒.๘ .แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู

นักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้การยอมรับถึงความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมของ บุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ การที่บุคคลคนหนึ่งจะเรียนรู้ว่าเมื่อตนอยู่ในฐานะตำแหน่งใด ควรมีบทบาทอย่างไรได้นั้น เป็นเพราะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม การอบรมนี้เป็นกระบวนการที่มนุษย์ทุกคนต้องผ่านมานับตั้งแต่คลอดออกมาเป็น ทารก และสังคมกลุ่มแรกที่ทำหน้าที่ให้การอบรมนี้ คือ ครอบครัว ความเป็นคนโดยสมบูรณ์เกิดจากองค์ประกอบ ๒ สิ่งด้วยกัน คือ คุณสมบัติ-ทางชีวภาพ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดตามลักษณะทางพันธุกรรมและองค์ประกอบที่ ๒ คือ การขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่แต่ละสังคมคาดหวัง

Broom and Selznick (๑) อธิบายการขัดเกลาทางสังคมไว้สองความหมาย กล่าวคือ ในแง่สังคม การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และในแง่ของแต่ละบุคคล การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์ ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และปฏิบัติตามค่านิยม อุดมคติ และระดับความทะเยอทะยานได้ โดย **Broom and Selznick** กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมว่า **มีความมุ่งหมายหลัก ๔ ประการดังนี้คือ**

๑. การปลูกฝังระเบียบวินัย การมีระเบียบวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในสังคมและการอยู่ ร่วมกันของกลุ่ม การปลูกฝังระเบียบวินัยจะทำให้บุคคลยอมทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากแต่ก็ต้องฝืนใจทำ ระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับนับตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจนเติบโต เป็นผู้ใหญ่ บุคคลควรทำตามระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอและยึดหยุ่นอย่างมีเหตุผลเพราะมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างมาก

๒. การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตตามที่กลุ่มยอมรับ โดยปกติระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ค่อยอยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลมีความมุ่งมั่นและยอมรับระเบียบวินัยที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อลุล่วงสู่ความต้องการในอนาคต ความลุล่วงที่ต้องการนั้น คือความมุ่งหวังที่บุคคลได้รับจากสังคมหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ถ่าย ทอดค่านิยมทางสังคมนั้นมาถึงตัวบุคคล เช่น คุณค่าของสังคมไทยที่ยกย่องให้เกียรติคนที่มีการศึกษาสูง ค่านิยมทางสังคมจะได้รับการปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้บุคคลเกิดความมุ่งหวังในค่านิยมเหล่านี้ และยอมลำบากทำตามบรรทัดฐานที่กลุ่มวางไว้เพื่อเป็นเป้าหมายในชีวิต

๓. การกำหนดบทบาทในสังคม บุคคลจะได้รับการกำหนดบทบาทจากสังคม รวมทั้งรับรู้ทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทนั้นๆ โดยลักษณะของการรับรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะการวางตัวให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมถูกกาลเทศะต่อบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ด้วย

๔. การให้ความชำนาญเฉพาะอย่างหรือทักษะ บุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะที่จะมีส่วนร่วม กิจกรรมในสังคมกับคนอื่น ๆ จุดมุ่งหมายในขั้นนี้เป็นผลสุดท้ายที่ต่อเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายแต่ละข้อตาม ลำดับ ในสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ วิธีการเรียนรู้มักเกิดจากการเลียนแบบถ่ายทอดกันลงมานับชั่วอายุคน แต่ในสังคมที่สลับซับซ้อน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทในชีวิตของบุคคลอย่างมาก วิธีการเรียนรู้ในสังคมที่ซับซ้อนนี้จึงต้องเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ จึงจะได้ผล โดยแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ โรงเรียนนั่นเอง

เนื่องจากการที่มนุษย์จะเป็น “คน” ที่สมบูรณ์ได้นั้น นอกจากการมีร่างกายที่ครบสมบูรณ์แล้ว ยังจำเป็นต้องเป็นคนที่มีความจริยธรรมด้วย ดังนั้น จิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อตนเองและสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ นักวิชาการ นอกจากนักสังคมวิทยาแล้วยังมีนักจิตวิทยาสังคม รวมทั้งนักพฤติกรรมศาสตร์ ก็ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย โดยจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการปฏิสังสรรค์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรเพื่อพัฒนาให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมได้ดี ซึ่งเรียกว่า “วิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา” และพยายามแยกรูปแบบการปฏิสังสรรค์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรไว้หลายประเภท

Maccoby and Martin (๑๙๘๓, pp. ๒๕๓-๒๕๕) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาว่ามีหลายรูปแบบ ซึ่งการแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูจะอาศัยระดับการปฏิบัติของบิดามารดาจาก ๒ มิติคือ

๑. มิติด้านการตอบสนองของบิดามารดา (parental responsiveness) หมายถึง ความอบอุ่น หรือการสนับสนุนของบิดามารดาที่มีต่อบุตร เป็นความตั้งใจของบิดามารดา ที่จะเลี้ยงดูบุตรตอบสนองความต้องการของบุตรอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้บุตรเป็นตัวของตัวเองควบคุมตัวเองได้ โดยบิดามารดาทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุน

๒. มิติด้านการเรียกร้องของบิดามารดา (parental demanding) หมายถึง การควบคุมดูแลพฤติกรรมของบุตร ทำให้บุตรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในครอบครัว โดยการเลี้ยงดูให้เจริญเติบโต มีความเป็นผู้ใหญ่ มีการควบคุมดูแล ส่งเสริมระเบียบวินัยและพร้อมที่จะเผชิญกับเด็กที่ไม่เชื่อฟัง จากการแบ่งระดับการปฏิบัติของบิดามารดาในมิติด้านการตอบสนองและการเรียกร้อง ทำให้สามารถจัดแบ่งรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดา ได้เป็น ๔ รูปแบบ ดังนี้ คือ

๑. การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล (authoritative parenting style)

การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่บิดามารดามีมิติด้านการเรียกร้องสูง และมิติด้านการตอบสนองก็สูงด้วย ภาพลักษณ์ของเด็กจะมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีความกลมกลืนกับครอบครัว มีความรัก ยอมรับบุคคลอื่นได้ มีเหตุผล บิดามารดาให้อิสระในการตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ โดยลำพังตามที่ต้องการได้ตามสมควร บิดามารดาจะให้ความช่วยเหลือตามโอกาสอันควร บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรทำให้บุตรรู้สึกได้ว่าได้รับการปฏิบัติด้วยความรัก ความอบอุ่น ความยุติธรรม ความก้าวหน้าในอนาคตเป็นสิ่งท้าทายและมีการพัฒนาตนไปที่ละก้าวอย่างต่อเนื่อง

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะยอมรับตัวตนที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุตรแต่ละคนให้ความรัก ให้การดูแล ให้ความเสมอภาค สนับสนุนบุตรให้แก้ไขเมื่อทำสิ่งที่ผิดพลาด ส่งเสริมความสามารถของบุตรและส่งเสริมให้บุตรเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น

การเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กมีความมั่นคงในความรักต่อตนเองและผู้อื่น มีความพึงพอใจในความสำเร็จและการช่วยเหลือผู้อื่น ไม่กลัวความล้มเหลว มีความพยายามและมองโลกในแง่ดี และมีความเป็นมิตร

๒. การเลี้ยงดูแบบตามใจบุตร (indulgent parenting style)

การเลี้ยงดูแบบตามใจบุตร เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดามีมิติด้านการเรียกร้องต่ำ แต่มีมิติด้านการตอบสนองสูง ภาพลักษณ์ของเด็ก เด็กจะถูกตามใจ บิดา มารดา จะเป็นผู้จัดหามาให้

ทุกอย่าง เด็กจะไม่ยอมทำตามบิดามารดา ทำอะไรขาดความยั้งคิด และจะมีลักษณะการเรียกร้องมากกว่าเด็กอื่น

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะยอมเด็กทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเรื่องนั้นเด็กจะมีความคิดแปลกๆ มีอารมณ์และความต้องการที่แปลกๆ ขาดความยั้งคิด บิดามารดาจะไม่เคยปฏิเสธบุตร ยกให้บุตรเป็นเจ้านายและบิดามารดาเป็นทาสหรือเป็นคนรับใช้

การเลี้ยงบุตรแบบตามใจนี้ เด็กจะทำทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยขาดความยั้งคิด เด็กจะดื้อรั้นมีอารมณ์เกรี้ยวกราด ขี้โมโหและไม่ใส่ใจผู้อื่น และมักมีความขัดแย้งกับบิดามารดาอยู่เสมอ

การเลี้ยงบุตรแบบตามใจสามารถมองได้เป็น ๒ ประเด็น ในประเด็นแรก เป็นการตามใจบุตรเนื่องจากบิดามารดาต่างไปกันคนละทาง ตามความชอบของตนไม่สนใจซึ่งกันและกัน ส่วนอีกประเด็นหนึ่งมองว่า บิดามารดาที่มีความรักบุตรมากจะปล่อยให้บุตรแสดงพฤติกรรมตามอำเภอใจ ยอมตามบุตรทุกอย่างไม่ว่าบุตรจะต้องการอะไรบิดามารดาไม่มีการลงโทษบุตร

๓. การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบควบคุม (authoritarian parenting style)

การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดา มีมิติด้านการเรียกร้องสูง แต่มีมิติด้านการตอบสนองต่ำ ภาพลักษณ์ของเด็ก เด็กจะเหมือนลูกสุนัขที่กำลังถูกฝึก ต้องให้คนเลี้ยงคอยบังคับตลอดเวลา

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะมีความมั่นคง มีอำนาจเด็ดขาดในบ้าน สม่่าเสมอในทิศทางของตนเอง มีการวางกฎเกณฑ์ควบคุมดูแลบุตรตลอดเวลา ถ้าบุตรทำผิดไปจากกฎเกณฑ์จะมีการทำโทษบุตรอย่างรุนแรง อาจจะดุด่าหรือลงโทษบุตรด้วยการตี หรือตรางวัล สั่งสอนตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุด เตือนความจำในเรื่องเดิมอย่างสม่ำเสมอ เข้มงวดกวดขัน ให้บุตรฝึกฝนสิ่งที่บิดามารดาสั่งสอนอยู่ตลอดเหมือนเป็นทหาร ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรมีน้อย ความเอาใจใส่บุตรและการแสดงความรักต่อบุตรมีน้อยมาก ทุกคนปฏิบัติตามภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ แทนที่จะทำด้วยความรักบิดามารดาไม่สนใจในการให้กำลังใจหรือสนับสนุนบุตร

เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบนี้จะมี ๓ ลักษณะ คือแบบแรก เป็นเด็กที่ยอมเชื่อฟัง หัวอ่อนทำตามแนวทางที่บิดามารดาวางไว้อยู่ในโอวาท แบบที่ ๒ เด็กจะแข็งข้อต่อต้าน ปฏิเสธด้วยถ้อยคำและแบบที่ ๓ เด็กจะต่อต้านเงียบๆ ชอบฝืนกลางวัน หลงลืม ทำตัวเรื่อยเปื่อย และอาจออกนอกกลุ่มนอกรทางในที่สุด

๔. การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (neglecting parenting style)

การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดาไม่มีมิติด้านการเรียกร้องต่ำและมีมิติด้านการตอบสนองต่ำด้วย เด็กจะขาดคนดูแล บางครั้งอาจต้องเร่ร่อนไม่มีที่นอนเป็นเด็กจรจัด

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาแบบนี้จะไม่ดูแลเด็ก ทอดทิ้งปล่อยให้ตามยถากรรม บิดามารดาอาจจะร่ำรวยมีฐานะทางเศรษฐกิจ มีชื่อเสียงหรืออาจไม่มีงานทำ ฐานะยากจน ติดเหล้าหย่าร้าง หรือป่วย

การเลี้ยงดูแบบนี้ เด็กจะขาดความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผู้อื่น

ไม่ต้องการให้ใครมาสนใจ ไม่ต้องการผูกพันกับใคร ขาดบิดามารดา ทำให้ไม่มีแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู: Baumrind ๑๙๖๘

Baumrind (๑๙๖๘, p. ๒๓๙) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาว่าประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ การให้ความรักความอบอุ่น (parental warmth) การควบคุมความประพฤติ (behavioral control) และการควบคุมทางด้านจิตใจ (psychological control) จากการผสมผสานทั้ง ๓ องค์ประกอบ ทำให้สามารถแบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาได้เป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล (authoritative parenting style)

เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นมาก มีการควบคุมความประพฤติอย่างเข้มงวด แต่มีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับต่ำ บิดามารดายินดียอมรับฟังลูก เพื่อที่จะได้ให้การแนะนำ เสนอแนะแนวทางที่ดีให้แก่ลูก ให้คำแนะนำลูกอย่างสม่ำเสมอ บิดามารดาประเมินค่าความเชื่อถือในฐานะที่เป็นความคาดหวังและอิสรภาพของลูก บิดามารดาตั้งมาตรฐานและบังคับลูกให้ทำตามมาตรฐานที่ตนเองกำหนด บิดามารดาไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านั้น ลูกมักถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในลักษณะแบบ “ให้และรับ” อย่างไรก็ตาม บิดามารดาฟังความคิดเห็นของลูก ยอมรับฟังเหตุผลต่าง ๆ ที่ลูกใช้อธิบายถึงการตัดสินใจและเปิดโอกาสให้ลูกได้บอกจุดมุ่งหมายของลูกด้วย

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (authoritarian parenting style) เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นไม่มาก มีการควบคุมความประพฤติอย่างเข้มงวด และมีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับสูงด้วย บิดามารดาในกลุ่มนี้ มีการควบคุมและประเมินผลพฤติกรรมและทัศนคติของลูกเพื่อให้ตรงกับมาตรฐานของ การปฏิบัติที่ถูกจงใจในทางทฤษฎี และกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจสูงกว่า บิดามารดาแบบนี้จะไม่ใช้คำว่า “ให้และรับ” ในครอบครัว ลูกถูกคาดหวังให้ยอมรับคำพูดของบิดามารดาว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ การเชื่อฟังค่านิยมหรือคำพูดของบิดามารดาเปรียบเหมือนการทำความดีของลูก บิดามารดาแบบนี้คาดหวังให้ลูกต้องทำดีที่สุดและผิดไม่ได้เลย ลูกถูกมองว่ายังมีสถานภาพเป็นเด็ก โดยมีความเข้มงวดกับลูกในเรื่องอิสรภาพ และระบุนความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบ้านที่ลูกต้องรับผิดชอบ เพื่อสอนลูกให้เอาใจใส่ในงาน บิดามารดาฝึกหัดลูกให้ทำตามที่สังคมต้องการยึดมั่นในตนเองอย่างแข็งขันและเข้มงวดต่อลูก

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ (indulgent parenting style) เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นมาก มีการควบคุมความประพฤติไม่เข้มงวดและมีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับต่ำด้วย บิดามารดาในกลุ่มนี้เชื่อว่า การควบคุมลูกเป็นการละเมิดสิทธิ์ของเด็กและจำกัดขีดพัฒนาการของลูก จึงตามใจลูก พยายามปฏิบัติตนในแนวทางต่าง ๆ ที่ไม่บีบบังคับลูก เช่น ไม่ลงโทษ ยอมรับลูกและเห็นด้วยกับแรงกระตุ้นเกี่ยวกับความปรารถนาและการกระทำของลูก บิดามารดาจะไม่เข้มงวดกวดขันลูกปล่อยให้ลูกทำตามใจชอบ

งามตา วรินทร์านนท์ (๒๕๓๔) ได้ศึกษาและรวบรวมการอบรมเลี้ยงดูไว้ ๕ แบบ คือ

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดารายงานว่าการปฏิบัติ

ต่อลูกตนได้แสดงความรักใคร่เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขของลูกเพียงใด มีการใกล้ชิดกับลูก โดยตนได้กระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับลูกมากน้อยเพียงใด นอกจากนั้น ยังเกี่ยวกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือ การให้ความสำคัญแก่ลูกด้วยการอบรมเลี้ยงดูแบบสนับสนุนมากนี้ เป็นการทำให้สิ่งที่ลูกต้องการทั้งสิ้น ฉะนั้น บิดามารดาที่เลี้ยงลูกโดยวิธีนี้จึงเป็นผู้ที่ลูกรัก และลูกเห็นความสำคัญของบิดามารดา ซึ่งจะทำให้ลูกยอมรับการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ ของบิดามารดาได้โดยง่ายและยอมรับบิดามารดาเป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ หมายถึง การที่บิดามารดา ได้อธิบายเหตุผลให้แก่ลูกเมื่อมีการส่งเสริมและขัดขวางการกระทำของลูกหรือลงโทษลูก นอกจากนั้น บิดามารดาที่ใช้วิธีการนี้ยังให้รางวัลและลงโทษลูกอย่างเหมาะสมกับการกระทำ ของลูกมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อลูกตามอารมณ์ของตนเอง การกระทำของบิดามารดาจะเป็นเครื่องช่วยให้ลูกได้เรียนรู้และรับทราบถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรทำ นอกจากนั้น ยังช่วยให้ลูกสามารถจะทำนายได้ว่าตนจะได้รับรางวัลหรือลงโทษจากบิดามารดา หลังจากที่ตนได้กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นแล้ว มากน้อยเพียงใด การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ยังหมายถึง การที่บิดามารดาบอกให้ลูกทราบว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา และชี้แจงให้ลูกทราบผลดี ผลเสียที่เกิดจากการกระทำของลูก ซึ่งการกระทำนั้นอาจส่งผลกระทบต่อบิดามารดาหรือผู้อื่นตามมาภายหลัง อาจกล่าวได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์นั้น ในปัจจุบันเป็นมิติที่มีความหมายกว้างขวางกว่าที่เคยใช้มาแต่เดิม

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดามีการลงโทษเมื่อเด็กกระทำผิด การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เป็นแบบที่นักจิตวิทยาใช้ในการศึกษามาก โดยการวิจัยเรื่องแรกๆ ศึกษาทางด้าน การอบรมเลี้ยงดูที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก ได้เน้นความสำคัญของวิธีการที่บิดามารดาใช้ลงโทษเด็กเป็นอันดับแรก และถ้าพิจารณาอายุของเด็กจะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการลงโทษที่ผู้ใหญ่ใช้กับเด็ก ตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อเป็นทารก เช่น ในการหย่านม การฝึกขับถ่าย และการห้ามปรามการกระทำของเด็ก เป็นต้น การลงโทษที่ได้ศึกษานั้นมีหลายวิธี เช่น การใช้อำนาจบังคับโดยการลงโทษทางกาย การใช้วาจาดูต่ำ การริบวัตถุสิ่งของ การงดแสดงความรักใคร่เมตตา และการตัดสิทธิต่าง ๆ เป็นต้น อาจแบ่งวิธีการลงโทษเป็น ๒ ประเภท คือ การลงโทษทางกาย และการลงโทษทางจิต การลงโทษทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดาลงโทษด้วยการเขี่ยน หุบตีให้เจ็บกาย การลงโทษทางจิต หมายถึง การดูต่ำ แสดงอาการไม่พอใจ เมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง การลงโทษเด็ก โดยเฉพาะการทำให้เจ็บกาย เป็นวิธีการปรับพฤติกรรม ที่บิดามารดามักใช้อย่างจงใจใช้มากและใช้บ่อยกว่าการให้รางวัลเมื่อเด็กทำความดี

๔. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม การควบคุมมาก หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม แล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่า เด็กทำตามที่ตนต้องการหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามต้องการก็จะลงโทษเด็ก ส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักคิดตัดสินใจเองว่าควรหรือไม่ควรทำสิ่งใด และเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ้างโดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก

๕. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและฝึกฝนจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เด็กช่วยตัวเองได้เร็วและไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานเกินไป

ดุขฎฐิ โยเฮลา (๒๕๓๕, หน้า ๑๕-๒๑) ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมต้า ซึ่งได้รวบรวมรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูไว้ ๑๑ แบบ ดังนี้

๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดายอมรับ ชื่นชม ให้ความสนับสนุน ใกล้ชิดและให้ความสนใจกับเด็ก

๒. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาให้คำอธิบายประกอบการสนับสนุนและห้ามปรามเด็กในการทำกิจกรรม ต่าง ๆ และมีความสม่ำเสมอเหมาะสมในการให้รางวัลหรือการลงโทษ

๓. การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ใช่เหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ตรงกันข้ามกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล

๔. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดาลงโทษด้วยการเขี่ยน ทูบตีให้เจ็บกาย หรือลงโทษทางจิตด้วยการดูว่าแสดงอาการไม่พอใจ ทำเป็นเมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง

๕. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การที่บิดามารดาออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม และคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ปล่อยให้เป็นอิสระ

๖. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กมีความรู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่น มีเหตุผลยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก บิดามารดาให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร

๗. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าจะตนเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุน หรือคำแนะนำจากผู้ปกครอง มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ บิดามารดาไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

๘. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าจะตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่บิดามารดากำหนด หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ

๙. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก หมายถึง การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในลักษณะที่เป็นผู้แนะนำ สนับสนุนและช่วยเหลือ ยินดีที่จะอยู่กับบุตร ยกย่อง คุ้มครอง และทำให้บุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง

๑๐. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษ หมายถึง การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในลักษณะที่เป็นการลงโทษทางร่างกายและจิตใจ เช่น การเขี่ยนตี ดูว่า การไม่พิจารณาถึงความต้องการของเด็ก การตัดสิทธิ์ เป็นต้น

๑๑. การอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องเอาจากเด็ก หมายถึง การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในลักษณะที่เป็นการควบคุม เรียกร้องเอาจากบุตร เช่น ในด้านความสำเร็จ มีความรู้สึกไม่พอใจเมื่อบุตรทำไม่สำเร็จตามเป้าหมายของบิดามารดา

จาก การอบรมเลี้ยงดู ดังกล่าวข้างต้นทั้ง ๑๑ แบบ ดุษฎี โยเพลลา ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดู เป็น ๒ กลุ่ม คือ (ดุษฎี โยเพลลา, ๒๕๓๕, หน้า ๒๑)

๑. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการให้ความรัก สนับสนุน มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก มีความสม่ำเสมอ และเหมาะสมในการให้รางวัลหรือการลงโทษ

๒. การอบรมเลี้ยงดูทางลบ หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม ควบคุม ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก หรือการปฏิบัติของผู้ปกครองแบบปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ ไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

๒.๘ สภาพการณ์ทางวัฒนธรรม

สถาบันรามจิตติ (๒๕๕๓) ได้ให้คำจำกัดความของสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนในมิติต่าง ๆ เช่น ครอบครัว การเรียนรู้ ระบบการศึกษา การใช้สื่อ ศาสนา ความหลากหลายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทางการเมือง รวมทั้งการใช้ชีวิตสาธารณะในปัจจุบันของเด็กและเยาวชน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ทางวัฒนธรรม

สภาพการณ์ทางวัฒนธรรมในมิติต่างๆ มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงดูแม่เพาะเด็กและเยาวชน ให้เป็นคนดีในสังคมเป็นอย่างมาก ในการทำงานด้านเด็กและเยาวชน นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้

ปริดา ปัญญาจันทร์ (๒๕๕๔) นายกสมาคมไทสร้างสรรค์ กล่าวถึงมิติทางครอบครัวไว้ ดังนี้ “ความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเด็ก ควรมีการลงทุนด้านสื่อและเครื่องมือสนับสนุนพ่อแม่ ให้พ่อแม่ใช้สื่อเป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น การมีหนังสือดี ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กเล็ก การส่งเสริมการทำงานระหว่างครอบครัวและโรงเรียน”

สถาบันรามจิตติ (๒๕๕๔, อ้างแล้ว) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการใช้สภาพการณ์เด็กและเยาวชนไทยในมิติต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการทำงานด้านเด็กและเยาวชนไว้ ดังนี้ ภายใต้ภาพรวมด้านสถานการณ์เด็กและเยาวชนไทยในมิติวัฒนธรรมนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจต่อการทำงานเชิงวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่น่าสนใจ อาทิ แนวคิดเรื่องการทำงานด้วยการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กและท้องถิ่นนั้น เป็นแนวคิดสำคัญ เป็นกระแสแนวคิดที่ได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่ยุค ๒๕๓๐ มาเรื่อยเกี่ยวกับการทำงานพัฒนา “โดยแนววัฒนธรรมชุมชน” เช่นที่ ดร.อมรวิรัช นาคทรพรพ (๒๕๔๓) และผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่นได้เสนอไว้ ซึ่งมีข้อคิดร่วมที่น่าสนใจประการหนึ่งว่า วัฒนธรรมไม่ได้เป็นสิ่งผูกขาดจากรัฐหรือส่วนกลาง คนและชุมชนไม่ได้ว่างเปล่าแต่วัฒนธรรมมีอยู่แล้วในชุมชน แนวคิดนี้พยายามเปลี่ยนมุมมองวัฒนธรรมจาก “แนวนบนลงล่าง” มาสู่ “แนวระนาบ” ที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของทุกคน มิใช่ผูกขาดจากข้างบนลงข้างล่างแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการ

ทำงานร่วมและประสานซึ่งกันและกัน “ทุกคนจึงมีหน้าที่และเป็นเจ้าของวัฒนธรรม” ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาคนคือการใช้ “วัฒนธรรมเป็นฐานการพัฒนา” หรือการใช้ “วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพคน” โดยแนวคิดนี้จึงมีนัยต่อทำงานด้านเด็กและเยาวชน

แนวคิดการมองวัฒนธรรมในนิยามใหม่ภายใต้พลวัต และความไร้ระเบียบ ท่ามกลางสังคมที่เรียกว่ายุค Postmodern นี้ มีความแตกต่างหลากหลายสูง ทั้งในแง่ความเป็นพลวัต ไร้ระเบียบ แบบแผนที่ชัดเจน แต่กลับเป็นสังคมที่พหุลักษณะ พหุวัฒนธรรมสูงพอ ๆ กับการไม่ยึดติดในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ตายตัว และ “รื้อถอน” ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ พร้อมกับการ “สร้างวัฒนธรรมใหม่” เพื่อสังคมที่แปรเปลี่ยนไป สิ่งเหล่านี้จึงมีนัยต่อการมองยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมภายใต้ “นิยามใหม่” ที่เน้น “วัฒนธรรมแห่งการสร้างสรรค์” สูงขึ้นนอกเหนือจาก “วัฒนธรรมที่สั่งสมมา”

โดยแนวคิดเบื้องต้นเหล่านี้จึงเป็นมีนัยต่องานศึกษาคั้งนี้ ที่จะศึกษาสถานการณ์เด็กไทยในมิติวัฒนธรรมภายใต้พลวัตทางสังคมวัฒนธรรมในทศวรรษนี้ ซึ่งต่างจากงานเด็กไทยในมิติทางวัฒนธรรม ๑ ที่เปิดและปูทางสู่การศึกษาและเปิดประเด็นทางวัฒนธรรมของเด็กไทยมาก่อน แต่หนังสือเล่มนี้จะได้ประมวลสถานการณ์เด็กไทยพร้อมกับการมองยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนในมิติวัฒนธรรมแบบบูรณาการสหวิทยาการในหลายมิติมากขึ้น เพื่อการตั้งโจทย์และเสนอทั้ง “ยุทธศาสตร์ร่วม” หรือ “ยุทธศาสตร์หลัก” และ “ยุทธศาสตร์ทางเลือก” ต่อสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต่างเป็นผู้รับผิดชอบต่ออนาคตเด็กไทย และสังคมไทยในอนาคตที่เราต่างหวังให้เป็นทั้งสังคมที่ “เข้มแข็งเพื่อแข่งขัน และแบ่งปันเพื่อสันติสุข” ต่อไป

บริบทต่าง ๆ ของสถานการณ์ทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน

จากการจัดประชุมเสวนาระดมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจงประเด็น ในประเด็นภาพรวมชีวิตของเด็กและเยาวชนไทย เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ได้วิเคราะห์ชีวิตเด็กไทยกับนัยทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

การใช้ชีวิตเด็กไทยกับนัยทางวัฒนธรรม

ท่ามกลางภาพรวมของสถานการณ์เด็กไทยที่กล่าวไปได้สะท้อนปรากฏการณ์ “วัฒนธรรมการใช้ชีวิตเด็กไทยยุคใหม่” ที่ดูจะมีแนวโน้มที่น่าเป็นห่วงหลายเรื่อง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องภายใต้บริบทต่าง ๆ จะเห็นว่า ต่างมีปัจจัยสำคัญร่วมของการอธิบายปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของเด็กไทย ดังนี้

๑) **โครงสร้างสังคมและครอบครัวที่เปลี่ยนไป** สภาพครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเล็กลง และมีทางเลือกมากขึ้น ภายใต้สังคมที่สลับซับซ้อนหลายมิติมีพลวัตสูง อีกทั้งความไม่เท่าทันของการดำเนินชีวิตภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการขยายตัวของ “ความเป็นเมือง” สมัยใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวไทยและผลกระทบต่อชีวิตเด็กและเยาวชนไทย สาเหตุของการใช้ชีวิตเสี่ยงของเด็กไทยหรือวิถีชีวิตในแบบต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มาจากปัจจัยด้านพื้นฐานครอบครัวทั้งสิ้น ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวที่อ่อนแอลงเรื่อย ๆ นอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเนื่องจากโครงสร้างสังคมไทยขาดระบบกลไกดูแลครอบครัวในภาพรวม ไม่ว่าจะเป็นการ “ไม่มีที่ยืนให้ครอบครัวในภาวะลำบาก” การขาดการส่งเสริม

การเรียนรู้สำหรับครอบครัว ไม่มีโรงเรียนสำหรับพ่อแม่ รวมถึงระบบการศึกษาที่ไม่เอื้อต่อการรักษา หรือสร้างความพร้อมให้ครอบครัวท่ามกลางภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจสังคม

๒) **พลวัตทางวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม** อิทธิพลของกระแส พหุวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์เมื่อปะทะกับสภาพของสังคม พหุลักษณะที่เป็นพื้นฐานเดิมของสังคมไทยที่มีมาแต่ช้านาน ส่งผลให้เกิดพลวัตทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของเด็กยุคใหม่ อิทธิพลของกระแสพหุวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยการปะทะกันหลายกระแสต่างเรียกร้องให้สังคมไทยต้องเรียนรู้ทั้งใน “การรับรู้ ปรับปรน” ทางวัฒนธรรมตลอดจนการ “ยอมรับ ชื่นชมความแตกต่างทางวัฒนธรรม” แต่ในตรงกันข้ามหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เราจึงเห็นได้จากสถานการณ์ความขัดแย้งและรอยร้าวทางวัฒนธรรมที่ไหลบ่ามาอย่างรวดเร็ว หากแต่เป็นเพราะสังคมไทยเองขาดการตั้งหลัก “เรียน – รู้ – รับ – เลือกร” ที่ดี ตั้งแต่ภาพรวมที่ขาดกลไกการประสานจัดการทางวัฒนธรรม คนทำงานทางวัฒนธรรมไม่มีทักษะการจัดการทางวัฒนธรรม อีกทั้งไม่มีพื้นที่เรียนรู้แลกเปลี่ยน ไม่มีการสอนและสื่อสารสร้างการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อีกทั้งการเรียนรู้ของสังคมที่ผ่านมากับภัยทอความรู้อายุศาสตร์ “ดั่งเตี้ยว” สร้างรอยร้าวและความไม่ปรองดองของการอยู่ร่วมกัน รวมถึงขาด “ครูพหุวัฒนธรรม” ซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมการใช้ชีวิตเด็กไทยรุ่นใหม่ที่มีชีวิตเสี่ยง ถูกเหยียด และแปลกแยกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวโน้ม “ภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมอ่อนแอ” ลงเรื่อย ๆ ทั้งสังคม

๓) **ศาสนาที่เปลี่ยนไป** ท่ามกลางกระแสทุนนิยมบวกกับโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจและวิทยาการสมัยใหม่ที่วิทยาศาสตร์ได้เข้ามาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผลและเป็นรูปธรรมได้ ส่งผลกระทบต่อสถาบันศาสนาที่เคยเป็นหลักยึดในศรัทธาและสัจธรรมชีวิตให้แปรเปลี่ยนสภาพไปตามพลวัตของสังคมยุคใหม่ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปภายใต้คำตอปปใหม่ของสังคมได้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์เด็กไกลวัด หรือแปลกแยกจากศาสนามากยิ่งขึ้น กระแสปัจเจกนิยมที่ยึดอัตตาและสุขนิยมเป็นเป้าหมายทำให้เด็กไม่น้อยเชื่อ “ตัวกู” มากกว่า “ตัวกรรม” หรือ “ตัวธรรม” และมากกว่านั้นภายใต้พลวัตของตัวศาสนาเองที่ถูกบดบังด้วยกระแสสังคมวัตถุนิยมทำให้ศาสนาเผชิญกับอาการ “สาลักทุนนิยม” ที่แปรสภาพจากแหล่งเผยแพร่ธรรมไปสู่แหล่งธรรมะพาณิชย์มากเกินไป ก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อศาสนิกชน บวกกับกระแสแนวโน้มของ “ศาสนา” ที่คนจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกว่ามันไม่จำเป็นต้องมีศาสนาชัดเจน แต่ยึดแค่ความรู้สึกว่าตน “ทำดี” ก็เพียงพอแล้วก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน ทั้งนี้ นอกจากโครงสร้างและพลวัตของสถาบันศาสนาที่เปลี่ยนแปลงแล้ว ระบบสังคมที่กลไกการดูแลทำนุบำรุงศาสนาอ่อนด้อย การสร้างศาสนทายาทอ่อนแอ การขาดตัวแบบ การขาด “ธรรมทางเลือก” หรือทางเลือกของการเข้าถึงหลักยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณ รวมถึงระบบเม็ดเงินมหาศาลจากการบริจาคทำบุญที่ไม่เคยนำมาใช้เพื่อสังคมเท่าที่ควรตามแนวคิด “กองทุนภาษีบุญ” ทำให้เด็กไทยยิ่งรู้สึกห่างเหินศาสนาและแสวงหาโลกการสร้าง “คนดีทางเลือก” หรือ “พื้นที่ทางเลือกในการทำความดี” มากกว่าการท่องบ่นธรรมะที่เข้าใจได้ยาก สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุปัจจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่ศาสนาไม่สามารถเข้าถึงชีวิตและเป็นหลักประคองชีวิตของเด็กไทยได้

๔) **ระบบการศึกษา โรงเรียน และการเรียนรู้** ภายใต้สภาพสังคมไทยที่การศึกษายังถูกควบคุมอำนาจโดยส่วนกลาง แม้กระแสปฏิรูปโครงสร้างอำนาจและการบริหารราชการแผ่นดินที่เน้น

กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น หากแต่ในภาพรวมการศึกษาไทยในรอบหลายปียังยึดติดกับระบบราชการเป็นหลัก กระแสปฏิรูปการศึกษาที่ไหลบ่ามาเกินทศวรรษที่พยายามผลักดันให้โรงเรียนต้องปรับตัว เพื่อตอบโจทย์การศึกษาที่แท้จริงที่นำพาผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่ตึกกลับกลายเป็นการผลักดันให้โรงเรียนแหล่งการศึกษาหลักเผชิญหน้ากับอาการ “สำคัญการปฏิรูป” การปฏิรูปที่มุ่งหวังให้เด็กไทยมีคุณภาพกลับกลายเป็นปัจจัยกดดันสร้างภาระใหม่ให้กับบุคลากรทางการศึกษา เกิดกระแสแข่งขันที่รุนแรงขึ้น โรงเรียนอยากได้ดีที่ประกันความอยู่รอดได้ ระบบการคัดกรอง “เหวี่ยงเด็กร้าย เอาใจเด็กดี” ถูกเข้ามาแทนที่ระบบการคัดกรองเพื่อการพัฒนาเด็กอย่างแท้จริง บวกกับปัจจัยจากกระแสแข่งขัน และเสรีภาพของการศึกษายุคใหม่ กระแสมาตรฐานและคุณภาพสูงที่เน้นให้ครูแข่งคว่ำรางวัล ครูจำนวนไม่น้อย “สำคัญวิทยฐานะ” รวมถึงปัจจัยการไม่มีระบบการดูแล ไม่สอนทักษะชีวิตที่ดีพอ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เด็ก “หลุดกรอบ” “ไร้หลัก” “ลอยล่อง” “ถอดใจเรียน” และ “หมดศรัทธา” กับตัวเองและชีวิตในอนาคตในที่สุด และเด็กกลุ่มนี้เองที่พร้อมจะก้าวเข้าสู่วิถีชีวิตเสี่ยงที่ซึ่งบั่นทอนคุณภาพกำลังคนของสังคมเราลงไปอีก

๕) สื่อและวัฒนธรรมการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ กระแสโลกาภิวัตน์และกระแสบริโภคนิยมที่มาพร้อมกับเศรษฐกิจเสรี บวกกับกระแสความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ได้นำพาสื่อและวัฒนธรรมการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ให้เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างรวดเร็ว ตลาดของสื่อเทคโนโลยีที่แข่งขันรุนแรงเน้นประโยชน์ธุรกิจเป็นหลักเพื่อทำยอดขายได้ดีระดับโลก ส่งผลให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมสื่อและเทคโนโลยีจำนวนมาก เกิดกระแสไหลทะลักของเครื่องมือสื่อสารยุคใหม่ที่นำพาการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้จากทุกที่ทุกเวลา (anytime anywhere) และสนองความต้องการของผู้บริโภคในทุกอารมณ์ อิทธิพลของเทคโนโลยีสื่อสารได้แพร่ซึ่มทุกจังหวะชีวิต ไม่เพียงแต่ภาพปรากฏการณ์เด็กไทย “ติดสื่อ สำลัสื่อ เสียเพราะสื่อ” เช่น สื่อโป๊ ลามกกลาดเกลื่อน สังคมไทยเองก็ “ขาดภูมิคุ้มกันสื่อ” เช่นกัน นอกจากนี้ปัจจัยข้างต้นแล้ว สภาพการจัดระเบียบทางสังคมของไทยตั้งแต่ระดับนโยบายภาครัฐลงไปถึงระดับท้องถิ่นต่างก็ให้เสรีภาพกับสื่อในทางการเสริมให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดทางให้เกิดการขยายตัวของสื่อร้ายกระจายเกลื่อนทุกพื้นที่ ซึ่งกฎหมายและการตรวจจับปราบปรามยังไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกกลุ่ม ขณะที่ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ก็ตกขอบก้าวไม่ทันความก้าวหน้าของสื่อสมัยใหม่และไม่สามารถช่วยปกป้องสร้างภูมิคุ้มกันสื่อที่ดีให้แก่บุตรหลานได้ นอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการ คือ แม้ภาพรวมจะมีสื่อดีอยู่ไม่น้อยรวมทั้งสื่อทางเลือกต่าง ๆ แต่ยุทธศาสตร์การขยายสื่อดีในรอบหลายปีที่ผ่านมาขาดประสิทธิภาพไปไม่ถึงทุกพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของ new media และการเกิด social network ของกลุ่มเยาวชนได้สร้างโอกาสใหม่ของการใช้สื่อและเครือข่ายเหล่านี้นำสื่อดีไปสู่เด็กและครอบครัวจำนวนมากขึ้น ควบคู่ไปกับการมีปัจจัยส่งเสริมอื่น ๆ เช่น การรณรงค์พื้นวัฒนธรรม “อ่านหนังสือให้ลูกฟัง” เพื่อสร้างรสนิยมการรับสื่อจากฐานครอบครัว ตลอดจนระบบการส่งเสริมคนทำงานด้านสื่อและนวัตกรรมสร้างสรรค์ผ่านกลไกสนับสนุน เช่น “กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” เป็นต้น

๖) สภาพการเมืองการปกครอง กระแสวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยแบบอุปถัมภ์นิยมได้กลายเป็นปัจจัยถ่ายทอดวัฒนธรรมการเมืองกับคนรุ่นใหม่ เมื่อบวกกับกระแสทุนนิยม ประชานิยมที่เน้นผลประโยชน์เป็นตัวนำทำให้วัฒนธรรมการเมืองที่น่าจะเป็นเครื่องมือหล่อหลอมค่านิยม

“การปกครองที่มีธรรมาภิบาลเพื่อสาธารณชน” ถูกกลบเลือน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยจุดรั้งความก้าวหน้าของการเมืองไทยแล้วยังกลายเป็นปัจจัยบั่นทอนการเรียนรู้เรื่อง “พลเมือง” ที่ดีของเด็กและเยาวชน เด็กไทยขาดตัวแบบดีจากนักการเมืองและผู้นำสังคม ภาพที่ปรากฏตามสื่อมวลชนหรือสังคมโซเชียลมีเดียแต่ตัวแบบโกง ยิ่งภาพสะท้อนการเปิดโปงความไม่โปร่งใสทางการเมืองมากขึ้นเท่าไร ยิ่งกลายเป็นปัจจัยส่งผลให้เด็กเรียนรู้และซาซิงกับการคดโกง ภาพของการเมืองในปัจจุบันที่เด็กเรียนรู้จึงกลายเป็นเรื่องการดูแลบ้านเมืองแบบที่อิงผลประโยชน์เป็นตัวนำ คนซื้อสัตย์สุจริตกลับอยู่ได้ยาก ขณะที่คนฉลาดแกมโกงกลายเป็นคนอยู่ได้นาน การเมืองแตกแยก วาทกรรมบิดเบือน และขาดคนมี “ใจสาธารณะ” ร่วมที่จะดูแลบ้านเมืองอย่างแท้จริง ยิ่งเมื่อบวกกับกระแสความเชื่อทางศาสนาในบุญกรรมที่อ่อนตัวลงเรื่อย ๆ จากการที่เด็กเห็นว่า “กรรมตามไม่ทัน” คนที่ทำชั่ว บวกกับปัจจัยด้านครอบครัวโดยเฉพาะการที่ครอบครัวเพิกเฉยไม่บ่มเพาะค่านิยมอันดีมาแต่เยาว์วัย ตลอดจนปัจจัยด้านโรงเรียนที่ไม่ปลูกฝังค่านิยมที่ดี วัฒนธรรมอำนาจในสถานศึกษา โดยเฉพาะในชั้นเรียนที่ผลิตซ้ำ “อำนาจ” ที่อยู่เหนือเหตุผล ห้องเรียนไม่เป็นประชาธิปไตย ไม่มีพื้นที่ให้เด็กแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง หากแต่ใช้ระบบอำนาจจัดการและ “ลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ทำให้ผู้เรียนไม่มีพื้นที่ทางสังคม นอกจากปัจจัยที่จุดรั้งดังที่กล่าวแล้ว ดูเหมือนปัจจัยที่ขาดหายจากการส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมการเมืองและจิตสาธารณะของเด็กไทย คือการสร้างวัฒนธรรม “ชีวิตพลเมือง” อันเป็นวาทกรรมใหม่ที่จะช่วยเปิดพื้นที่การเรียนรู้/กิจกรรมการเมืองให้แก่เด็ก นอกจากนี้ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมบทบาทของสถาบันครอบครัวที่จะเป็นรากฐานของการเริ่มบ่มเพาะจิตสาธารณะ ตลอดจนการหนุนเสริมเครือข่ายเยาวชนขับเคลื่อนสังคมให้เป็นพลังของการสร้าง “การเมืองใหม่” ให้คนรุ่นใหม่ที่มีจิตสาธารณะที่จะร่วมสร้างสรรค์สังคมอย่างแท้จริง

๗) **โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป** ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนอธิบายปรากฏการณ์ชีวิตเด็กไทยอีกด้านหนึ่งคือ เรื่องของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันที่มีการปะทะกันระหว่างกระแสทุนนิยมเสรี กับกระแสนิยมท้องถิ่น แรงผลักดันจากทั้งสองกระแสทำให้วิถีชีวิตคนสังคมเมือง ต้องดิ้นรนแข่งขัน ในขณะที่คนสังคมชนบทก็ถูกกระแสเศรษฐกิจการพัฒนาแบบทุนนิยมรุกกล้าทำลายทรัพยากรและรากฐานทางวัฒนธรรมด้วยการเร่งรัดการพัฒนาเพื่อ GDP ที่สูงขึ้นแต่ด้านเดียว ภาพรวมของครอบครัวและชุมชนไทยที่ตกอยู่ในกระแสการวัดคุณภาพชีวิตด้วย GDP ที่ทำให้เกิดภาพลวงตาของการพัฒนาอย่างมหาศาล ส่งผลกระทบต่อชีวิตของเด็กไทย คนไทย และช่องว่างระหว่างคนร่วมผืนแผ่นดินเดียวกัน ขณะที่ภาพรวมของสภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อมนั้นที่มีจำกัด ก็ถูกนำมาใช้ให้หมดไปเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว ภายใต้กระแสการพัฒนาที่ขาดการวางแผนอย่างรอบคอบ ส่งผลกระทบท่อระบบนิเวศวิทยาที่เป็นต้นทุนทางทรัพยากรการทำมาหากินของชุมชน จึงไม่แปลกที่จะเห็นภาพของ “ช่องว่าง” ในสังคมไทยนี้ถูกซ้ำเติมด้วยความขัดแย้งจากการแย่งชิงผลประโยชน์และทรัพยากรธรรมชาติ อันส่งผลต่อเนื่องมาถึงกระแสการอพยพย้ายถิ่นหนีความต้อยโอกาสและภาวะไร้พลังต่อสู้ของครอบครัวและเด็กในชนบทจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เข้าสู่เมืองใหญ่ ทั้งนี้ เงื่อนไขที่สำคัญที่น่าจะสร้างจุดเปลี่ยนจากสภาพดังกล่าวได้มาก คือ กระแสทางเลือกของการพัฒนาที่มีท้องถิ่นเข้ามาเป็นพลังสำคัญ โดยการสร้างกลไกภาคท้องถิ่นและภาคประชาสังคมชุมชนต่าง ๆ มาร่วมพลิกฟื้นภูมิปัญญา ร่วมกับการใช้ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่บนฐานต้นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชนในการสร้างคุณภาพ

ชีวิตที่ดี และการมีอาชีพที่มั่นคงในท้องถิ่น อันจะมีนัยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กไทยในทุกท้องถิ่นมากขึ้น

๘) **กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย** ท่ามกลางกระแสการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของการใช้จัดระเบียบและปกครองประชาชน และภายใต้กฎหมายแม่หรือรัฐธรรมนูญที่เน้นสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและการคุ้มครองดูแลความสงบสุขของประชาชนและบ้านเมืองภายใต้กฎหมายที่ว่านี้ ก่อให้เกิดกฎหมายลูกอีกหลายฉบับที่มีผลกระทบต่อการดูแลเด็กและเยาวชนไทย ยิ่งเมื่อบวกกับปัจจัยของกระแสโลก อนุสัญญาฉบับต่าง ๆ ที่ประเทศไทยทำร่วมกับประชาคมโลกด้วย มีส่วนเป็นแรงผลักดันให้เกิดการดูแลเด็กและเยาวชนให้ “อยู่รอดปลอดภัย” ดังที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติที่มุ่งคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนในโลก รวมถึงอนุสัญญาอีกมากมายในประชาคมโลก ผลของความเคลื่อนไหวด้านกฎหมายที่ตามมา คือ การทำงานเรื่องกฎหมายในหลากหลายฉบับเพื่อดูแลเด็กและเยาวชนไทยทั้งในฐานะ “พลเมืองไทย” และ “พลเมืองโลก” อย่างมีคุณภาพ โดยในปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ได้มีการปรับปรุงมาเป็นระยะ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเด็กเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕ รวมถึงกฎหมายที่มีผลกระทบกับเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านกฎหมายจึงมีนัยทั้งการเป็นเครื่องมือช่วยให้สังคมไทยดูแลเด็กได้ดีขึ้น เพื่อ “ความมีชื่อเสียงทางวัฒนธรรม ให้ยึดโยงความมีกติกาทิศทางสังคม ให้พึงพิงบนฐานคุณธรรมความดีที่พึงเป็นบรรทัดฐานของสังคมไทยในอนาคต” แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายเหล่านี้ก็อาจเป็นปัจจัยบั่นทอนได้เช่นเดียวกัน หากการบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นธรรมหรือดูแลไม่ทั่วถึง หรือแม้แต่การไม่ถูกนำมาบังคับเพื่อเด็กและเยาวชนไทยอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่น่าจะมีพลังต่อการสร้างวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่ดีของเด็กและเยาวชนไทยอย่างมาก ที่อยู่ในวาระรอประกาศและการนำมาใช้ เช่น ร่างพระราชบัญญัติกองทุนส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ร่างพระราชบัญญัติกองทุนสื่อสร้างสรรค์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ ภายใต้สถานการณ์เด็กไทยในมิติวัฒนธรรมที่เผชิญกับปรากฏการณ์หลายด้าน และมาพร้อมด้วยเงื่อนไขปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการใช้ชีวิตเด็กไทยยุคใหม่ ล้วนแล้วแต่ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญในเชิงนโยบายหลายเรื่อง ยิ่งเมื่อทบทวนความเคลื่อนไหวจากกระแสต่างประเทศและในประเทศไทยยิ่งชี้ชัดถึงความจำเป็นในการมี “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม” ที่มีพลังมากขึ้นต่อการพัฒนาเด็ก ดังจะได้นำเสนอในส่วนตัวไป

๓. ความจำเป็นในการสำรวจสภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน

สมชาย เสียงหลาย (๒๕๕๔) ปลัดกระทรวงวัฒนธรรมได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องการสำรวจสภาวะการณ์ทางวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้

สำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้ริเริ่มโครงการสัมมนาเรื่อง “เด็กไทยในมิติวัฒนธรรม” ร่วมกับสถาบันรามจิตติเป็นครั้งแรกในปี ๒๕๔๗ ด้วยเป้าหมายที่ต้องการประมวลสถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนที่จะนำไปสู่การวางยุทธศาสตร์การทำงานกับเด็กและเยาวชนของกระทรวงวัฒนธรรม โดยคุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรมในขณะนั้น ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์และวิสัยทัศน์สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนงานด้านเด็กและเยาวชนไว้ในการริเริ่มงานครั้งนั้นว่า “กระทรวงวัฒนธรรมพิจารณาเห็นว่าเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุและระดับของปัญหาที่แท้จริง เพื่อนำไปสู่แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับเด็กและเยาวชน ดังนั้น งานวิจัยเรื่องการประมวลสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนไทยจึงเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมและสถาบันรามจิตติ โดยความพยายามที่จะพัฒนาความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนของเรา อันจะเป็นความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมให้แก่สังคมของเราในอนาคตสืบไป

๒.๙ . งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระชูชาติ คงสีดา (๒๕๔๔: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว ความใกล้ชิดทางศาสนา กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาผู้ใหญ่ วิธีการเรียนทางไกล ในจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นักศึกษาผู้ใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๔ อันเป็นขั้นที่ยึดหลักการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเป็นระดับที่พึงประสงค์ของสังคมระดับกลาง ๒) เพศ สถานภาพในการทำงาน ไม่มีผลทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาแตกต่างกัน มีเพียง อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสของบิดามารดาที่ทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา มีเพียงความใกล้ชิดทางศาสนา คือ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติแบบพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมคือ วิถีชีวิตแบบพุทธ สามารถทำนายเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ที่ร้อยละ ๖.๑๐

กษิตศิ บัญรัตน์ไพโรจน์ (๒๕๔๕) ศึกษาผลการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และทัศนคติของกลุ่มวัยรุ่น พบว่า อิทธิพลของอินเทอร์เน็ตที่มีต่อพฤติกรรมทางด้านสังคมของกลุ่มวัยรุ่นคือ ส่วนใหญ่ได้รับความสะดวก และความรวดเร็วในการติดต่อ หรือการส่งข่าวสารข้อมูล รองลงมาคือได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และมีการเปิดเว็บไซต์ที่มีภาพลามกอนาจารเป็นจำนวนมาก

ดันตัน (Dunton. ๑๙๘๙: ๓๓๐๖ -A) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็กในขณะที่มีการ

ปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย

สุนน อยู่สิน (๒๕๒๗) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสารและการผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทย: ศึกษาเฉพาะชาวจีนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกันกับแบบคุณภาพที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเฉพาะชาวจีนในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสัมภาษณ์จากข้อคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด เป็นการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมโดยผ่านการสื่อสารก็อาจทำให้เห็นผลของมันในด้านการผสมผสานของวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมไทยได้ ส่วนคำถามที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้นผู้วิจัยได้ใช้เรื่องการเปลี่ยนชื่อตัว และการเปลี่ยนนามสกุลเป็นภาษาไทย รวมทั้งการพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ทัศนคติและการปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย และจีน ความเชื่อในเรื่องศาสนา สังคมและประเพณี เป็นตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม คือ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและกลุ่มตัวอย่างรวม ๑๔๘ คน เป็นเพศชาย ๗๓ คน หญิง ๗๕ คน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติที่เรียกว่า One-way ANOVA เพื่อหาความแตกต่างและ t-test แล้วนำผลมาวิเคราะห์ในรูปแบบตารางกิ่งบรรยาย จากผลทางสถิติสรุปได้ว่า การยอมรับวัฒนธรรมของชาวจีนนั้น ไม่ขึ้นอยู่กับเพศ แต่อายุมีความสัมพันธ์กับการพูดภาษาไทย แต่ไม่มีผลต่อการยอมรับประเพณีวัฒนธรรมไทยแต่อย่างใด สำหรับการศึกษาระดับต่าง ๆ มีผลต่อการมีทัศนคติและการปฏิบัติตามวัฒนธรรม รวมทั้งการยึดถือประเพณีจีนด้วย นอกจากนี้ อาชีพยังมีผลต่อการยึดถือประเพณีในระดับที่แตกต่างกัน สำหรับความผูกพันภายในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน หากมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำจะมีการใช้ภาษาไทยในครอบครัว หากมีความสัมพันธ์ในระหว่างกลุ่มชาวจีนสูง การใช้ภาษาไทยในการพูดกับคนในครอบครัวก็จะน้อยลงไปด้วย

สมชาย นิลอาถิ (๒๕๓๒) ศึกษาเรื่อง การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของเรือนอีสาน: กรณีศึกษาบ้านหนองขาม จังหวัดกาฬสินธุ์ งานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมจีน กล่าวถึงเรือนที่อยู่อาศัยของชาวจีนอีสานที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในครอบครัว ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับด้านสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบครอบครัว เครือญาติ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา และความเชื่อ รวมทั้งการประกอบอาชีพ สถานะทางสังคม เป็นต้น แต่เนื่องจากคำว่า อีสาน เป็นดินแดนกว้างใหญ่ อาจจะใช้คำว่า มีพื้นที่กว้างใหญ่ถึง ๑ ใน ๓ ของประเทศไทยเลยทีเดียว อีกทั้งอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ หลากหลายที่เข้าไปตั้งถิ่นฐาน เช่น ผู้ไทย ไส้ กะเลิง ย้อเยอ แสก ส่วย เขมร ลาว เป็นต้น ผู้วิจัยจึงจำกัดเรื่องอีสานของชาวลาวที่มีประวัติย้อนหลังไปเพียง ๖๐-๘๐ ปีเท่านั้น และกลุ่มลาวดังกล่าวก็คือ ลาวชาวล้านช้าง ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของไทยตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลสนาม (field work) การมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (participant observation) เกี่ยวกับพิธีกรรมในเรื่องความเชื่อ เรื่องผีวิญญาณพิธีกรรมทางศาสนา และการปลูกสร้างบ้านเรือน

พระมหาอัมพร จำปาปลา (๒๕๓๖) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่อชุมชนชาวนาไทยอีสาน: กรณีศึกษาหมู่บ้านอีสานแดง จังหวัดสกลนคร ซึ่งความทันสมัยก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านการปกครองของชุมชนชาวนาไทยอีสาน และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของชาวไทลื้อ อันเกิดจากการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม จากการ

วิจัยของ จารุวรรณ พรมวัง (๒๕๓๖) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทลื้อ ซึ่งให้เห็นว่า ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตน แต่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องประเพณีการตานธรรม การส่งเคราะห์เฮิน-บ้าน-เมือง การแต่งกายและภาษา โดยเปรียบเทียบให้เห็นการปฏิบัติตามประเพณีความเชื่อรูปแบบเดิม (อดีต) และรูปแบบปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาปัจจุบันเกิดขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจ การคมนาคมที่สะดวก วัฒนธรรมใหม่ที่แพร่เข้ามาสะดวก ส่วนในด้านการแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปเพราะภาวะเศรษฐกิจ ความทันสมัย รวดเร็ว และสะดวกสบาย รวมทั้งสภาพอากาศ สำหรับด้านภาษานั้นแปรเปลี่ยนไปด้วยสาเหตุของการแต่งงานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและการติดต่อกับค้าขาย

สำหรับงานวิจัยเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต ลักษณะภูมิศาสตร์ด้านกายภาพ รู้ได้จากงานวิจัยของ บุญยงค์ เกศเทศ (๒๕๓๙) เรื่อง การศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรมในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ลาวเวียง ลาวทวน ลาวพวน และลาวโคราช วิถีชีวิตของชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำมูล แม่น้ำโขง ลุ่มน้ำสงคราม ลุ่มน้ำพุง ลุ่มน้ำอุบล ลำน้ำลำเชียงไกร ลำพระเพลิง ลำปลายมาศ และ ลำน้ำแฉะ โดยได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ลำปลายมาศว่าหมู่บ้านริมลำน้ำลำปลายมาศมีบ้านแทนพระ ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศและบ้านยาง ตำบลหนองโดน อำเภอลำปลายมาศ จ. บุรีรัมย์ ในงานวิจัยนี้ยังมีการแสดงลำน้ำในภาคอีสานเป็นแผนที่ด้วย สำหรับเรื่องการคมนาคมในสมัยโบราณ ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์สมบัติก็มีแผนที่การเดินทางของ Aymonier (๒๐๐๐) นักภูมิพุกาศศึกษาที่เดินทางเข้ามาตรวจสอบข้อมูลทางเศรษฐกิจของไทยและภูมิพุกาศ โดยท่องเที่ยวไปในทุกหัวเมืองของอีสาน แล้วทำเส้นทางเดินทางพร้อมการจดบันทึกอย่างละเอียดในเส้นทางจากโคราชมุ่งตรงไปยังประโคนชัย ของจังหวัดบุรีรัมย์ แล้วผ่านช่องทางระหว่างภูเขาพนมดงรักต่อไปยังเขมรได้ ในเนื้อหา Isan Travels ของ Aymonier นั้นแม้จะกล่าวถึงชาวจีนบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง เช่นในตัวเมืองโคราช อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นางรอง บุรีรัมย์ เป็นต้น ชาวจีนเหล่านั้นมักตั้งร้านค้าทำมาค้าขายกับชาวพื้นถิ่น

ก๑. **ชีวิต (เสฟ) ติดมือถือ** เด็กร้อยละ ๔๘.๖ รู้สึกว่าโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิต ร้อยละ ๓๕.๖ คิดจะเปลี่ยนโทรศัพท์มือถือภายใน ๑ ปี และร้อยละ ๓๐.๘ ระบุว่ามียอดเพื่อนที่สนิทในกลุ่มเปลี่ยนโทรศัพท์บ่อยๆ เช่น ปีละ ๑ ครั้ง เด็กกรุงเทพฯและบริเวณชลติดมือถือมากที่สุด ร้อยละ ๕๖.๙ ตามมาด้วยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ ๕๖.๕ และภาคใต้ร้อยละ ๓๔.๓ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างเพศ เพศชายร้อยละ ๕๑.๔ ติดมือถือ ซึ่งมากกว่าเพศหญิงที่ติดมือถือร้อยละ ๔๖.๕ ดังนั้นเด็กผู้ชายจึงเป็นคนที่กลุ่มใจเรื่องค่าโทรศัพท์มือถือมากกว่าเพศหญิง โดยเปรียบเทียบเป็นร้อยละ ๔๐.๘ และร้อยละ ๓๔.๔

เด็กทั่วไปร้อยละ ๓๗.๓ รู้สึกกลุ่มใจกับค่าโทรศัพท์มือถือ โดยร้อยละ ๒๖.๔ บอกว่าเครียดเมื่อเห็นบิลค่าโทรศัพท์มือถือ เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษา เด็กที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัยติดมือถือร้อยละ ๗๐.๐ ตามมาด้วยเด็กอาชีวะ ร้อยละ ๖๕.๑ ในขณะที่เด็กที่พักอยู่หอพัก อพาร์ตเมนต์ คอนโด มีแนวโน้มติดมือถือมากกว่าร้อยละ ๕๙.๗ เมื่อเทียบกับเด็กที่อยู่บ้านตนเอง ซึ่งติดมือถือเพียงร้อยละ ๔๘.๑ โดยผลการเรียนไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการติดมือถือ

๒. **ชีวิตติดเกมส์** เด็กร้อยละ ๔๑.๔ บอกว่าใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อความบันเทิงมากกว่าความรู้ ในขณะที่ร้อยละ ๖๔.๗ ชอบเล่นเกมคอมพิวเตอร์ และมีร้อยละ ๓๓.๖ เคยแอบเล่นเกมคอมพิวเตอร์ในโรงเรียน เด็กร้อยละ ๒๒.๔ บอกว่าถ้าวันไหนไม่ได้เล่นเกมคอมพิวเตอร์เหมือนชีวิตขาดหายไป และร้อยละ ๔๘.๙ บอกว่ามีเพื่อนที่สนิทในกลุ่มติดเกมคอมพิวเตอร์ เมื่อเทียบกันระหว่างเพศ เด็กผู้ชายเล่นเกมคอมพิวเตอร์ร้อยละ ๗๓.๓ ส่วนเด็กผู้หญิงเล่นเกมร้อยละ ๕๗.๔

เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษา เด็กในระดับประถมชอบเล่นเกมร้อยละ ๗๒.๐ ตามมาด้วย เด็กมัธยมต้นร้อยละ ๗๐.๘ แต่ที่น่าสังเกตเด็กอาชีวศึกษาก็ชอบเล่นเกมในอัตราส่วนสูง คืออัตราร้อยละ ๖๘.๖ เด็กที่พักอยู่ที่บ้านจะชอบเล่นเกมมากกว่าเด็กที่อยู่หอพักคือ ร้อยละ ๖๕.๙ เทียบกับร้อยละ ๕๘.๕ โดยผลการเรียนไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการติดเกม

๓. เด็กกับเวปโป๊ เด็กร้อยละ ๒๐ เข้าไปดูเวปโป๊ในอินเทอร์เน็ต โดยเด็กผู้ชายเข้าไปดูสูงร้อยละ ๓๐.๒ ในขณะที่ผู้หญิงเข้าไปดูร้อยละ ๙.๘ เมื่อเปรียบเทียบระดับการศึกษา เด็กอาชีวศึกษาเข้าไปดูเวปโป๊เป็นอัตราส่วนมากที่สุดคือร้อยละ ๓๗.๗ ตามมาด้วยเด็กมหาวิทยาลัย ร้อยละ ๓๑.๖ ผลการเรียนไม่มีส่วนสัมพันธ์กับการดูเวปโป๊

๔. ผลของการใช้โทรศัพท์มือถือ เด็กร้อยละ ๖๓.๔ บอกว่ามีมือถือใช้ โดยในจำนวนนี้ร้อยละ ๕๐.๑๗ รู้สึกว่าการใช้โทรศัพท์มือถือมีผลทางลบต่อตนเอง ผลอันดับหนึ่งคือ ใจร้อนขึ้น ถ้ารอใครนานๆ ต้องโทรตาม ร้อยละ ๒๘.๑๓ รองมาเป็นคนที่เหงาขึ้น ว่างเป็นโทร ร้อยละ ๒๑.๒๑ มีผลทำให้สุขภาพอ่อนแอหรือคุยจนอดนอน ร้อยละ ๒๑.๒๑ และ การเรียนแย่งเพราะมัวแต่คุย ร้อยละ ๑๙.๙๘ และอื่นๆ เช่น เปลืองเงิน เสียเวลา ร้อยละ ๔.๓๐ เมื่อเปรียบเทียบภูมิภาค เด็กกรุงเทพฯและปริมณฑลมีมือถือใช้ ร้อยละ ๗๓.๒ ตามมาด้วย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ ๗๐.๐ ภาคใต้ร้อยละ ๕๑.๘ เมื่อแยกตามระดับการศึกษา เด็กระดับมหาวิทยาลัยมีมือถือใช้มากที่สุดคือร้อยละ ๙๐.๐ ตามมาด้วยเด็กอาชีวศึกษาร้อยละ ๗๘.๑ เด็กมัธยมปลายร้อยละ ๗๐.๙ เด็กมัธยมต้นร้อยละ ๕๓.๓ และประถมศึกษาร้อยละ ๔๓.๗ ตามลำดับ

๕. ใช้หนึ่งในสามของชีวิตกับเทคโนโลยี

เด็กโดยเฉลี่ยคุยโทรศัพท์วันละประมาณ ๑ ชั่วโมง

ส่ง sms วันละ ๒ ครั้ง โหลดภาพเพลงริงโทนวันละ ๒ รอบ โดยเพศหญิงมีระยะเวลาในการคุยมากกว่าเพศชายเล็กน้อย เทียบเป็นร้อยละ ๖๗.๓๘ และ ร้อยละ ๕๙.๓๘ ตามลำดับ เด็กในระดับอุดมศึกษาคุยโทรศัพท์ต่อวันนานที่สุด ๘๒.๑๒ นาที

เช็ค อีเมล แชนท์ อ่านข่าว ค้นข้อมูลใน internet ประมาณวันละ ๑ ชั่วโมง

โดยเด็กผู้หญิงจะใช้เวลาเช็คอีเมล บ่อยกว่าผู้ชาย และใช้เวลาค้นข้อมูลหรืออ่านข่าวในอินเทอร์เน็ตนานกว่า แต่ใช้เวลาในการแชตใกล้เคียงกัน เด็กมัธยมปลายนิยมเข้าไปแชตสูงสุด โดยใช้เวลาเฉลี่ย ๙๒.๘๖ นาทีต่อวัน

ฟังเพลงจาก mp3/cd ๒ ชั่วโมง

โดยเพศหญิงฟังเพลงมากกว่าเพศชายเล็กน้อยที่ ๑๒๘.๐๒ นาทีต่อวัน เทียบกับ ๑๑๗.๑๐ นาทีต่อวัน

ดูหนังจาก ซีดี วีซีดี วีดีโอ ๒ ชั่วโมง

โดยเพศชายดูหนังมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อยที่ ๑๓๙.๐๑ นาทีต่อวัน ๑๑๓.๑๑ นาทีต่อวัน

เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ๒ ชั่วโมง

โดยเพศชายเล่นเกมมากกว่าอย่างชัดเจนโดยเฉลี่ย ๑๓๓.๖๙ นาทีต่อวัน เทียบกับเพศหญิง ๙๒.๐๙ นาทีต่อวัน

๖. ค่าใช้ชีวิตไซเบอร์ เด็กจ่ายค่าโทรศัพท์เองร้อยละ ๕๖.๗ ผู้ปกครองจ่ายให้ร้อยละ ๔๓.๓ โดยมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย ๓๘๔.๗๘ บาทต่อเดือน ค่าอินเทอร์เน็ตที่เด็กจ่ายเองร้อยละ ๔๘.๐ ผู้ปกครองจ่ายให้ร้อยละ ๕๒.๐ โดยมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย ๕๐๐.๘๖ บาทต่อเดือน ค่าเกมคอมพิวเตอร์จ่ายเองร้อยละ ๖๗.๔ ผู้ปกครองจ่ายให้ร้อยละ ๓๒.๖ โดยมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย ๓๕๒.๘๗ บาทต่อเดือน ค่า เทป ซีดี วีซีดี mp๓ จ่ายเองร้อยละ ๖๒.๕ ผู้ปกครองจ่ายให้ร้อยละ ๓๗.๕ โดยมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย ๓๓๔.๕๒ บาทต่อเดือน

สุริยเดว ทริปาตริ, ๒๕๕๓ งานวิจัยต้นทุนชีวิตเด็กไทย ปี ๒๕๕๓ มีสาระโดยสรุป คือ

งานวิจัยต้นทุนชีวิตเด็กไทย เป็นการศึกษาหาแนวคิดเชิงบวกของเด็กอายุ ๑๒ – ๒๕ ปี จำนวนสองหมื่นกว่าคนใน ๑๘ จังหวัด เพื่อใช้เป็นเข็มทิศในการศึกษาพัฒนาเด็กและเยาวชนของไทย

การวิจัยครั้งนี้ เราใช้แบบสอบถามให้เด็กประเมินตัวเองและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและเพื่อน ว่าตัวเองคิดเห็นเป็นเช่นไร

“ผลปรากฏว่า เด็กไทยมีแนวคิดเชิงบวกในบางเรื่อง บางด้านไม่ดีนัก หรือพุดง่าย ๆ สอดตกแนวคิดเชิงบวกในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม”

ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว กล่าว “การให้เด็กประเมินสิ่งแวดล้อม ในเรื่องครอบครัว ในเรื่องความรัก ความอบอุ่น การเอาใจใส่ดูแลของครอบครัว เด็กส่วนใหญ่ประเมินว่า ดีหมด สอดผ่าน แต่สอดตกแนวคิดเชิงบวกในเรื่อง การบริโภคสื่อ ได้ดูข่าวผ่านสื่อต่าง ๆ แล้ว เด็กได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกับพ่อแม่คนในครอบครัวน้อยมาก”

ยุคนี้ สื่อมีมากมายหลายประเภท เด็กอยู่ในวัยแยกแยะความถูกต้อง ความถูกต้องไม่ค่อยได้ เมื่อได้รับสื่อเหล่านี้เข้าไปโดยไม่มีผู้ใหญ่คอยชี้แนะ แยกแยะความผิดชอบชั่วดี เด็กอาจจะเห็นผิดเป็นชอบ และนำไปเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตได้

สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนก็เช่นกัน การประเมินของเด็กส่วนใหญ่ออกมาดี ถึงขั้นเรียกได้ว่า เด็กสําคัญความรู้ในทางวิชาการมากเกินไปอีกต่างหาก แต่ก็ยังสอบตกไม่ผ่านในเรื่องสื่อโรงเรียน ครู นำเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ มาให้เด็กได้แลกเปลี่ยนพูดคุย ชี้แนะน้อยมาก แบบเดียวกับที่เกิดขึ้นในครอบครัว ประเมินสิ่งแวดล้อมในเรื่องชุมชน เด็กประเมินให้ค่าต่ำมากในหลายตัวชี้วัด

เด็กเห็นว่าชุมชนของตัวเองให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนน้อยเกินไป ในชุมชนที่มีพื้นที่ให้ทำกิจกรรมไม่เพียงพอ ที่สำคัญในชุมชนมีการทำกิจกรรมอย่างให้เห็นเด็กมีคุณค่าน้อยมาก ส่วนในเรื่องเพื่อน เด็กประเมินสอบผ่านแง่บวกในเรื่องมีเพื่อนได้มีโอกาสรวมตัวกันเล่นกีฬา ออกกำลังกาย เล่นดนตรี แต่ที่น่าห่วง เด็กไทยสอบตกเรื่องเพื่อนในหัวข้อ มีเพื่อนร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมและการมีจิตอาสา มีน้ำใจแบ่งปัน เด็กและเยาวชนไทยได้คะแนนในเรื่องมีจิตใจเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวมแค่ ๓๔% เท่านั้นเอง

ประเด็นนี้ นพ.สุรียเดว มองว่า น่าห่วงมากสำหรับสังคมไทย เพราะเป็นหัวข้อที่เด็กไทยได้คะแนนต่ำสุดกว่าทุกหัวข้อ เพียงแค่พอที่จะตอบคำถามได้หรือไม่ว่า เกิดอะไรขึ้นกับบ้านนี้ เมืองนี้ ทำไมการเสียสละเพื่อส่วนรวมของคนไทยจึงไม่ค่อยมี เพื่อให้เห็นภาพชัดมากขึ้น ดูผลการประเมินพลังตัวตนว่า เด็กมีแนวคิดเชิงบวกต่อสังคมอย่างไร การให้เด็กประเมินตัวเองมีทั้งหมด ๔๘ ตัวชี้วัด การประเมินในหมวดพลังตัวตน มีอยู่ ๑๕ หัวข้อ แม้ส่วนใหญ่เด็กจะสอบผ่านก็ตาม

แต่มีตัวชี้วัด ๕ หัวข้อสำคัญที่เด็กไทยสอบตก

๑. ฉันกล้าปฏิเสธในพฤติกรรมที่เสี่ยง... เด็กไทยส่วนใหญ่ไม่กล้าปฏิเสธสิ่งไม่ดี
๒. ฉันมีจุดยืนในพฤติกรรมที่ดี... เด็กไทยไม่มีจุดยืน ไม่มีค่านิยมที่จะทำในสิ่งที่ดี
๓. ฉันให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม... เด็กไทยเห็นความสำคัญน้อย
๔. ฉันกล้าคิด กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากคนอื่น... เด็กไทยไม่กล้า
๕. ฉันสามารถปรับตัวให้เข้ากับคนที่มีความคิดแตกต่างได้... เด็กไทยยังขาดทักษะการปรับตัว ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างไม่ได้

วิชัย เอกพลากร, ๒๕๕๕ โครงการสำรวจสุขภาพประชาชนไทย เครือข่ายการวิจัย สำนักงานวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) แถลงว่า จากการสำรวจสุขภาพเด็กในด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และจริยธรรมในกลุ่มตัวอย่างอายุ ๑ - ๑๔ ปี จำนวนเกือบ ๑ หมื่นราย พบว่า เด็กอายุ ๑ - ๕ ปี ยังมีปัญหาเรื่องการทำตัวไม่อยู่ในกติกาและไม่อยู่ในวินัย วัย ๖ - ๙ ปี ไม่มีการควบคุมอารมณ์ สมาธิ และไร้เมตตา ขณะที่เด็กวัย ๑๐ - ๑๔ ปี ขาดการวิเคราะห และหากมีโอกาสก็

พร้อมจะโกงได้ และเด็กยอมรับว่า ยอมรับได้กับการไม่เคารพกติกา เช่น เล่นขี่โกงเมื่อมีโอกาส และลอกข้อสอบถ้าจำเป็น

ทั้งนี้ เมื่อเทียบกับผลการสำรวจเมื่อปี ๒๕๔๔ มีประเด็นน่าเป็นห่วง พบว่า กลุ่มเด็กเล็กช่วงอายุ ๑ - ๕ ปี มีมากกว่าร้อยละ ๑๐ ในด้านการทำตามระเบียบกติกาในกลุ่มเด็กชาย ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่น่าติดตามอย่างใกล้ชิด เพราะสะท้อนถึงแนวโน้มที่เด็กอาจมีนิสัยที่ต้องการจะได้อะไรก็ต้องได้ ขาดความพยายามซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต อันเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานของบุคคล

ส่วนกลุ่มเด็กอายุ ๖-๙ ปี พบว่า ผลการทดสอบด้านที่ได้คะแนนต่ำคือ ความมีวินัย ความมีสติ-สมาธิ ความอดทนและความประหยัด โดยพัฒนาการด้านที่เด็กได้คะแนนน้อยซึ่งมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ได้แก่ พัฒนาการด้านความมีวินัยในเด็กชาย การมีสมาธิในเด็กหญิง ด้านความเมตตาและการควบคุมอารมณ์ทั้งเด็กชายและหญิง กลุ่มเด็กอายุ ๑๐-๑๔ ปี เห็นว่า การเล่นขี่โกงเมื่อมีโอกาส และการลอกข้อสอบถ้าจำเป็น เป็นพฤติกรรมที่เด็กยอมรับได้มากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีหลายด้านที่พบว่า คะแนนการสำรวจยังไม่ดีขึ้นกว่าปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้แก่ ด้านความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ การแก้ปัญหา และการควบคุมอารมณ์ ซึ่งเป็นจุดที่ได้คะแนนค่อนข้างต่ำ ส่วนที่ควรพัฒนาในเด็กอายุ ๑-๕ ปี คือ การทำตามระเบียบกติกา ในเด็ก ๖-๙ ปี ในเด็กชายและเด็กหญิงควรพัฒนาด้านความเมตตาและการควบคุมอารมณ์ และสำหรับเด็กอายุ ๑๐-๑๔ ปี ควรฝึกการควบคุมและจัดการกับอารมณ์ รวมทั้งการคิดวิเคราะห์วิจารณ์

ขณะที่รศ.พญ.ลัดดา เหมาะสุวรรณ นักวิจัย โครงการสำรวจสุขภาพประชาชนไทย กล่าวว่า ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า ควรให้น้ำหนักต่อการพัฒนาเด็ก ในด้านวุฒิภาวะด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการดำรงชีวิตของบุคคล และเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในชีวิต

ด้านพญ.อัมพร เบญจพลพิทักษ์ ผอ.สำนัก พัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กล่าวว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมพัฒนาการเด็กให้มากขึ้น และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็กคือ พ่อแม่และครู ซึ่งต้องเน้นการ เลี้ยงดูและเป็นแบบอย่างที่ดี หากอีคิว หรือระดับอารมณ์ของผู้ปกครองไม่ดีก็ส่งผลต่อเด็กเช่นกัน

จากการสำรวจครั้งนี้หากโยงไปถึงนโยบาย การแจกแท็บเล็ตแล้ว ควรที่จะมีการวิเคราะห์เชิงลึกถึงไอคิวและอีคิวของผู้ปกครองด้วย เพราะการรับสื่อ ของเด็กวัย ๗ ขวบ นั้นจำเป็นต้องฟังพาคำแนะนำ ไม่เช่นนั้นการเสพสื่อก็จะเป็นไปแบบล่องลอย

t) ว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากการปรับตัวทางชีววิทยาเรียกว่า adaptation ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานทางทฤษฎีวิวัฒนาการคาร์วิน ที่เชื่อว่าเผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงเท่านั้นที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ และสามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ นักจิตวิทยาได้ยืมเอาความคิดนี้มาใช้แล้วใช้คำว่า adjustment แทนคำว่า adaptation

นักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ เช่น พจนานุกรมทางพฤติกรรมศาสตร์ (Stephen, 1989:502-516 อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา, 2547:22) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวว่า (1) เป็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างสภาพแวดล้อมกับความต้องการของตน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (2) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จำเป็น เพื่อตอบสนองความต้องการและความสัมพันธ์ที่กลมกลืนเช่นเดียวกับสภาพแวดล้อม Coleman & Hammen (1981:105-110 อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ,2547:23) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือ ด้านอารมณ์ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจนเป็นสภาพการณ์ที่บุคคลนั้น สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้

Brown, Berrien และ Russel & Wells (1966:52 อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ,2547:23) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัว ให้เข้ากับตนเองและโลกภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความพึงพอใจและความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความเป็นจริงของชีวิต

จากคำจำกัดความของการปรับตัวที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า การปรับตัวหมายถึง การปรับและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีภาวะการปรับตัวสูง เนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น การสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและบุคลิกภาพ ทักษะคิด ค่านิยม การสร้างมิตรภาพ การพัฒนาการทางอารมณ์และสังคม นอกจากนี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าวัยรุ่นสามารถปรับตัวได้ดีก็จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่ก็มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายในขณะที่ปรับตัว เนื่องจากประสบการณ์ล้มเหลวในการปรับตัว ทำให้เกิดปัญหาในลักษณะรุนแรงมากขึ้นจะทำให้เกิดปัญหาที่มีพฤติกรรมที่รุนแรงเกี่ยวกับ ยาเสพติดให้โทษ อุบัติเหตุ การฆ่าตัวตาย และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ซึ่งล้วนเป็นปัญหาด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อสุขภาพของวัยรุ่นทั้งสิ้น ดังนั้นวัยรุ่นเป็นวัยที่นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ รวมทั้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแนวความคิดที่ไม่ถูกต้อง เกี่ยวกับสุขภาพ ความเชื่อที่ผิดๆ เช่น คิดว่าเป็นลูกผู้ชายแสดงออกด้วยการสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เที่ยวหญิงบริการทางเพศ เล่นการพนัน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวล้วนแล้วแต่มีโทษต่อสุขภาพทั้งสิ้น โดยเฉพาะการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เที่ยวหญิงบริการทางเพศ มีผลต่อสุขภาพทางกายอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การเป็นโรคทางเดินหัวใจเรื้อรัง มะเร็งหรือโรคระเคาะอาหาร และการติดเชื้อเอดส์จากการเที่ยวหญิงบริการทางเพศ (กอง

โรคเอดส์,2538:5 อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา ,2547:23) ฉะนั้น พฤติกรรมต่างๆ จึงเป็น พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นทั้งสิ้น

สุทธิชา ปรีชารัตน์ (2533:1 อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ,2549:19) ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า เป็นวัยผู้ที่อายุ 11-20 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะหรือเป็นวัยย่างเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ โดยถือเอาความพร้อมทางด้านร่างกายหรือภาวะสูงสุดของร่างกาย ซึ่งระยะนี้เป็นระยะที่ร่างกายมีความเจริญเติบโตของระบบอวัยวะ ผู้ชายเป็นระยะระหว่าง 12-20 ปี ผู้หญิงระยะระหว่าง 10-18 ปี

2.3.2 ช่วงอายุของวัยรุ่น

สุชา จันท์เอม (2540:136 อ้างถึงใน เสถียร อุดภูมิ ,2549:20-22) กำหนดช่วงอายุวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 13-15 ปี เด็กชาย มีอายุระหว่าง 15-17 ปี

2. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 15-18 ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 17-19 ปี

3. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) เด็กหญิงจะมีอายุระหว่าง 18-21 ปี เด็กชายจะมีอายุระหว่าง 18-21 ปี

2.3.2.1 วัยรุ่นตอนต้น (อายุ 12-15 ปี)

ระยะนี้ความสัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรม และชีววิทยาของร่างกาย เด็กจะเข้าสู่วัยแตกหนุ่มสาวและมีการพัฒนาทางด้านร่างกายเกิดขึ้น นอกจากลักษณะทางเพศที่เกิดขึ้น เช่น ผู้ชายจะเริ่มมีหนวดเคราเสียงห้าว ร่างกายสูงใหญ่และมีขนที่รักแร้และที่หัวเหน่า เป็นต้น ยังมีการพัฒนาเกี่ยวกับหน้าที่ทางเพศในตัวตนๆนั้นด้วย และการพัฒนาทางเพศแต่ละเพศก็แตกต่างกันมาก การพัฒนาที่สำคัญของเด็กชายวัยนี้คือ การสามารถหลั่งน้ำอสุจิได้ และสิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสุขภาพทางเพศของเขา ภายในเวลา 2 ปี ของระยะแตกหนุ่ม เด็กชายส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความสุขสุดยอดทางเพศ และประสบการณ์นี้ทำให้เกิดความสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งจะเกิดบ่อยและสม่ำเสมอในวัยนี้ นอกจากการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองที่ตามล่าพึงไม่เกี่ยวข้องกับผู้ใดในสังคม เขาอาจจะมึกิจกรรมทางเพศกับเพศตรงข้ามด้วย ทั้งๆที่ขาเกี่ยวข้องกับเพศเดียวกันเป็นอย่างมาก สำหรับผู้หญิงการพัฒนาที่สำคัญของวัยนี้ คือ การมีประจำเดือน แต่เป็นสิ่งที่ผู้หญิงไม่ชอบ การที่เลือดออกมาเป็นระยะๆ ทำให้ความข้องใจเกี่ยวกับอวัยวะเพศของตนมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นเครื่องบอกว่าจะสามารถตั้งครรภ์ได้ ถ้ามีการร่วมเพศ เพราะฉะนั้นเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ในวัยนี้จะหลีกเลี่ยงการสำรวจอวัยวะเพศของตัวเอง และสำเร็จความใคร่จนถึงจุดสุดยอดน้อยทางเพศมาก หรืออาจกระทำโดยบังเอิญเพียงครั้งเดียว ไม่บ่อยหรือสม่ำเสมอเหมือนผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตามสังคมของเขาจะเหมือนเด็กผู้ชาย คือสมาคมกันในหมู่เพศเดียวกัน

2.3.2.2 วัยรุ่นตอนกลาง (อายุ 16-18 ปี)

เป็นช่วงระยะที่มีการพัฒนาการเป็นตัวของตัวเองและพยายามจะออกจากความปกครองของผู้ใหญ่ เป็นระยะที่ 2 เพศมีความใกล้ชิดกันในสังคมมากขึ้น เช่น การเรียนร่วมกันใน

โรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัย สำหรับผู้ชายการสำเร็จความใคร่ก็ยังมิได้อยู่ และรักร่วมเพศก็ยังเห็นได้ชัด ในคนทุกระดับสังคม กิจกรรมทางเพศส่วนใหญ่ของเด็กหนุ่มในวัยนี้ คือการกอดจูบ ลูบคลำกันมากกว่าจะมีการร่วมเพศ ยกเว้นคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรือพวกกรรมกรส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมการร่วมเพศเร็วกว่า เด็กหนุ่มบางคนอาจมีการร่วมเพศเร็วถ้าอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจเรื่องนี้มาก หรือมีนัดระหว่างชายหญิงบ่อย แต่ความสัมพันธ์จะเป็นไปไม่นานและมักจะดำเนินไปไม่ถึงขั้นแต่งงาน เพราะเขายังคิดว่าผู้หญิงที่ร่วมเพศก่อนแต่งงานไม่ใช่ผู้หญิงที่ดีการร่วมเพศครั้งแรกของเด็กหนุ่มวัยนี้มักจะร่วมเพศกับโสเภณีหรือหญิงที่สำส่อนทางเพศ จากการศึกษาเมื่อไม่นานมานี้พบว่า ในปัจจุบันเด็กสาววัยนี้ประสบการณ์การร่วมเพศสูงกว่าเมื่อก่อน ในขณะที่เด็กหนุ่มวัยนี้น้อยลง

การที่หนุ่มสาววัยรุ่นเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามจะทำให้เกิดความขัดแย้งภายในจิตใจ ปัญหานี้มีปัญหามากกว่าเด็กหนุ่ม เพราะพ่อแม่จะเคร่งครัดในเรื่องนี้มาก ตัวเด็กเองก็จะรู้สึกสับสนว่าเขาควรวางตัวอย่างไร เพราะในขณะที่ร่างกายอยู่ในวัยสวยงามและดึงดูดเพศตรงข้าม เขากลับจะต้องไม่แสดงลักษณะเด่นของตัวเองออกมา ทั้งการที่เขาไปมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามทำให้เขาห่างเหินไปจากพ่อแม่และเพื่อเพศเดียวกันซึ่งทำให้เขายังพอใจที่จะมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามใกล้ชิดกันต่อไปอีกสำหรับในเด็กผู้ชายนั้นปัญหาเหล่านี้ดูจะมีความสำคัญน้อย เพราะทางครอบครัวมักจะให้เสรีภาพในเรื่องเพศมากกว่าเด็กหญิง และลักษณะอารมณ์ผู้ชายมักหนักแน่นกว่าเด็กหญิงอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตามเด็กหนุ่มบางคนก็อาจถูกผลักดันให้มีกิจกรรมทางเพศมากเกินไปจากครอบครัวหรือเพื่อน โดยเฉพาะถ้าเขามีอายุมากกว่าเพื่อนในกลุ่ม

2.3.2.3 วัยรุ่นตอนปลาย (อายุ 18-23 ปี)

เป็นวัยที่ร่างกายทุกส่วนเจริญเติบโตเต็มที่ เป็นระยะก่อนแต่งงาน ในระยะนี้เขาอาจจะคิดถึงความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามและเรื่องเพศของตนมากที่สุด สถานะเกี่ยวกับเพศของเขาเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและกฎหมาย โดยมีการแสดงออกอย่างเปิดเผยและมีการแต่งงานกันตามกฎหมาย การร่วมเพศก่อนแต่งงานอาจเกิดขึ้นได้ในระยะนี้ แต่ความผูกพันทางจิตใจของผู้ชายต่อคู่ร่วมเพศจะน้อยกว่าผู้หญิง ในระยะนี้ความสัมพันธ์ทางเพศของผู้ชายจะมาก แต่ส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้สึกริเริ่มจนถึงขั้นแต่งงาน และการที่เขามีความสัมพันธ์ทางเพศมากก็อาจทำให้เกิดปัญหาทางเพศ โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวกับสมรรถภาพ นอกจากนี้ก็อาจจะมีความขัดแย้งภายในจิตใจเกี่ยวกับผู้หญิงที่เขาจะเลือกเป็นคู่ครองว่าคนไหนดีคนไหนไม่ดีอีกด้วย ยิ่งถ้าเขามีปัญหาการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองมาก่อน ก็จะทำให้ปัญหาทางเพศมีมากขึ้น สำหรับผู้หญิงที่เป็นคู่ร่วมเพศ เมื่อเธอมีความมั่นใจในผู้ชายมากขึ้น เธอจะเริ่มคิดถึงความสุขทางเพศ และสิ่งที่จะสร้างปัญหาให้กับผู้ชายหลายๆคน คือเขาจะกังวลว่าจะทำให้ผู้หญิงมีความสุขทางเพศได้อย่างไร สำหรับในผู้หญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสจะทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และเกี่ยวกับชื่อเสียงของตนเองด้วยโดยเฉพาะถ้าความสัมพันธ์นั้น จะดำเนินไปไม่ถึงขั้นแต่งงาน

2.3.3 พัฒนาการทางเพศ

พัฒนาการทางเพศ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการผลักดันทางเพศและพฤติกรรมทางเพศ ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ (อเนก อารีพรอค และสุวิทนา อารีพรอค, 2525 อ้างถึงใน เสถียร อัทธุมิ , 2549: 22) พัฒนาการที่สำคัญของวัยรุ่นแบ่งออกเป็น

2.3.3.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Development) วัยรุ่นจะมีการพัฒนาทางด้านร่างกายเร็วมาก อัตราการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็วนี้ประมาณได้ว่า น้ำหนักเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 50 และส่วนสูงเพิ่มขึ้น (Sidney 1997 อ้างถึงใน อรุษา จันทรวิจ, 2544 :17 และเสถียร อัทภูมิ, 2549:22) เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก หน้าอกและเตโปกเริ่มขยาย เด็กชายจะมีเสียงแตกพร่า มีการหลั่งน้ำอสุจิเวลาหลับ วัยรุ่นส่วนใหญ่จึงมุ่งสนใจไปที่ตนเอง พิจารณาลักษณะของตนที่เปลี่ยนไปถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีสังคมยอมรับวัยรุ่นจะสบายใจ แต่ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่เป็นที่พอใจของวัยรุ่น วัยรุ่นจะเกิดความวิตกกังวลมีพฤติกรรมแปลกๆ

ที่อาจเป็นปัญหาต่อไป เช่นวัยรุ่นรู้สึกตัวเองว่าอ้วนเกินไป จะพยายามลดน้ำหนักด้วยวิธีอดอาหารหรือกินยาลดความอ้วน ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้

สุชา จันท์ธอม (ม.ป.ป.:13-15 อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ ,2549:22) พัฒนาการทางร่างกายในระยะนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะเด็ก มาเป็นลักษณะของความเป็นผู้ใหญ่ โดยเรียกระยะนี้ว่า วัยหนุ่มสาว

ลักษณะของการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วระหว่างชายกับหญิงและมีความแตกต่างกัน 3 ประการ ดังนี้ (ประชัน จันระวิงยศ,2546:12-13 อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ ,2549:22)

1. เด็กหญิงจะเริ่มเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย สังเกตได้ว่าในเด็กหญิงช่วงอายุประมาณ 9-12 ปี จะสูงกว่าและโตกว่าเด็กชาย
2. เด็กชายเริ่มโตช้ากว่าเด็กหญิง โดยประมาณ 2 ปี (ระยะแตกเนื้อหนุ่มของเด็กหญิงอายุโดยเฉลี่ย 12 ปี เด็กชาย อายุ 14 ปี)
3. เด็กหญิงจะมีขนาดการเจริญเติบโตของโครงสร้างทางร่างกายน้อยกว่าเด็กชาย

2.3.3.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotion Development) อารมณ์จะมีบทบาทต่อระยะวัยรุ่นมาก เพราะวัยรุ่นเปรียบกับเป็นวัยพายุบูแคม วัยรุ่นจะทำกิจกรรมแทบทุกอย่าง ด้วยการใช้อารมณ์รุนแรง การปรับตัวในชีวิตของวัยรุ่นจึงค่อนข้างจะสับสน ความต้องการในด้านเพศจะมีอิทธิพลสูงในระยะนี้และความอยากรู้อยากเห็นอยากลองจะผลักดันให้วัยรุ่นออกไปเผชิญกับโลกภายนอก ซึ่งจะทำให้วัยรุ่นได้ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอารมณ์ที่กว้างขวางออกไป

อารมณ์ของวัยรุ่นมักไม่คงที่ เกิดการแปรปรวนได้ง่าย จึงทำให้เกิดปัญหาในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ และวัยรุ่นมักได้รับการตำหนิตติเตียนจากผู้ใหญ่อยู่เสมอ การใช้อารมณ์ของผู้ใหญ่เป็นเครื่องตัดสินอายุของวัยรุ่นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ทำให้เกิดผลดีมากนัก ต่อการพัฒนาการทางอารมณ์ต่างๆ ของวัยรุ่น อันได้แก่ความหวาดกลัว ความกังวล ความโกรธ ความรัก ความอิจฉา ริษยา ความอยากรู้อยากเห็น(มลวิภา ทรงวุฒิสล,2526:300 อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ 2549:23) การที่วัยรุ่นมีอารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย มาจากสาเหตุดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เนื่องจากวัยรุ่นมีรูปร่างที่แตกต่างจากวัยที่ผ่านมา การมีรูปร่างเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบผู้ใหญ่ ทำให้วัยรุ่นสนใจตัวเองมากขึ้น และสนใจที่ทำตามแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ แต่เนื่องจากวัยรุ่นยังไม่สามารถที่จะเข้าใจและทำตนได้เหมาะสม

รวมทั้งผู้ใหญ่มองว่าบุตรของตนยังเป็นเด็ก วัยรุ่นและผู้ใหญ่จึงขัดแย้งกันซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นมีอารมณ์ไม่มั่นคงจึงเกิดความเครียด และจะแสดงอารมณ์ออกมาทันที

2. การเปลี่ยนของอวัยวะภายในต่อมไร้ท่อ นับว่าเป็นตัวสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและอารมณ์ เช่น การขยายตัวของกระดูกอาหารทำให้เด็กกินจุขึ้น ภายในร่างกายทำให้มีการใช้พลังงานเพิ่มมากขึ้นทำให้เด็กเหนื่อยง่าย และต้องการพักผ่อน การทำงานของต่อมเพศทำให้วัยรุ่นเริ่มสนใจเพศตรงข้าม และเริ่มมีอารมณ์รักต่อเพศตรงข้าม

3. การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องไปส่วนต่อสังคมนอกบ้านในลักษณะต่างๆมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นต้องมีการปรับเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ เช่น ในหมู่เพศเดียวกันและต่างเพศ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ของวัยรุ่นมักจะขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ความเข้มงวดกวดขันของผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการคบเพื่อน การเรียน การแต่งกาย จึงทำให้วัยรุ่นเกิดความหงุดหงิดวิตกกังวลไม่มั่นใจในตัวเอง เกรงว่าเพื่อนจะไม่ยอมรับ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้วัยรุ่นเกิดความคับข้องใจในอยู่เสมอ

2.3.3.3 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา เมื่อวัยรุ่นมีความสามารถด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น จึงทำให้วัยรุ่นเริ่มรู้จักใช้ความคิดพิจารณาเหตุผลต่างๆ สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกับคนอื่นได้ รู้จักพิจารณาและสังเกตดูว่าคนอื่นเข้ามามีความรู้สึกต่อเราอย่างไร ทั้งพยายามปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นไปในทางที่สังคมยอมรับ โดยพยายามเรียนแบบบุคคลหรือสิ่งต่างๆที่ตนเองเห็นว่าดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ตนเองได้มาจากคนใกล้ชิด ภาพยนตร์หรือหนังสือเป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เด็กในวัยนี้ของสองกระแสดูตนเองอยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพและทำทางให้เป็นไปตามแบบที่ต้องการ

สำหรับการรู้จักตนเองนั้นคือการพยายามดูตัวเองและรู้จักวิจารณ์ตนเองแต่ไม่บ่อยนัก บางครั้งยอมรับความขี้เกียจของตนเอง พยายามเปรียบเทียบกับคนอื่น และปรับตัวตามให้ได้สมดุล พัฒนาการทางด้านสติปัญญาในวัยรุ่นตอนต้นพัฒนาการเป็นไปอย่างรวดเร็วพัฒนาการเจริญจนถึงขีดสุดเมื่ออายุประมาณ 16 ปี และค่อยๆ ลดลงหลังจากอายุ 19-20 ปี ลักษณะการพัฒนาการ ทางสติปัญญาของวัยรุ่นพอสรุปได้ดังนี้

1. มีความจำดีมาก แต่ไม่ค่อยใช้ความจำของตนเองให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากต้องการใช้ความคิดในการแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ กว้างขวาง โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ของสังคม ในวัยนี้ จะพยายามตัดสินใจว่าอะไรดีกว่า และสิ่งใดควรจะเป็นควรจะเกิดขึ้นในสังคม

2. มีสมาธิ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องที่ตนสนใจเป็นพิเศษก็จะพยายามศึกษาค้นคว้า โดยไม่มีการท้อถอยง่ายๆและมีความสามารถในการตั้งสมาธิควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

3. ความคิดเจริญกว้างขวางไกลพยายามแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของตนเอง เริ่มเข้าใจในความสวยงาม ความไพเราะ ความเจริญในด้านนี้แบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีการเร่งให้เกิดขึ้นในวัยหนึ่งวัยใด โดยเฉพาะเด็กที่ฉลาดอาจเจริญดีกว่าเด็กโง่

4. มีจินตนาการมากมักชอบนั่งฝันวาดวิมานอยู่ในอากาศคนเดียวเป็นเวลานานๆ ความฝันมักจะเกิดจากเพศตรงข้าม ความรัก ความสำเร็จ ในชีวิตในอนาคตของตนเอง โดยอยาก

เป็นอย่างนั้นอย่างนี้แล้วแต่ใจปรารถนา ความนึกฝันดังกล่าวนี้ถ้าไม่ได้รับคำแนะนำให้ถูกทางหรือเพิกเฉยละเลยแล้วก็จะทำให้วัยรุ่นเกิดความฉลาดไม่กล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคในชีวิตก่อให้เกิดการเกลียดชังสังคม แต่ถ้าวัยรุ่นได้รับการแนะนำที่เหมาะสมแล้ว ก็จะเป็นการช่วยส่งเสริมการสร้างบุคลิกภาพของวัยรุ่นให้ดีขึ้น

2.3.3.4 พัฒนาการทางบุคลิกภาพและสังคม

พัฒนาการทางบุคลิกภาพและสังคม เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับวัยรุ่น ซึ่งจะมีการเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลรอบข้างมักมีอิทธิพลมากในการพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่น จากความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อนเพศเดียวกัน และความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ

1) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ได้กล่าวมาแล้วว่า วัยรุ่นมักชอบแยกตัวอยู่ตามลำพังเพราะมีความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย อารมณ์ และความคิด จึงทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านสังคมอีกด้วย บางครั้งมีความต้องการที่จะเป็นอิสระจากครอบครัว มีความต้องการรวมกลุ่มกับเพื่อนมากขึ้น จึงทำให้ไม่มีใครจะรวมกลุ่มกับสมาชิกในครอบครัว ถ้าบิดามารดาเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ ก็อาจจะช่วยเหลือได้โดยอาจจะไม่ตำหนิติเตียนเขา จัดหาห้องให้เขาอยู่ตามลำพัง จะได้ใช้ความคิดของตนเองอย่างเป็นอิสระ ซึ่งจะช่วยให้มากในการปรับตัวเข้ากับสังคมของเขาในอนาคตต่อไป

2) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเพศเดียวกัน วัยรุ่นก็มักจะอยู่ในกลุ่มเพื่อนอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เพศเดียวกัน มีรสนิยมเหมือนกัน เพื่อจะได้เอาไว้คบหาสมาคมพูดคุย สังสรรค์กัน เพื่อนๆในกลุ่มมีอิทธิพลต่อความประพฤติเด็กมาก ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการพูด กิริยาท่าทาง และการแต่งกาย จะพยายามเลียนแบบกันจนเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม

3) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นระยะต้นๆ แม้ว่าจะเริ่มคบกับเพศตรงข้าม แต่ส่วนใหญ่ก็จะสมาคมในหมู่เพศเดียวกัน แต่พอเข้าสู่ระยะวัยรุ่นตอนปลายความสนใจในเพศตรงข้ามจะค่อยๆ มากขึ้น ทำให้วัยรุ่นคบเพื่อนเพศเดียวกันน้อยลง โดยเลือกคบเพื่อนที่สนิทเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างเพศนั้น เนื่องจากวัยรุ่นยังไม่มีประสบการณ์ จึงก่อให้เกิดความกังวลใจเป็นอย่างมาก บางครั้งก็แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่น่าดู ความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ มีทั้งในสภาพที่เป็นเพื่อนฝูงชอบชอบพอกันธรรมดา และในด้านความสัมพันธ์ในฐานะคนรัก ผู้ใหญ่ไม่ควรห้ามให้เด็กหญิงและเด็กชายคบหาสมาคมกัน แต่ควรแนะนำให้ประพฤติซึ่งกันและกันและเหมาะสม ถ้าผู้ใหญ่กีดกันมากเกินไปความกดดันก็เกิดขึ้น อาจผลักดันให้เกิดความประพฤติ ไปในทางที่ผิดได้ และว่ากันตามความเป็นจริงแล้วความรักระยะวัยรุ่นแม้จะรุนแรงเอาจริงเอาจังแต่โดยทั่วไปก็ไม่ค่อยแน่นอน วันนี้อู้อิสรักมากมายแต่วันรุ่งขึ้นอาจรู้สึกเกลียดอย่างมากมายก็ได้

สำหรับการพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพระยะนี้ถือว่าเป็นระยะที่มี Secondary Identification หมายความว่า วัยรุ่นจะพยายามไขว่คว้าเลือกเฟ้นลักษณะจากบุคคลภายในครอบครัว จากบิดามารดาและบุคคลนอกครอบครัว ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมตามความคิด

ของวัยรุ่น แล้วจะเอามาเลียนแบบเพื่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ (Sence of Identity) เป็นแบบฉบับของตัวเองและถือปฏิบัติต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า วัยรุ่นเป็นช่วงระหว่างชีวิตวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ทางร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเกี่ยวกับขนาดและรูปร่าง ทางจิตใจก็มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์เพศ ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง ความต้องการเป็นอิสระและความต้องการมีความผูกพันใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม เชาวปัญญาที่เช่นกันมีการพัฒนาอย่างมากวัยรุ่นสามารถคิดอย่างมีเหตุผล มีความคิดลึกซึ้ง มีความคิดรวบยอดและมีอุดมการณ์ (โสภภาพรรณ เพียงเพิ่ม,2541:16 อ้างถึงใน เสถียร อัทธภูมิ,2549:26)

วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการศึกษาค้นคว้า ปรับตัว มีการพัฒนาบุคลิกภาพผ่านช่วงวัยต่างๆ มาได้ด้วยดี เพื่อเข้าสู่การมีเอกลักษณ์แห่งตน หรือมีความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนหนึ่งของการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น คือ การพัฒนาเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) โดยวัยรุ่นได้พยายามวางตัวให้เหมาะสมกับเพศของตนเอง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน

2.4.1 ความหมายของสื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชน หมายถึง การสื่อสารที่มุ่งไปสู่ผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งมีความแตกต่างกันและไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร สารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนรับสารได้รวดเร็วในเวลาเดียวกัน และสารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ ผู้ส่งสารมักจะเป็นหรือดำเนินกิจการภายใต้องค์การที่สลับซับซ้อน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายมหาศาล (Wriqth,1975 : 8 อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:6)

ส่วนคำว่า “ สื่อมวลชน ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายเป็นคำนาม หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวและความรู้ไปสู่มหาชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนอาจหมายถึงตัวบุคคล ได้แก่ นักหนังสือพิมพ์ นักจัดรายการวิทยุ ก็ได้

ณรงค์ สมพงษ์ (2543:14 อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:7) กล่าวว่า “ สื่อมวลชน ” เป็นตัวกลางในการนำข่าวสารผ่านไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นมวลชนซึ่งมีอำนาจไม่แน่นอน สื่อมวลชน ถือเป็นสถาบันที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเผยแพร่ข่าวสารไปสู่มวลชนตลอดจนในอาณาบริเวณกว้างขวางในเวลาไล่เลี่ยกัน หรือในเวลาเดียวกันโดยใช้วิธีการสื่อสารด้วยสื่อเมื่อพูดถึงสื่อมวลชนโดยทั่วไปจะหมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรืออื่นๆ ที่มุ่งเน้นการส่งข่าวสารไปยังมวลชน ”

วรวิทย์ ฤทธิพิศ (2538:13 อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:7) กล่าวว่า “ สื่อมวลชน ” กับ “ การสื่อสารมวลชน ” จะมีข้อแตกต่างกันในแง่ที่ว่า “ สื่อมวลชน ” นั้น หมายถึง สื่อที่จะใช้ในการติดต่อส่งข่าวสารถึงมวลชน อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์หรืออาจรวมถึงตัวบุคคลที่เป็นสื่อสารมวลชนและ “ สื่อสารมวลชน ” จะหมายถึงกระบวนการ หรือกรรมวิธีการส่งข่าวสารไปสู่มวลชนจำนวนมากที่อาศัยสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือคำว่า “ สื่อมวลชน ” (Mass Communication) คณะกรรมการราชบัณฑิตยสถาน ก็ได้อนุโลมให้ใช้คำทั้งสองแทนกันได้

ดังนั้นเราจึงสรุปได้ว่า สื่อมวลชน หรือบางครั้งเรียกว่าสื่อสารมวลชนเป็นสื่อกลางในการนำข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร ผ่านช่องทางการสื่อสารไปยังผู้รับสารมวลชนในเวลาอันรวดเร็ว หรือในเวลาเดียวกัน

2.4.2 คุณลักษณะของสื่อมวลชน

กาญจนา แก้วเทพ (2541:48-49อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:7) เมื่อเวลาที่เราใช้คำว่า “ สถาบันสื่อมวลชน ” นั้น มักมีนัยยะในทางที่เป็นนามธรรมและมีขอบเขตกว้างขวาง กล่าวคือ จะรวมเอาสื่อทุกประเภท (สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ) ที่อยู่ในทุกองค์กรและรวมกิจกรรมทุกอย่างของสื่อ ในตัวสถาบันสื่อมวลชนนี้ จะมีมิติทั้งด้านที่คงที่และด้านที่เปลี่ยนแปลง ตัวอย่าง เช่น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจะดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ทว่า ภารกิจหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ก็ยังคงเป็นเช่นเดิม เป็นต้น

2.4.3 ประเภทของสื่อมวลชน

เมื่อกล่าวถึงประเภทของสื่อมวลชนนั้น(ปรมะ สตะเวทิน,2541:58 อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:8) อาจจำแนกได้ 2 ลักษณะคือ

1. จำแนกตามเทคนิคการผลิตของสื่อ มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1.1 สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านการพิมพ์บนแผ่นกระดาษ โดยสร้างเป็นรูปเล่มในลักษณะต่างๆเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น

1.2 สื่อประเภทกระจายเสียงและแพร่ภาพ (Broadcasting Media) เป็นสื่อที่ต้องอาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์ช่วยแปลงภาพและหรือเสียงเป็นคลื่นวิทยุส่งกระจายออกไปและแปลงคลื่นวิทยุกลับเป็นภาพหรือเสียงให้ได้ยินทางวิทยุกระจายเสียง หรือได้ยินได้เห็นทางโทรทัศน์ เป็นต้น

2. จำแนกตามคุณลักษณะของสื่อได้ 5 ประเภท คือ

2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนประเภทแรกในโลกที่ใช้การพิมพ์ตัวอักษรลงในวัสดุต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและหนังสือเล่ม การถ่ายทอดเนื้อหาสาระจะถ่ายทอดด้วยภาษาเขียน ซึ่งให้ผู้อ่านเห็นภาพหรือเกิดจินตนาการพร้อมๆ กับการถ่ายทอดข่าวสารความรู้

2.2 วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อในการสื่อสารที่แพร่หลายมากที่สุด ประชาชนไม่ว่าจะเป็นในชนบทหรือในเมือง ต่างก็มีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงทั้งยังไม่จำเป็นต้องอาศัยไฟฟ้า ดังนั้นจึงสามารถนำติดตัวไปได้ หรือมีอยู่ในรถยนต์เปิดรับฟังได้ในขณะเดินทาง ในแง่ของนักประชาสัมพันธ์วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือถ้าจะซื้อเวลาในการเผยแพร่ข่าวก็จะมีราคาถูกกว่าวิทยุโทรทัศน์มาก อย่างไรก็ตามการเตรียมรายการทางวิทยุกระจายเสียงนั้น ครอบคลุมถึงการเขียนต้นฉบับ การซ้อมพูด และซ้อมอ่าน ซึ่งอาจต้องมีความลำบากอีกระดับหนึ่ง

2.3 วิทยุโทรทัศน์ ถึงแม้โทรทัศน์จะได้พัฒนามาจากวิทยุกระจายเสียงก็ตาม แต่ก็เป็นการพัฒนาที่ได้รับความนิยมสูงมาก ทั้งด้านการดึงดูดความสนใจ การให้ภาพความนิยมและมีความสำคัญมากต่อการรับข่าวสาร สาระ ความรู้ ความบันเทิงต่างๆ อย่างกว้างขวาง

ดังนั้น ในปัจจุบันนักประชาสัมพันธ์จึงมุ่งที่จะให้ความสนใจในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานผ่านโทรทัศน์กันมากขึ้น

2.4 ภาพยนตร์ เมื่อกกล่าวถึงภาพยนตร์ อาจจำแนกออกได้เป็นภาพยนตร์ที่เป็นสื่อมวลชน คือ ภาพยนตร์ที่ฉายตามโรงภาพยนตร์ทั่วไป ภาพยนตร์ที่ฉายตามงานประเพณีต่างๆ ฉายกลางแจ้งและฉายกายตัวอาคารซึ่งบุคคลทั่วไปที่สนใจสามารถเข้าชมได้ ส่วนภาพยนตร์อีกประเภทหนึ่ง เป็นภาพยนตร์ที่หน่วยงานสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะ มีการเผยแพร่แก่กลุ่มประชาชนเป้าหมายของหน่วยงาน ตามสถานที่ต่างๆ ภาพยนตร์ที่เป็นสื่อมวลชนนี้เป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากที่สุดหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะภาพยนตร์จะประกอบด้วยภาพ แสง สี เสียง และตัวอักษรที่เคลื่อนไหวได้เหมือนกับเหตุการณ์จริง ถูกสร้างตัดตอนผสมผสานเป็นเรื่องที่มีการลำดับขั้นตอนก่อนหลัง เป็นเรื่องที่น่าสนใจติดตามง่าย สามารถทำให้ผู้ชมมีความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียด ให้ความทรงจำ ความประทับใจ สร้างทัศนคติและพฤติกรรมแก่ผู้ชมได้

2.5 สื่อคอมพิวเตอร์ ผนวกกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อประสม ได้แก่ การนำเอาความสามารถจากคอมพิวเตอร์มาผสมผสานกับภาพและเสียง และข้อความที่เก็บไว้ในฐานข้อมูลมาใช้ในการเสนอข่าวสารของมนุษย์มากที่สุด ที่ได้รับการพัฒนาและนิยมเพิ่มขึ้นขณะนี้คือ อินเทอร์เน็ต แต่ยังไม่นิยมใช้กันแพร่หลายในครัวเรือนเช่นสื่อประเภทอื่น

2.4.4 บทบาทหน้าที่สื่อมวลชน

2.4.4.1 บทบาทหน้าที่สื่อมวลชน

Schramm (1964 อ้างถึงใน อภินิษฐา นาเลาะห์ 2546:16) ได้สรุปบทบาทของสื่อมวลชนที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นยาม รายงานเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ให้กับประชาชนได้ทราบ ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนสามารถรายงานและแจ้งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะเป็นแหล่งสำคัญสำหรับกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นข่าวการเมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งข่าวศิลปวัฒนธรรม ให้ประชาชนได้ทราบอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว

2. สื่อมวลชนทำหน้าที่ขยายทัศนวิสัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สื่อมวลชนนำสิ่งที่ไม่เคยพบเห็น ไม่เคยได้ยินเข้ามาสู่ประสบการณ์ของประชาชน การสร้างประสบการณ์ดังกล่าว เท่ากับสื่อมวลชนได้ช่วยพัฒนาคุณลักษณะของการเข้าใจผู้อื่น หรือลักษณะเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในสังคม นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังจัดอุปสรรคเกี่ยวกับระยะทางและความโดดเดี่ยวห่างไกล สามารถนำประชาชนออกจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมที่ทันสมัย สามารถนำสิ่งที่อยู่ห่างไกลให้เข้ามาใกล้ และสามารถทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากลักษณะแบบประเพณีเป็นแบบทันสมัยให้ง่ายขึ้น

3. สื่อมวลชนสามารถเน้นหรือกำหนดความสนใจ สื่อมวลชนจะเป็นตัวกำหนดผู้รับสารด้านใดและอะไรบ้างนั้น เป็นการกำหนดของสื่อมวลชนเอง สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความสนใจความสำคัญให้ประชาชนรับรู้เป็นการเลือกให้ประชาชนว่าอะไรควรทราบ อะไรควรพูด จึงเป็นประโยชน์ที่จะกำหนดความสนใจให้อยู่กับการพัฒนาได้

4. สื่อสารมวลชนสามารถยกระดับความปรารถนา หรือความต้องการโดย สื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวเกี่ยวกับสังคมที่พัฒนาแล้วให้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ทำให้สังคมที่ด้อยการพัฒนาเกิดความต้องการที่จะบรรลุมาตรฐานเช่นนั้นบ้าง ปัจเจกบุคคลจะเกิดความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ และเต็มใจที่จะทำงานเพื่อบรรลุชีวิตที่ดีขึ้น

5. สื่อสารมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศที่ดี เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การให้ข่าวสารจำนวนมากหลากหลายทำให้ประชาชนเห็นโลกกว้างขึ้น สามารถกำหนดความสนใจของประชาชน ให้อยู่กับการพัฒนา และยกระดับความต้องการของบุคคล นำไปสู่การสร้างบรรยากาศของข่าวสารที่เอื้ออำนวย ต่อการพัฒนา โดยชี้ให้เห็นถึงวิธีการและชีวิตที่ทันสมัยในสังคมที่ก้าวหน้าทางธุรกิจ โดยการเผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมที่ห่างไกลโดยการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของประเทศและของโลกทำให้สื่อสารมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศทางปัญญา ซึ่งกระตุ้นประชาชนให้สำรวจดูสิ่งที่ตนทำในปัจจุบันและสิ่งที่ควรทำในอนาคต

6. สื่อสารมวลชนสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังลึก หรือการปฏิบัติที่ยึดถือกันมานานได้โดยอ้อม ทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเป็นความเชื่อผิดๆ ที่ยึดถือสืบต่อกันมาทำให้การพัฒนาเป็นไปโดยยากลำบาก สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสารที่ถูกต้องตามหลักวิชา ก็จะสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้นได้เป็นการเสริมการใช้สื่อบุคคลในการพัฒนา

7. สื่อมวลชนให้ข่าวสาร เพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยหรือปรึกษาหารือกัน โดยที่ใช้สื่อมากจะเป็นผู้รู้และมีข่าวสารมาก สามารถนำความรู้หรือข่าวสารเพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยปรึกษาหารือได้ โดยผ่านบุคคล นับเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

8. สื่อสารมวลชนสามารถให้สถานภาพของบุคคล การให้ข่าวสาร โดยการยกย่องหรือถูกเย้ยถึงโดยสื่อมวลชนเป็นการช่วยยกสถานภาพของปัจเจกดังกล่าวที่ว่า

สื่อมวลชนให้ชื่อเสียงและเพิ่มอำนาจแก่บุคคลโดยการยอมรับสถานภาพของบุคคลนั้น มีความสำคัญมากพอที่จะถูกคัดเลือกออกมาจากมวลชน จำนวนมากที่ต่างไม่รู้จักกันและแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรม และความคิดเห็นของบุคคลที่ถูกคัดเลือกนั้น มีความสำคัญมากพอที่ประชาชนควรให้ความสนใจ”

9. สื่อมวลชนทำให้ประชาชนเชื่อฟังและทำตามบรรทัดฐานของสังคมสื่อมวลชนมีภารกิจหน้าที่ในการเปิดเผยพฤติกรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากทำนองคลองธรรม สื่อมวลชนจึงทำให้เกิดความเชื่อฟัง และสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมในการพัฒนาได้

10. สื่อมวลชนสามารถสร้างรสนิยมตามธรรมตามนุษย์จะชอบสิ่งที่ได้ยินหรือและเมื่อสิ่งนั้นได้รับเป็นสิ่งที่ปรากฏทางสื่อมวลชน ได้รับการยกย่องจากสื่อมวลชนต่างๆ ก็จะนิยมชมชอบตามไปด้วย สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างรสนิยม

11. สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึก สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อเรื่องที่ยังไม่ค่อยเป็นที่ทราบกันและต่อความคิดเห็นหรือความเชื่อที่ยังไม่พัฒนา จนกลายเป็นทัศนคติที่ฝังรากลึก ในการพัฒนาสื่อมวลชนจะช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนหรือทิศทางทัศนคติที่เป็นอยู่ทั่วไป สามารถใช้สื่อชักจูงโน้มน้าวใจ ถ้าไม่ใช่ ทัศนคติยึดถืออย่างเหนียวแน่น

Harold D. Lasswell (1948 อ้างถึงใน อภินิษฐา นานะ 2546:18) ได้ให้แนวคิดในการศึกษาบทบาททางสังคมของสื่อมวลชน (Sociological Perspective of MassCommunication) โดยแบ่งหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม (Surveillance of the Environment) ซึ่งหมายถึงหน้าที่ในการสังเกต และการติดตามเอาใจใส่เหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม เท่ากับหน้าที่เก็บรวบรวมและรายงานข่าว (New Reporting) หรือการแจ้งข่าว (Informing) ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคมเพื่อให้ตระหนักถึงภัยอันตราย และมองเห็นโอกาสหรือช่องทางต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม
2. หน้าที่ในการหาความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสังคม (Correlation of the parts of Society) ซึ่งหมายถึงการทำหน้าที่ชี้แจงให้เข้าใจว่า มีส่วนใดในสังคม ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการศึกษารายละเอียดของเหตุการณ์ และเรื่องราวอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในการตีความและอธิบายความเข้าใจให้แก่สมาชิก ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น
3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกของสังคม จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (Transition of the social Heritage) หมายถึง หน้าที่สืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมจากสมาชิกของสังคมในช่วงยุคสมัยหนึ่งไปสู่สมาชิกในยุคสมัยต่อไป เพื่อเป็นการอบรมให้สมาชิกใหม่ของสังคมได้เรียนรู้บทบาทและสถานภาพทางสังคม เป็นหน้าที่ด้านการให้การศึกษามวลชน

นิตดา พุทธรังค์ (2534:3-7 อ้างถึงใน อภินิษฐา นานะ 2546:22) ได้จำแนกบทบาทของสื่อมวลชนไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. บทบาทด้านสังคม
บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมประเภทแรก คือ เป็นสื่อกลางให้คนในสังคมได้ทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ ภายใน สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ร่วมกัน ตลอดจนความเคลื่อนไหวของคนในสังคมอื่นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศในการที่จะเสนอบทบาททางด้านนี้ได้เร็วมากน้อยแค่ไหน เพียงไร
- บทบาทประการที่สอง คือ การเป็นเวทีกลาง ให้คนในสังคมได้แสดงความคิดเห็น ความต้องการให้ปรากฏ ซึ่งจะทำให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบต่อประชาชนได้ทราบปัญหาของความกดดันต่างๆ เพื่อที่จะได้พยายามหาทางแก้ไขได้ ซึ่งบทบาททางด้านนี้สื่อมวลชนจะแสดงออกมาน้อยแค่ไหน เพียงไรขึ้นอยู่กับสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และระบบการปกครองของแต่ละประเทศ
- บทบาทประการที่สาม ซึ่งถือเป็นบทบาทที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง คือการให้ความบันเทิงแก่สังคมในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นการช่วยผ่อนคลายภาวะความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกคนเผชิญอยู่ เช่น ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาส่วนตัวต่างๆการบันเทิงจะมีส่วนช่วยคลายความตึงเครียดดังกล่าวได้ไม่มากนักน้อยนอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดภาระและปัญหาสังคมได้อีกทางหนึ่ง

บทบาทประการที่สี่ คือ การสร้างค่านิยมใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบันขึ้นในหมู่ประชาชน เช่น ค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคม ค่านิยมแห่งความรับผิดชอบ และวินัยทางสังคม ฯลฯ ค่านิยมดังกล่าวจะช่วยให้สังคมมีความสุข ทำให้ความขัดแย้งและความสับสนลดน้อยลง เพราะค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคมถ้ามีอยู่มากในหมู่ประชากร จะมิผลทำให้การเล่นพวก การสร้างอิทธิพล การใช้อำนาจอภิสิทธิ์ ฯลฯ เพื่อประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวก โดยไม่สำนึกถึงผลเสียหายแก่ส่วนรวม ตลอดจนการฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยลงไปด้วย ส่วนค่านิยมแห่งความรับผิดชอบและวินัยทางสังคม ก็จะมีผลทำให้ สังคมนั้นมีความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ และมีความสุข ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมนั้นมากขึ้น เช่น ค่านิยมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีนิยมแห่งชาติ การรักษาความสะอาด การประหยัด การรักษาสาธารณสุขสมบัติ การเคารพต่อกฎหมาย กฎเกณฑ์ และระเบียบวินัยต่างๆในสังคม

2. บทบาททางการเมือง

ระบบการเมืองของแต่ละประเทศจะเป็นตัวกำหนดว่า สื่อมวลชนจะต้องทำหน้าที่อะไร ทำเพื่อใคร คือ เนื้อหาที่สื่อมวลชนเสนอออกมานั้นจะสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในประเทศนั้นมีความคิดอย่างไร มีค่านิยมเช่นไร เช่น เนื้อหาของสื่อมวลชนในประเทศสังคมนิยมจะสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ในเรื่องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองและการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนก็ถูกระบบการเมืองของประเทศนั้นกำหนดว่า สื่อมวลชนในประเทศจะถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์อะไร ถูกควบคุมด้วยวิธีการใด ในขณะที่ประเทศทุนนิยมหรือเสรีประชาธิปไตย สื่อมวลชนสามารถดำเนินกิจการตนเองได้อย่างเป็นอิสระ บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชนในระบอบประชาธิปไตยนี้จะมีลักษณะเป็นกระจุกเงาของรัฐบาล และขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐไปในตัวด้วย ดังเช่น รัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชนมาก เพราะสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชน และในทำนองเดียวกันก็สะท้อนความคิดเห็นจากประชามาสู่รัฐบาล ทำให้รัฐบาลสามารถวางนโยบายในการดำเนินงานต่างๆ ได้ตามความต้องการของประชาชนอย่างถูกต้อง

นอกจากนี้รัฐบาลยังมีความจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคี ความเข้าใจอันดีระหว่างคนในชาติ ตลอดจนส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับต่างประเทศ เพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลเองด้วย ดังนั้นบทบาทของสื่อมวลชนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยก็คือ เป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

3. บทบาททางด้านเศรษฐกิจ

บทบาทของสื่อมวลชนทางด้านเศรษฐกิจมีมากมายสื่อมวลชนจะเป็นแหล่งแนะนำให้ประชาชนรู้จักกับการผลิตใหม่ๆ ตลอดจนลู่ทางของอาชีพต่างๆ ทำให้คนสามารถปรับตัวเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ในปัจจุบัน สื่อมวลชนจะเสนอความเคลื่อนไหวต่างๆในทางเศรษฐกิจ เช่น แนวโน้มการลงทุนในด้านต่างๆ ภาวะตลาดการค้า ความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนการพาณิชย์ การเกษตรและยังประเทศที่มีการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าเป็นหลัก สื่อมวลชนย่อมสำคัญเป็นเงาตามตัว การสนองตอบของสื่อมวลชนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงนับว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่กำลังพัฒนาและสังคมที่พัฒนาแล้ว ทั้งในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เช่น

3.1 บทบาทในการช่วยส่งเสริมด้านการค้า สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เสนอข้อมูลข่าวสาร และรูปแบบของสินค้า ผลิตภัณฑ์รวมทั้งการบริการอื่นๆ ต่อมวลชนให้ทราบถึงสินค้านั้นๆ ซึ่งส่วนมากจะออกมาในรูปของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

3.2 บทบาทในการช่วยส่งเสริมในด้านการลงทุน นอกจากจะเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางด้านการตลาดในรูปแบบของข่าวสารการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดผลทางการค้าแล้วสื่อมวลชนยังได้เสนอให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวในการลงทุนอีกด้วย

4. บทบาททางการศึกษา

ความสำคัญต่อสื่อมวลชนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนก็คือ การให้การศึกษา ได้แก่ การให้ความรู้เทคนิคในด้านต่างๆ แก่มวลชน หรือทำหน้าที่ให้การศึกษาแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่มวลชนในสังคม การให้ความรู้รอบตัว และวิทยาการหรือประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งการให้ความรู้ด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ดังนั้น บทบาทของสื่อมวลชนในด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชน จึงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ในแง่ที่ การให้การศึกษาทางด้านสื่อมวลชนเป็นการถ่ายทอดความรู้ข่าวสารที่ง่าย ตรง และรวดเร็ว โดยผู้รับไม่ต้องมีทักษะพิเศษอะไรเลย ในการที่จะรับรู้สิ่งที่เห็นและได้ยิน นับว่าเป็นการช่วยยกระดับการศึกษาของประชาชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในโรงเรียน หรือในสถาบันให้สูงขึ้น และสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงประกอบอาชีพตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวันตามควรแก่สภาพ การให้การศึกษาทางสื่อมวลชนนั้นสามารถให้ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนยืดหยุ่นได้ เป็นการให้ความรู้เพื่อที่จะปรับปรุงให้เข้ากับสังคมให้ดีที่สุด โดยไม่มีเวลาที่สิ้นสุด จนบางครั้งอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนเป็นมหาวิทยาลัยนอกหลักสูตรของชาวบ้าน จึงนับว่าได้ประโยชน์แก่ประชาชนในวงกว้างโดยไม่จำกัด

2.4.5 การควบคุมสื่อมวลชน

เมื่อมีการกล่าวถึงสื่อมวลชน มักมีการถกเถียงเรื่องเสรีภาพควบคู่กันไปด้วย เสรีภาพหมายถึง การประพฤติตนให้อยู่ใต้ขอบเขตของกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เริ่มต้นมาจากแนวคิดของคณะกรรมการด้านเสรีภาพ ของหนังสือพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้นำเสนอรายงานว่า แม้เสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือไว้ แต่จะต้องมีหลักการในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม และได้ประกาศสิ่งที่สื่อมวลชนพึงปฏิบัติ ได้แก่

1. หนังสือพิมพ์จะต้องนำเสนอข่าวสารที่เป็นจริง ครบถ้วนรอบด้าน และผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ
2. หนังสือพิมพ์ควรเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสาธารณะ
3. หนังสือพิมพ์ควรมีภาพเป็นตัวแทนของทุกๆ กลุ่มคนในสังคม และควรนำเสนอเป้าหมายและคุณค่าของสังคมอย่างชัดเจน

ทฤษฎีนี้ได้นำไปประยุกต์ใช้กับสื่อสารมวลชนประเภทอื่นๆ ด้วยทั้งสื่อมวลชนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเอกชนเป็นเจ้าของ และสื่อกระจายภาพกระจายเสียงที่มีรัฐบาลเป็นเจ้าของ

ประเด็นสำคัญของทฤษฎีนี้จะเน้นที่การควบคุมกันเองของสื่อมวลชน โดยหลักของทฤษฎีก็คือ สื่อมวลชนต้องตระหนักว่าตนมีพันธะสัญญาต่อสังคม โดยสาธารณชนฝากความหวังและให้ความไว้วางใจกับผู้ประกอบการสื่อมวลชนเสมือนว่าสื่อมวลชนเป็นตัวแทนของสาธารณชน

สื่อมวลชนจึงควรมีอิสระและเสรีภาพอย่างเต็มที่ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลตนเองที่ดี ต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ข่าวสารที่สื่อมวลชนนำเสนอ ต้องเชื่อถือได้ เทียบตรง เป็นธรรม และตรงประเด็น นอกจากนี้สื่อมวลชนควรเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นของคนในสังคม เพื่อสะท้อนความหลากหลายของสังคม เปิดโอกาสให้ ผู้ที่มีทัศนคติที่ต่างกันได้ใช้สื่อมวลชนเพื่อแสดงทัศนะต่างๆ รวมถึงผู้ที่ถูกกล่าวหาหาพาดพิง ควรมีโอกาส ในการใช้สื่อมวลชนตอบโต้ข้อกล่าวหา

ทั้งนี้ สังคมและสาธารณชนมีสิทธิที่จะคาดหวังมาตรฐานขั้นสูงจากการดำเนินงาน ของสื่อมวลชน ดังนั้น ในบางสถานการณ์สังคมและสาธารณชนอาจมีความจำเป็นต้องเข้าไป ก้าวเข้าแทรกแซงการดำเนินงานของสื่อมวลชน เพื่อประโยชน์สาธารณะ (Denis Mcquail,1994:124 อ้างถึงใน อภิกนิษฐาน นาเลาะห์,2546:26)

สุกัญญา สุตบรรทัด (2541:43 อ้างถึงใน อภิกนิษฐาน นาเลาะห์,2546:26) ได้ อธิบายหลักทางจริยธรรมเชิงวารสารศาสตร์ (Ethical Principle) ว่า เป็นหลักความคิดที่ช่วยให้นักหนังสือพิมพ์สามารถนำไปประกอบการตัดสินใจได้ โดยมีทิศทางให้เลือก 2 ทิศทาง ดังนี้

ทิศทางแรก เน้นวิธีการ (Means) ซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นหน้าที่ในการสะท้อน เหตุการณ์ (Even-oriented) ได้แก่ การมองเหตุการณ์แล้วหาวิธีการจัดการกับเหตุการณ์นั้น วิธีการที่ดีและเป็นธรรมเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผลที่จะเกิดตามมา

ทิศทางที่สอง เน้นเป้าหมาย(Ends) เป็นทิศทางที่เน้นผลกระทบต่อประชาชน (People-oriented) มีความเป็นอัตวิสัยมากกว่า คือ มองไปที่ผลที่จะเกิดขึ้น เป็นการคาดคะเน ตัวตนเอง เพราะอาจจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้

โดยทั่วไป วงการวิชาชีพจะยึด “ วิธีการ ” มากกว่า “ เป้าหมาย ” คือ คำนึงถึง หน้าที่มากกว่าผลกระทบ ทั้งแง่มุมของการเลือกข่าวและการเสนอข่าว โดยถือว่าจริยธรรมนั้นวัดกันที่ ผู้ส่งสารไม่ใช่ต่อผู้รับสาร แต่ยังมีอีกหลายกลุ่มที่เชื่อในการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อผู้รับสาร

วัฒนา พัฒนพงศ์ และคณะ (2529:153 อ้างถึงใน อภิกนิษฐาน นาเลาะห์ ,2546:31) กำหนดลักษณะของหลักจริยธรรมสื่อมวลชน ดังนี้

1. หลักจริยธรรมที่ยึดกฎเกณฑ์สังคมเป็นหลัก (Legalistic Ethics) เป็นระบบที่ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีหรือศีลธรรม จริยธรรมของสื่อมวลชนในระบบนี้ค่อนข้างเข้มงวด

2. จริยธรรมที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ (Antinomian Ethics) เป็นระบบที่ไม่เห็น ด้วยกับระบบจริยธรรมที่ยึดกฎเกณฑ์อันเคร่งครัด เป็นกลุ่มสื่อมวลชนที่ต้องความเป็นอิสระ ต้องการ ตัดสินด้วยสามัญสำนึกที่ตนเห็นว่าถูกต้องแล้ว

3. จริยธรรมที่ยึดสถานการณ์เป็นหลัก (Situation Ethics) เป็นระบบที่ประนีประนอม ระหว่าง 2 ระบบข้างต้น สื่อมวลชนในประเทศไทยเรานิยมยึดหลักจริยธรรมข้อนี้ สำหรับจริยธรรม ของหนังสือพิมพ์นั้นจะเกี่ยวเนื่องกับ “ สิทธิและเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ” และ “ หน้าที่และความ รับผิดชอบของหนังสือพิมพ์ ” ซึ่งจะมีความสัมพันธ์แน่นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและเงื่อนไขทางธุรกิจ

จริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติได้แถลงการณ์เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 โดยเห็นว่าผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ควรเข้มงวดกวดขัน

ความประพฤติ จริยธรรม และมาตรฐานวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงานในสังกัด เพื่ออ้าวงไว้ซึ่งภาพลักษณ์อันดี และความน่าเชื่อถือของสถาบันสื่อมวลชน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญเป็นเรื่องพิเศษในเรื่องดังต่อไปนี้

วิชาชีพสื่อมวลชนเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นผู้สื่อข่าวหรือช่างภาพควรให้เกียรติแหล่งข่าวและสถานที่ที่ตนไปทำข่าวด้วยการแต่งกายและแสดงกิริยามารยาทที่สุภาพ

ข้อพึงปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่ง สำหรับผู้สื่อข่าวคือ การทำการบ้าน โดยเตรียมข้อมูลภูมิหลังในหัวข้อเรื่องที่ตนได้รับมอบหมาย ทั้งนี้เพื่อเอื้อประโยชน์อย่างเต็มที่ในการซักถามตอบโต้กับแหล่งข่าว เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงาน โดยเฉพาะบรรณาธิการ และหัวหน้าข่าว พึงระมัดระวังในเรื่องความถูกต้อง แม่นยำ และเป็นกลางในการพาดหัวข่าว ตลอดจนความถูกต้องและสมบูรณ์ของเนื้อหาข่าว

ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบขั้นสุดท้ายของบรรณาธิการขององค์กรสื่อต่างๆ ที่จะต้องกำกับดูแลและตรวจสอบ ให้ข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอต่อประชาชนมีความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นธรรมแก่ผู้พาดพิง ทั้งนี้เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งจริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาชีพอันดีของสถาบันสื่อมวลชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัฒนา พัฒนพงษ์และคณะ (2529:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สื่อมวลชนกับบทบาทด้านจริยธรรม ได้รับทุนอุดหนุนจากการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. สื่อที่เข้าถึงผู้รับมากที่สุด คือ โทรทัศน์ ติดตามด้วยหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ ภาพยนตร์โรง วิดีโอ และเทปคาสเซ็ท ตามลำดับ
2. สื่อที่ผู้รับสื่อนิยมเปิดรับ คือ นักวิชาการนิยมใช้สื่อวิทยุและเทปคาสเซ็ท สื่อมวลชนนิยมอ่านนิตยสาร เยาวชนนิยมใช้สื่อวิดีโอ และภาพยนตร์โรง
3. รายการที่เข้าถึงผู้รับมากที่สุดคือ ข่าว รองลงไปได้แก่โฆษณา สารคดี และบันเทิงตามลำดับ
4. รายการที่ผู้รับสื่อนิยมคือ ประชาชนนิยมรายการข่าว นักวิชาการนิยมสารคดี เยาวชนนิยมรายการบันเทิง และสื่อมวลชนให้ความสนใจโฆษณามากที่สุด
5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและพฤติกรรมมารับสื่อ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิกครอบครัว มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมมารับสื่อ

ข้อค้นพบเหล่านี้ สอดคล้องกับรายงานการวิจัยที่ผ่านมา แต่เมื่อพิจารณาประเด็นย่อยของสื่อแต่ละประเภท จะพบว่าบางประเด็นไม่พบความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมมารับสื่อ

6. บทบาทของสื่อมวลชน ทุกสื่อมีโอกาสในการแสดงบทบาททั้งในด้านสร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์ โดยเฉพาะสื่อที่แสดงบทบาทด้านไม่สร้างสรรค์นั้นสื่อบันเทิงเป็นสื่อที่น่าห่วงใยมากที่สุด เพราะเยาวชนให้ความสนใจสื่อประเภทนี้มาก โดยเฉพาะวีดีโอ สื่อที่น่าสนใจรองลงมาคือ นิตยสาร ประเภทวัยรุ่นการมณั และภาพยนตร์โทรทัศน์ที่เสนอเรื่องราวที่ปลุกฝังค่านิยมผิดๆ เช่น การใช้ความรุนแรง ความอาฆาตพยาบาท ความอิจฉาริษยา เป็นต้น

จุฑามาศ นุชนารถ (2531: 75-81 อ้างถึงใน นาวาอากาศตรีศันสนีย์ นิโรจน์ 2545:41) ศึกษาการวิจัยเรื่องการมีเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิดของกลุ่มนักเรียนวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การอ่านหนังสือลามกหรือดูภาพการมีเพศสัมพันธ์ และการดูภาพยนตร์หรือเทปโทรทัศน์เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ความสัมพันธ์กับประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า 0.01

สุพัตรา สุภาพ (2536:44 อ้างถึงใน นาวาอากาศตรีศันสนีย์ นิโรจน์ 2545:41) วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการเพื่อน และต้องการความมั่นใจในการกระทำของตน วัยรุ่นมีความต้องการอิสระเป็นตัวของตัวเอง จึงมักมีข้อพิพาทขัดแย้งกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่มักไม่เข้าใจวัยรุ่นและมักทำให้วัยรุ่นขาดความเชื่อถือ จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และไม่มีการปรึกษาผู้ปกครอง ในวัยรุ่นกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นวัยที่อยากได้การยอมรับเพราะฉะนั้นจึงพยายามทำตามเพื่อน

สุธาทิพย์ แสงวัฒนกุล(2536:190-198 อ้างถึงใน นาวาอากาศตรีศันสนีย์ นิโรจน์ 2545:41) ศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อการปล่อยตัวทางเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส พบว่าทัศนคติของเพื่อนสนิท ที่มีต่อการยอมรับเพศสัมพันธ์ ก่อนสมรสตามการรับรู้ของนักศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส

พิมลวรรณ อิศรภักดี (2538: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ทัศนคติและประสบการณ์เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ของเยาวชนในชนบท พบว่า พบว่าเยาวชนชายมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องเพศทุกๆด้านสูงกว่าเยาวชนหญิง สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของเยาวชนไทย ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรสขอเยาวชน สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน ลักษณะการทำงาน และประสบการณ์ของการพักอาศัยของเยาวชนชาย กล่าวคือเยาวชนชายที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ มีประสบการณ์ทางเพศน้อยกว่าเยาวชนที่อาศัยอยู่กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว หรือพักอาศัยอยู่กับคนอื่น

จุฑารัตน์ ห้าวหาญ (2539: ก-ข อ้างถึงใน นาวาอากาศตรีศันสนีย์ นิโรจน์ 2545:41) ศึกษาพฤติกรรมทางเพศ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนวัยรุ่นชายในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 434 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 25.80 อายุต่ำสุดในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก คือ 8 ปี สูงสุดคือ 19 ปี คู่เพศสัมพันธ์ครั้งแรกส่วนใหญ่ ร้อยละ 59.80 คือเพื่อนหญิง

ปาริฉัตร ครองจันทร์ (2536: บทคัดย่ออ้างถึงใน นาวาอากาศตรีศันสนีย์ นิโรจน์ 2545:41) ศึกษาพฤติกรรมทางเพศและทัศนคติของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการมีเพศสัมพันธ์กับคนรักก่อนแต่งงาน พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการมีเพศสัมพันธ์กับคนรักก่อน

แต่งงาน นักศึกษาร้อยละ 20.6 มีประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์ โดยนักศึกษาชาย ร้อยละ 24.0 นักศึกษาหญิงร้อยละ 17.4 เคยมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก

รุ่งเรือง เลิศคุณิณีจ (2544:185 อ้างถึงใน เสถียร อัทถภูมิ,2549:37-38) ได้ศึกษาทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ทางเพศของวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษาค่อนข้างสูง ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนทั้งชายและหญิงมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะไปท่องเที่ยวต่างจังหวัดที่ต้องค้างคืนกับเพื่อนมากขึ้น นอกเหนือจากไปกับครอบครัว มีการรับรู้ระหว่างวัยรุ่นว่า เพื่อนมีเพศสัมพันธ์กับคนรัก ใช้ชีวิตคู่นิวเรียน และทราบว่าเป็นคนเคยทำแท้งหรือพาคนรักไปทำแท้ง นอกจากนี้ วัยรุ่นส่วนใหญ่มีคนรักแล้ว และมักจะไปเที่ยวตามลำพังมากกว่าจะไปกับคนอื่นไปด้วย เกือบทั้งหมดของวัยรุ่นที่มีคนรัก มักจะมีแนวโน้มของพฤติกรรมทางเพศ เช่น การถูกเนื้อต้องตัว การกอด การจูบ และเกือบครึ่งหนึ่งเคยมีเพศสัมพันธ์กัน เป็นที่น่าสังเกตคือ เกือบร้อยละ 20 เคยมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นที่ไม่ใช่คนรัก

อรอุษา จันทรวิจูจ(2544:130 อ้างถึงใน เสถียร อัทถภูมิ, 2549: 38) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเคยมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 6.2 และไม่เคยมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 93.8 ส่วนอายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอยู่ระหว่าง 13-14 ปี และ 15-16 ปี ร้อยละ 35.7 อายุอยู่ระหว่าง 11-12 ปี และ 17 ปีขึ้นไป ร้อยละ 10.7 จำแนกตามเพศที่มีเพศสัมพันธ์พบว่า เพศชายร้อยละ 75.0 ส่วนเพศหญิงร้อยละ 25.0 บุคคลที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยครั้งแรกคือ แฟน/คนรัก ร้อยละ 75.1 ในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกไม่ใช่ถุงยางอนามัย ร้อยละ 85.7 สาเหตุที่ไม่ใช้เพราะมั่นใจและไม่กลัวว่าหญิงที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยมีเชื้อเอดส์ ร้อยละ 50.0 ในกลุ่มที่ใช้ถุงยางอนามัย สาเหตุเพราะกลัวหญิงที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยตั้งครรภ์ และติดเชื่อเอดส์ ร้อยละ 50.0 โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่เคยเป็นคือ โรคหนองในและแผลริมอ่อน ร้อยละ 75.0 ในรอบ 3 เดือน ที่ผ่านมานักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 69.2

วรรณภา กริระตระกูล (2545:56 อ้างถึงใน เสถียร อัทถภูมิ,2549:38) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน ผลปรากฏว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มี 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ ปัจจุบันพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นถือเป็นเรื่องปกติ และเป็นสิ่งที่ห้ามได้ยาก แต่ควรจะมีการป้องกันโรคต่างๆและการตั้งครรภ์ที่จะเกิดขึ้น เพื่อลดปัญหาต่างๆที่จะตามมา อาทิ การทำแท้ง ประเด็นที่สอง คือวัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์เร็วเกินไปก่อนวัยอันควร ซึ่งเกินขอบเขตและไม่เหมาะสม โดยเฉพาะในขณะศึกษาเล่าเรียนซึ่งยังไม่พร้อมที่จะรับผิดชอบ การมีเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ไม่ผิด แต่ควรกระทำในขอบเขตที่เหมาะสม รวมถึงผลกระทบถ้ายังไม่พร้อมไม่ควรจะมี

วัฒนา สารระขวัญ (2545:บทคัดย่อ อ้างถึงใน สุนิตย์ พัวพันพัฒนา,2547:31) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเพศสัมพันธ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตเมืองและชนบท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 800 คน พบว่า ปัจจัยแรงสนับสนุนทางสังคมที่ดีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางเพศ คือแรงสนับสนุนจากเพื่อน พ่อแม่ ผู้ปกครองและครู

ณัฐพร สายพันธ์ (2546:51-52 อ้างถึงใน เสถียร อัทภูมิ, 2549:38-39) ศึกษาพฤติกรรมทางเพศและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พบว่า วัยรุ่นในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เคยมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 28.7 และมีพฤติกรรมทางเพศคือ อายุที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก ส่วนใหญ่ คือ 16-19 ปี ร้อยละ 64.7 อายุเฉลี่ยเท่ากับ 16.59 ปี โดยบุคคลที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยคือคนรัก หรือแฟน ร้อยละ 79.4 มีสาเหตุส่วนใหญ่เพราะความรัก ความสนใจ ร้อยละ 39.0 สถานที่ที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเป็นที่พักของตนเองร้อยละ 40.8 มีการป้องกันการติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์หรือ การคุมกำเนิดในครั้งแรก ร้อยละ 45.3 ส่วนใหญ่สวมถุงยางอนามัย ร้อยละ 54.0 และไม่มีการป้องกันการติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์ หรือการคุมกำเนิดในครั้งแรก ร้อยละ 54.1 สาเหตุส่วนใหญ่ เพราะไม่คิดจะมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 62.7 ในเพศหญิงที่มีเพศสัมพันธ์ไม่เคยตั้งครรภ์ ร้อยละ 83.1เคยตั้งครรภ์ร้อยละ 16.9 โดยการปล่อยให้ตั้งครรภ์ต่อ ร้อยละ 30.0 ทำแท้ง ร้อยละ 70.0

ศ.ดร.อรทัย หรุเจริญพรพานิช (25 มิ.ย 2550) กล่าวว่า จากการสำรวจของ สถาบันวิจัยสังคมและประชากรในปี 2549 พบว่า วัยรุ่น 18-19 ปี ในกรุงเทพมหานคร เคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว โดยเพศชายมีเพศสัมพันธ์แล้ว ร้อยละ 67.0 และเพศหญิง ร้อยละ 44.0 ในกลุ่มนี้ ผู้ชายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุ 15.5 ปี และเพศหญิงอายุ 16.5 ปี ซึ่งถือเป็นช่วงอายุน้อยมาก น้อยกว่าในเขตเมืองในต่างจังหวัดและเขตชนบทเสียอีก จากการวิเคราะห์พบว่า ความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานครมีส่วนทำให้คนมีพฤติกรรมทางเพศนอกสมรสสูงกว่าในที่อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป วัยรุ่นที่มีเพื่อนที่ลักษณะที่พฤติกรรมไม่เหมาะสมในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสมีการยอมรับเป็น แบบอย่างการยอมรับการชักจูง อาจนำไปสู่การกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น นักศึกษาหญิงที่คบเพื่อนที่มีลักษณะเสี่ยงต่างกัน จะมีทัศนคติในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสแตกต่างกัน

แนวคิดทฤษฎีและปัจจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก

การอบรมเลี้ยงดูลูกเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ปัจจุบันทฤษฎีที่มีความสำคัญ และสามารถอธิบายลักษณะและผลกระทบของความ สัมพันธ์นี้ได้ดีคือทฤษฎีความผูกพัน

ทฤษฎีความผูกพัน

ทฤษฎีความผูกพัน มีพื้นฐานมาจากหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์และครอบครัว ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ พัฒนาการเด็กประสาทชีววิทยา Evolutionary Ethology และ Cognitive science เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพัฒนาการของความสัมพันธ์ ซึ่งบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษารื่องนี้คือ John Bowlby (1907-1990) และ Mary Ainsworth (1913-1999) ทฤษฎีนี้อธิบาย ว่าความผูกพันเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มั่นคงซึ่งมนุษย์แสวงหา และต้องการ ไปตลอดชีวิต และจะเป็นที่ต้องการมากขึ้นเมื่อได้รับความเครียดหรือความกดดัน ความผูกพันแตกต่างจากการพึ่งพา เนื่องจากผู้ที่มีความผูกพันยังคงความเป็นตัวของตัวเอง หัวใจสำคัญของทฤษฎีความผูกพันคือการก่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์นี้จะถูกถ่ายทอดไปยังความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับคนอื่น ๆ ในสังคมต่อไป ตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงถึงความผูกพันระหว่างแม่กับลูก เช่น การคลอเคลียอยู่ใกล้แม่ ร้องไห้หรือแข็งขืนเมื่อต้องจากแม่ วิ่งไปหาแม่ เป็นต้น เด็กทุกคนสามารถ จะสร้างความผูกพันได้ตั้งแต่แรกเกิด เนื่องจากเด็กมีกลไกด้านประสาทวิทยาและชีววิทยา มีโปรแกรมในสมองสามารถรับรู้อารมณ์ของผู้อื่นได้ และสื่อสารความรู้สึกความต้องการภายในได้

ช่วงแรกเกิด-1 ปี เด็กเรียนรู้ว่าใครคือพ่อแม่ของเขา และ พัฒนาการความผูกพันกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู

ช่วงวัย 1-3 ปี เด็กเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ภาษาพูด ความเป็นตัวของตัวเอง และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกจากผู้เลี้ยงดูเป็นหลัก ระยะนี้มีการพัฒนาความผูกพันอย่างสมบูรณ์ขึ้น และมีเป้าหมายชัดเจนขึ้น สามารถรู้ได้ว่าเด็กคนใดมีความมั่นคงทางอารมณ์หรือขาดความมั่นคงทางอารมณ์ เช่น ถ้าเด็กมั่นใจว่าคนที่เขารักและผูกพันไม่หายไปไหน เขาก็กล้าออกสู่โลกกว้างเพื่อสำรวจสิ่งต่างๆ และเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ตัวเองได้

ช่วงวัย 3 ปีขึ้นไป ความผูกพันมีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากผูกพันกับพ่อแม่แล้ว เด็กจะมีความผูกพันกับเพื่อน เริ่มวางเงื่อนไขกับพ่อแม่ พยายามมีอิทธิพลต่อพ่อแม่และแสดงความต้องการให้พ่อแม่รู้ความผูกพันที่มั่นคงเป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา ด้านสังคมจิตใจและการปรับตัวของเด็ก ความผูกพันที่มั่นคงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีความมั่นคง ทางจิตใจ ปฏิบัติตัวสม่ำเสมอ ในการเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของเด็ก และการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจเด็กอย่างเหมาะสม ในช่วง 2 ขวบปีแรกเป็นช่วงวิกฤต หากเด็กได้รับความทุกข์ทรมานทางใจเนื่องจากต้องแยกจาก หรือสูญเสียแม่หรือขาดแม่ อาจจะทำให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และจิตใจได้ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างความผูกพันระหว่างแม่กับลูกคือ Sensitivity คือความสามารถที่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูจะเข้าใจสัญญาณหรือการแสดงออก ทำที่ของเด็กอย่างถูกต้องและตอบสนองความต้องการอย่างเหมาะสมซึ่งเด็กจะแสดงออกต่างกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ทฤษฎีความผูกพัน กล่าวถึงรูปแบบพฤติกรรมของเด็ก 4 ประเภทอันเป็นผลจากการตอบสนองของพ่อแม่ผู้ดูแลเด็กคือ

1. **Avoidance** เด็กจะหลีกเลี่ยงแยกตัวจากพ่อแม่ เนื่องจากพ่อแม่ปฏิเสธลูก เมื่อโตขึ้นจะเป็นพวก dismissing ที่ไม่เห็นคุณค่าของความผูกพัน
2. **Secure** เด็กที่ผูกพันใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพ่อแม่ จะไม่มีความกังวลใจ แม้ว่าพ่อแม่จะห่างไปชั่วคราว เพราะมั่นใจและไว้วางใจว่าพ่อแม่จะกลับมา เมื่อโตขึ้นเด็กจะพัฒนาไปสู่ความเป็นตัวของตัวเองหรือ Autonomous
3. **Ambivalent** เด็กมีความรู้สึกสับสน อยากเข้าใกล้พ่อแม่ แต่ก็ยังมีความรู้สึกโกรธอยู่ในใจเนื่องจากได้รับการตอบสนองไม่สม่ำเสมอ พ่อแม่อ่านความต้องการของลูกไม่ได้ เมื่อโตขึ้นเด็กจะพัฒนาไปสู่การมีพฤติกรรมแบบ Preoccupied คือเป็นพวกชอบหมกมุ่นกับตัวเอง แต่กังวลกับความใส่ใจของคนรอบข้าง และไม่ยืดหยุ่น
4. **Disorganized** เด็ก จะขาดความมั่นคงทางอารมณ์อย่างมากเนื่องจากถูกทอดทิ้ง ถูกละเลย 90 เปอร์เซ็นต์เป็นเด็กที่ถูกทารุณกรรมจากพ่อแม่ ซึ่งพ่อแม่ก็มักจะมีประวัติถูกทารุณกรรมมาก่อนเช่นกัน เด็กจะมีความสับสนระหว่างการอยากเข้าใกล้และออกห่างจากพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ตอบสนองไม่สม่ำเสมอหรือไม่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจของลูก เมื่อโตขึ้นจะเป็นพวก Unresolved คือไม่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ และไม่สามารถเป็นพ่อแม่ที่ดีได้ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ต้องเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และพัฒนาทักษะการควบคุมอารมณ์ภายในของตนเอง

ข้อควรรู้

- เด็กจะรับรู้และเรียนรู้สัญญาณด้านอารมณ์ ความรู้สึก และวิธีการตอบสนองของพ่อแม่ได้ตั้งแต่เกิดและไวกับการตอบสนองที่ไม่ดีของพ่อ แม่หรือผู้เลี้ยงดู มีงานวิจัยพบว่าเด็กที่ขาดความผูกพันจะสับสนในเรื่องความสัมพันธ์ สร้างความผูกพันกับใครไม่ได้ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในวันเรียน ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือ มีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปสู่การมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง

- พ่อแม่ควรสนับสนุนพฤติกรรมที่ดีของลูก จะทำให้ลูกรู้สึกว่าเขาได้รับความไว้วางใจจากพ่อแม่และเป็นการสร้างสัมพันธ์ ภาพที่ตีระหว่างกัน

ผู้แต่ง: โดย กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข - dmhstaff@dmhthai.com -
18/8/2005

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู

นักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ให้การยอมรับถึงความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมของ บุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ การที่บุคคลคนหนึ่งจะเรียนรู้ว่าเมื่อตนอยู่ในฐานะตำแหน่งใด ควรมีบทบาทอย่างไรได้นั้น เป็นเพราะได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม การอบรมนี้เป็นกระบวนการที่มนุษย์ทุกคนต้องผ่านมานับตั้งแต่คลอดออกมาเป็นทารก และสังคมกลุ่มแรกที่ทำหน้าที่ให้การอบรมนี้ คือ ครอบครัว ความเป็นคนโดยสมบูรณ์เกิดจากองค์ประกอบ 2 สิ่งด้วยกัน คือ คุณสมบัติ-ทางชีวภาพ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดตามลักษณะทางพันธุกรรม และองค์ประกอบที่ 2 คือ การขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่แต่ละสังคมคาดหวัง

Broom and Selznick (1958) อธิบายการขัดเกลาทางสังคมไว้สองความหมาย กล่าวคือ ในแง่สังคม การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และในแง่ของแต่ละบุคคล การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์เป็นมนุษย์ ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ และปฏิบัติตามค่านิยม อุดมคติ และระดับความทะเยอทะยานได้ โดย **Broom and Selznick** กล่าวถึงการขัดเกลาทางสังคมว่า มี **ความมุ่งหมายหลัก 4 ประการ** ดังนี้ คือ

1. **การปลูกฝังระเบียบวินัย** การมีระเบียบวินัยถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินกิจกรรมในสังคมและการอยู่ ร่วมกันของกลุ่ม การปลูกฝังระเบียบวินัยจะทำให้บุคคลยอมทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ถึงแม้ว่าจะมีความยากลำบากแต่ก็ต้องฝืนใจทำ ระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับนับตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจวบจนเติบโต เป็นผู้ใหญ่ บุคคลควรทำตามระเบียบวินัยอย่างสม่ำเสมอ และยึดหยุ่นอย่างมีเหตุผล เพราะมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลอย่างมาก

2. **การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตตามที่กลุ่มยอมรับ** โดยปกติระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ค่อยอยากปฏิบัติ แต่ความมุ่งหวังจะช่วยให้บุคคลมีความมุ่งมั่นและยอมรับระเบียบวินัยที่จะ ต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อลุล่วงสู่ความต้องการในอนาคต ความลุล่วงที่ต้องการนั้น คือความมุ่งหวังที่บุคคลได้รับจากสังคมหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้ถ่ายทอดค่านิยมทางสังคมนั้นมาถึงตัวบุคคล เช่น คุณค่าของสังคมไทยที่ยกย่องให้เกียรติคนที่มีการศึกษาสูง ค่านิยมทางสังคมจะได้รับการปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้บุคคลเกิดความมุ่งหวังในค่านิยมเหล่านี้ และยอมลำบากทำตามบรรทัดฐานที่กลุ่มวางไว้เพื่อเป็นเป้าหมายในชีวิต

3. **การกำหนดบทบาทในสังคม** บุคคลจะได้รับการกำหนดบทบาทจากสังคม รวมทั้งรับรู้ทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบทบาทนั้น ๆ โดยลักษณะของการรับรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป เช่น ลักษณะ

การวางตัวให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมถูกกาลเทศะต่อบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ด้วย

4. การให้ความชำนาญเฉพาะอย่างหรือทักษะ บุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้เกิดความชำนาญหรือทักษะที่จะมีส่วนร่วม กิจกรรมในสังคมกับคนอื่น ๆ จุดมุ่งหมายในข้อนี้เป็นผลสุดท้ายที่ต่อเนื่องมาจากจุดมุ่งหมายแต่ละข้อตาม ลำดับ ในสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ วิธีการเรียนรู้มักเกิดจากการเลียนแบบถ่ายทอดกันลงมานับชั่วอายุคน แต่ในสังคมที่สลับซับซ้อน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทในชีวิตของบุคคลอย่างมาก วิธีการเรียนรู้ในสังคมที่ซับซ้อนนี้จึงต้องเป็นการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ จึงจะได้ผล โดยแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ โรงเรียนนั่นเอง

เนื่องจากการที่มนุษย์จะเป็น “คน” ที่สมบูรณ์ได้นั้น นอกจากการมีร่างกายที่ครบสมบูรณ์แล้ว ยังจำเป็นต้องเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรมด้วย ดังนั้น จิตใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อตนเองและสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ นักวิชาการ นอกจากนักสังคมวิทยาแล้วยังมีนักจิตวิทยาสังคม รวมทั้งนักพฤติกรรมศาสตร์ ก็ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วย โดยจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการปฏิสังสรรค์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรเพื่อพัฒนาให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมได้ดี ซึ่งเรียกว่า “วิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา” และพยายามแยกรูปแบบการปฏิสังสรรค์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร ไว้หลายประเภท

บรรณานุกรม

วิลเลียม ลักซันน์ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามทัศนะของวัยรุ่นไทย. ปรชญาคุชภักข์บัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Broom, L., & Selznick, P. (1958). *Sociology: A text with adapted readings* (2nd ed.). New York: Evanston Row, Peterson.

4 กรกฎาคม 2554

Maccoby and Martin (1983, pp. 253-255) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาว่ามีหลายรูปแบบ ซึ่งการแบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูจะอาศัยระดับการปฏิบัติของบิดามารดาจาก 2 มิติ คือ

1. มิติด้านการตอบสนองของบิดามารดา (parental responsiveness) หมายถึง ความอบอุ่น หรือการสนับสนุนของบิดามารดาที่มีต่อบุตร เป็นความตั้งใจของบิดามารดา ที่จะเลี้ยงดูบุตรตอบสนองความต้องการของบุตรอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้บุตรเป็นตัวของตัวเองควบคุมตัวเองได้ โดยบิดามารดาทำหน้าที่เป็นเพียงผู้สนับสนุน

2. มิติด้านการเรียกร้องของบิดามารดา (parental demanding) หมายถึง การควบคุมดูแลพฤติกรรมของบุตร ทำให้บุตรมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในครอบครัว โดยการเลี้ยง

บุตรให้เจริญเติบโต มีความเป็นผู้ใหญ่ มีการควบคุมดูแล ส่งเสริมระเบียบวินัยและพร้อมที่จะเผชิญกับเด็กที่ไม่เชื่อฟัง

จากการแบ่งระดับการปฏิบัติของบิดามารดาในมิติด้านการตบตบและการเรียก ร้อง ทำให้สามารถจัดแบ่งรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดา ได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ คือ

1. การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล (authoritative parenting style)

การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูที่บิดามารดามีมิติด้านการเรียกร้องสูง และมีมิติด้านการตบตบสูงด้วย ภาพลักษณ์ของเด็กจะมีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มีความกลมกลืนกับครอบครัว มีความรัก ยอมรับบุคคลอื่นได้ มีเหตุผล บิดามารดาให้อิสระในการตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ โดยล้าพั้งตามที่ต้องการได้ตามสมควร บิดามารดาจะให้ความช่วยเหลือตามโอกาสอันควร บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรทำให้บุตรรู้สึกได้ว่าได้รับการปฏิบัติด้วยความรัก ความอบอุ่น ความยุติธรรม ความก้าวหน้าในอนาคตเป็นสิ่งท้าทายและมีการพัฒนาตนไปที่ละก้าวอย่างต่อเนื่อง

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะยอมรับตัวตนที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุตรแต่ละคนให้ความรัก ให้การดูแล ให้ความเสมอภาค สนับสนุนบุตรให้แก้ไขเมื่อทำสิ่งที่ผิดพลาด ส่งเสริมความสามารถของบุตร และส่งเสริมให้บุตรเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น

การเลี้ยงดูแบบนี้จะทำให้เด็กมีความมั่นคงในความรักต่อตนเองและผู้อื่น มีความพึงพอใจในความสำเร็จและการช่วยเหลือผู้อื่น ไม่กลัวความล้มเหลว มีความพยายามและมองโลกในแง่ดี และมีความเป็นมิตร

2. การเลี้ยงดูแบบตามใจบุตร (indulgent parenting style)

การเลี้ยงดูแบบตามใจบุตร เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดามีมิติด้านการเรียกร้องต่ำ แต่มีมิติด้านการตบตบสูง ภาพลักษณ์ของเด็ก เด็กจะถูกตามใจ บิดามารดา จะเป็นผู้จัดหาให้ทุกอย่าง เด็กจะไม่ยอมทำตามบิดามารดา ทำอะไรขาดความยั้งคิด และจะมีลักษณะการเรียกร้องมากกว่าเด็กอื่น

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะยอมเด็กทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเรื่องนั้นเด็กจะมีความคิดแปลก ๆ มีอารมณ์และความต้องการที่แปลก ๆ ขาดความยั้งคิด บิดามารดาจะไม่เคยปฏิเสธบุตร ยกให้บุตรเป็นเจ้านาย และบิดามารดาเป็นทาสหรือเป็นคนรับใช้

การเลี้ยงดูแบบตามใจนี้ เด็กจะทำทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตนเองโดยขาดความยั้งคิด เด็กจะดื้อรั้นมีอารมณ์เกรี้ยวกราด ขี้โมโหและไม่ใส่ใจผู้อื่น และมักมีความขัดแย้งกับบิดามารดาอยู่เสมอ

การเลี้ยงดูแบบตามใจ สามารถมองได้เป็น 2 ประเด็น ในประเด็นแรก เป็นการตามใจบุตร เนื่องจากบิดามารดาต่างไปกันคนละทาง ตามความชอบของตนไม่สนใจซึ่งกันและกัน ส่วนอีกประเด็นหนึ่งมองว่า บิดามารดาที่มีความรักบุตรมากจะปล่อยให้บุตรแสดงพฤติกรรมตามอำเภอใจ ยอมตามบุตรทุกอย่างไม่ว่าบุตรจะต้องการอะไร บิดามารดาไม่มีการลงโทษบุตร

3. การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบควบคุม (authoritarian parenting style)

การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดา มีมิติด้าน

การเรียกร้องสูง แต่มีมิติด้านการตอบสนองต่ำ ภาพลักษณ์ของเด็ก เด็กจะเหมือนลูกสุนัขที่กำลังถูกฝึก ต้องให้คนเลี้ยงคอยบังคับตลอดเวลา

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาจะมีความมั่นคง มีอำนาจเด็ดขาดในบ้าน สม่่าเสมอในทิศทางของตนเอง มีการวางกฎเกณฑ์ควบคุมดูแลบุตรตลอดเวลา ถ้าบุตรทำผิดไปจากกฎเกณฑ์จะมีการทำโทษบุตรอย่างรุนแรง อาจจะดุคำหรือลงโทษบุตรด้วยการตี หรือตรงวาล สั้งสอนตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด เตือนความจำในเรื่องเดิมอย่างสม่ำเสมอ เข้มงวดกวดขัน ให้บุตรฝึกฝนสิ่งที่บิดามารดาสั่งสอนอยู่ตลอดเหมือนเป็นทหาร ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรมีน้อย ความเอาใจใส่บุตรและการแสดงความรักต่อบุตรมีน้อยมาก ทุกคนปฏิบัติภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ แทนที่จะทำด้วยความรัก บิดามารดาไม่สนใจในการให้กำลังใจหรือสนับสนุนบุตร

เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบนี้จะมี 3 ลักษณะ คือแบบแรก เป็นเด็กที่ยอมเชื่อฟัง หัวอ่อน ทำตามแนวทางที่บิดามารดาวางไว้อยู่ในโอวาท แบบที่ 2 เด็กจะแข็งข้อต่อต้าน ปฏิเสธด้วยถ้อยคำ และแบบที่ 3 เด็กจะต่อต้านเงียบ ๆ ชอบฝันกลางวัน หลงลืม ทำตัวเรื่อยเปื่อย และอาจออกนอกกลุ่มนอกรทางในที่สุด

4. การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (neglecting parenting style)

การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูบุตรที่บิดามารดามีมิติด้านการเรียกร้องต่ำและมีมิติ ด้านการตอบสนองต่ำด้วย เด็กจะขาดคนดูแล บางครั้งอาจต้องเร่ร่อนไม่มีที่นอนเป็นเด็กจรจัด

ทัศนคติของบิดามารดา บิดามารดาแบบนี้จะไม่ดูแลเด็ก ทอดทิ้งปล่อยให้ตามยถากรรม บิดามารดาอาจจะร่ำรวยมีฐานะทางเศรษฐกิจ มีชื่อเสียงหรืออาจไม่มีงานทำ ฐานะยากจน ติดเหล้า หย่าร้าง หรือป่วย

การเลี้ยงดูแบบนี้ เด็กจะขาดความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผู้อื่น ไม่ต้องการให้ใครมาสนใจ ไม่ต้องการผูกพันกับใคร ขาดบิดามารดา ทำให้ไม่มีแรงบันดาลใจในการดำรงชีวิต

บรรณานุกรม

วีไล ลักษณะ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามทัศนะของวัยรุ่นไทย. ปรัชญาดุษฎฐ์บัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen and E. M. Hetherington (Eds.), Handbook of Child Psychology: Vol. 1 Socialization, Personality and Social Development (5th ed., pp. 253-276). New York: J. Wiley.

แนวคิดเกี่ยวกับการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู: Baumrind 1978

Baumrind (1978, p. 239) กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาว่าประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ การให้ความรักความอบอุ่น (parental warmth) การควบคุมความประพฤติ (behavioral control) และการควบคุมทางด้านจิตใจ (psychological control) จากการผสมผสานทั้ง 3 องค์ประกอบ ทำให้สามารถแบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล (authoritative parenting style)

เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นมาก มีการควบคุมความประพฤติอย่างเข้มงวด แต่มีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับต่ำ บิดามารดายินดียอมรับฟังลูก เพื่อที่จะได้ให้การแนะนำ เสนอแนะแนวทางที่ดีให้แก่ลูก ให้คำแนะนำลูกอย่างสม่ำเสมอ บิดามารดาประเมินค่าความเชื่อถือในฐานะที่เป็นความคาดหวังและอิสรภาพของลูก บิดามารดาตั้งมาตรฐานและบังคับลูกให้ทำตามมาตรฐานที่ตนเองกำหนด บิดามารดาไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ลูกมักถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในลักษณะแบบ “ให้และรับ” อย่างไรก็ตาม บิดามารดาฟังความคิดเห็นของลูก ยอมรับฟังเหตุผลต่าง ๆ ที่ลูกใช้อธิบายถึงการตัดสินใจและเปิดโอกาสให้ลูกได้บอกจุดมุ่งหมายของลูก ด้วย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (authoritarian parenting style) เป็น

ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นไม่มาก มีการควบคุมความประพฤติอย่างเข้มงวด และมีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับสูงด้วย บิดามารดาในกลุ่มนี้ มีการควบคุมและประเมินผลพฤติกรรมและทัศนคติของลูกเพื่อให้ตรงกับมาตรฐานของ การปฏิบัติที่ถูกจงใจในทางทฤษฎี และกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจสูงกว่า บิดามารดาแบบนี้จะไม่ใช้คำว่า “ให้และรับ” ในครอบครัว ลูกถูกคาดหวังให้ยอมรับคำพูดของบิดามารดาว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ การเชื่อฟังค่านิยมหรือคำพูดของบิดามารดาเปรียบเหมือนการทำความดีของลูก บิดามารดาแบบนี้คาดหวังให้ลูกต้องทำดีที่สุดและผิดไม่ได้เลย ลูกถูกมองว่ายังมีสถานภาพเป็นเด็ก โดยมีความเข้มงวดกับลูกในเรื่องอิสรภาพ และระบุความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบ้านที่ลูกต้องรับผิดชอบ เพื่อสอนลูกให้เอาใจใส่ในงาน บิดามารดามักฝึกหัดลูกให้ทำตามที่สังคมต้องการ ยึดมั่นในตนเองอย่างแข็งขันและเข้มงวดต่อลูก

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยตามใจ (indulgent parenting style) เป็นลักษณะการ

อบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นมาก มีการควบคุมความประพฤติไม่เข้มงวดและมีการควบคุมทางด้านจิตใจในระดับต่ำด้วย บิดามารดาในกลุ่มนี้เชื่อว่า การควบคุมลูกเป็นการละเมิดสิทธิของเด็กและจำกัดขีดพัฒนาการของลูก จึงตามใจลูก พยายามปฏิบัติตนในแนวทางต่าง ๆ ที่ไม่บีบบังคับลูก เช่น ไม่ลงโทษ ยอมรับลูกและเห็นด้วยกับแรงกระตุ้นเกี่ยวกับความปรารถนาและการกระทำของลูก บิดามารดาจะไม่เข้มงวดกวดขันลูกปล่อยให้ลูกทำตามใจชอบ

บรรณานุกรม

วีไล ลักษณะ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามทัศนคติของวัยรุ่น

ไทย. ปรัชญาคุณวิบัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary pattern and social competence. *Children, Youth and Society*, 9, 239-276.

4 กรกฎาคม 2554

งานตา วินิตานนท์ (2534) ได้ศึกษาและรวบรวมการอบรมเลี้ยงดูไว้ 5 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักและสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดารายงานว่า ในการปฏิบัติต่อลูกตนได้แสดงความรักใคร่เอาใจใส่ สนใจทุกซอกซอกของลูกเพียงใด มีการใกล้ชิดกับลูก โดยตนได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับลูกมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ยังเกี่ยวกับความสนิทสนม การสนับสนุนช่วยเหลือ การให้ความสำคัญแก่ลูกด้วยการอบรมเลี้ยงดูแบบสนับสนุนมากนี้ เป็นการให้ในสิ่งที่ลูกต้องการทั้งสิ้น ฉะนั้นบิดามารดาที่เลี้ยงลูกโดยวิธีนี้จึงเป็นผู้ที่ลูกรัก และลูกเห็นความสำคัญของบิดามารดา ซึ่งจะทำให้ลูกยอมรับการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ ของบิดามารดาได้โดยง่ายและยอมรับบิดามารดาเป็นแบบอย่างโดยไม่รู้ตัว

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ หมายถึง การที่บิดามารดา ได้อธิบายเหตุผลให้แก่ลูกเมื่อมีการส่งเสริมและขัดขวางการกระทำของลูกหรือลงโทษลูก นอกจากนี้ บิดามารดาที่ใช้วิธีการนี้ยังให้รางวัลและลงโทษลูกอย่างเหมาะสมกับการกระทำ ของลูกมากกว่าที่จะปฏิบัติต่อลูกตามอารมณ์ของตนเอง การกระทำของบิดามารดาจะเป็นเครื่องช่วยให้ลูกได้เรียนรู้และรับทราบถึงสิ่ง ที่ควรและไม่ควรทำ นอกจากนี้ ยังช่วยให้ลูกสามารถจะทำนายได้ว่าตนจะได้รับรางวัลหรือลงโทษจากบิดามารดา หลังจากที่ทำผิดกรรมต่าง ๆ นั้นแล้ว มากน้อยเพียงใด การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ยังหมายถึง การที่บิดามารดาบอกให้ลูกทราบ ว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา และชี้แจงให้ลูกทราบผลดี ผลเสียที่เกิดจากการกระทำของลูก ซึ่งการกระทำนั้นอาจส่งผลกระทบต่อบิดามารดาหรือผู้อื่นตามมาภายหลัง อาจกล่าวได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์นั้น ในปัจจุบันเป็นมิติที่มีความหมายกว้างขวางกว่าที่เคยใช้มาแต่เดิม

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดามีการลงโทษเมื่อเด็กกระทำผิด การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เป็นแบบที่นักจิตวิทยาใช้ในการศึกษา มาก โดยการวิจัยเรื่องแรก ๆ ศึกษาทางด้านกรอบรมเลี้ยงดูที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก ได้เน้นความสำคัญของวิธีการที่บิดามารดาใช้ลงโทษเด็กเป็นอันดับแรก และถ้าพิจารณาอายุของเด็กจะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการลงโทษที่ผู้ใหญ่ใช้กับเด็ก ตั้งแต่เริ่มต้นเมื่อเป็นทารก เช่น ในการหย่านม การฝึกขับถ่าย และการห้ามปรามการกระทำของเด็ก เป็นต้น การลงโทษที่ได้ศึกษานั้นมีหลายวิธี เช่น การใช้อำนาจบังคับโดยการลงโทษทางกาย การใช้วาจาจู่ด่า การริบวัตถุสิ่งของ การงดแสดงความรักใคร่เมตตา และการตัดสิทธิต่าง ๆ เป็นต้น อาจแบ่งวิธีการลงโทษเป็น 2 ประเภท คือ การลงโทษทางกาย และการลงโทษทางจิต การลงโทษทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดาลงโทษด้วยการเขี่ยน ทูตตีให้

เจ็บกาย การลงโทษทางจิต หมายถึง การดูต่ำ แสดงอาการไม่พอใจ เมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง การลงโทษเด็กโดยเฉพาะการทำให้เจ็บกาย เป็นวิธีการปรับพฤติกรรม ที่บิดามารดามักใช้อย่างจงใจ ใช้นานและใช้บ่อยกว่าการให้รางวัลเมื่อเด็กทำความดี

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม การควบคุมมาก หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม แล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่า เด็กทำตามที่ตนต้องการหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามต้องการก็จะลงโทษเด็ก ส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักคิดตัดสินใจเองว่าควรหรือไม่ควรทำอะไร และเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ้าง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากนัก

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและฝึกฝนจากบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้เด็กช่วยตัวเองได้เร็วและไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานเกินไป

บรรณานุกรม

วิไล ลักษณะ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามที่เสนอของวัยรุ่นรุ่นใหม่. ปรชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง

งามตา วรินทร์านนท์. (2534). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

4 กรกฎาคม 2554

ดุษฎี โยเหลา (2535, หน้า 15-21) ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดย ใช้การวิเคราะห์เมต้า ซึ่งได้รวบรวมรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูไว้ 11 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดายอมรับ ชื่นชม ให้ความสนับสนุน ใกล้ชิดและให้ความสนใจกับเด็ก
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาให้คำอธิบายประกอบการสนับสนุนและห้ามปรามเด็กในการทำกิจกรรม ต่าง ๆ และมีความสม่ำเสมอเหมาะสมในการให้รางวัลหรือการลงโทษ
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ใช้เหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่ตรงกันข้ามกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การที่บิดามารดาลงโทษด้วยการเมียน ทูบตีให้เจ็บกาย หรือลงโทษทางจิตด้วยการดูต่ำแสดงอาการไม่พอใจ ทำเป็นเมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ตัดสิทธิบางอย่าง
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การที่บิดามารดาออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม

และคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ปล่อยให้เป็นอิสระ

6. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กมีความรู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่น มีเหตุผลยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก บิดามารดาให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร

7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุน หรือคำแนะนำจากผู้ปกครอง มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ บิดามารดาไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

8. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่บิดามารดากำหนด หรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ

9. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก หมายถึง การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในลักษณะที่เป็นผู้แนะนำ สนับสนุนและช่วยเหลือ ยินดีที่จะอยู่กับบุตร ยกย่อง คุ้มครอง และทำให้บุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง

10. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษ หมายถึง การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ในลักษณะที่เป็นการลงโทษทางร่างกายและจิตใจ เช่น การเขย่งตี คว้า การไม่พิจารณาถึงความต้องการของเด็ก การตัดสิทธิ์ เป็นต้น

11. การอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องเอาจากเด็ก หมายถึง การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาในลักษณะที่เป็นการควบคุม เรียกร้องเอาจากบุตร เช่น ในด้านความสำเร็จ มีความรู้สึกไม่พอใจเมื่อบุตรทำไม่สำเร็จตามเป้าหมายของบิดามารดา

จาก การอบรมเลี้ยงดู ดังกล่าวข้างต้นทั้ง 11 แบบ ดุษฎี โยเหลา ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็น 2 กลุ่ม คือ (ดุษฎี โยเหลา, 2535, หน้า 21)

1. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการให้ความรัก สนับสนุน มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก มีความสม่ำเสมอและเหมาะสมในการให้รางวัลหรือการลงโทษ

2. การอบรมเลี้ยงดูทางลบ หมายถึง พฤติกรรมของบิดามารดาที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม ควบคุม ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก หรือการปฏิบัติของผู้ปกครองแบบปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ ไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

บรรณานุกรม

ดุษฎี โยเหลา, งามตา วรินทร์านนท์, ชัยวัฒน์ วงษ์อาษา และทัศนาก ทองภักดี. (2545). ความเข้มแข็งของครอบครัว: ครอบครัวสุขภาพดี. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 8(1), 1-10.

วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปีกแผ่นของครอบครัวตามทัศนะของวัยรุ่นไทย. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา), มหาวิทยาลัยรามคำแหง

4 กรกฎาคม 2554

บทความ : แนวคิดเรื่องพฤติกรรมเสี่ยง กรณีศึกษาเด็กติดเกม และพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในวัยรุ่นไทย

ในปัจจุบันเทคโนโลยีอันทันสมัยด้านต่างๆล้วนมีส่วนเสริมสร้างให้มนุษย์พัฒนา แนวคิดกระบวนการในการเรียนรู้และเสาะแสวงหากลการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที เรามีการพัฒนาด้านการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วกว่าแต่ก่อน เรามีผลิตภัณฑ์ยาที่สามารถรักษาโรคต่างๆให้หายขาดได้มากกว่าในยุคอดีต ที่สำคัญเรามีเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่สามารถติดต่อหากันได้เพียงปลายนิ้วสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของโทรศัพท์มือถือที่มีประสิทธิภาพสูงรับส่งภาพและ เสียงรวมถึงส่งข้อมูลต่างๆไปมาหาสู่กันได้ในระยะทางไกลโดยข้อมูลไม่ตกหล่น

คอมพิวเตอร์ก็เช่นเดียวกันมีกระบวนการพัฒนาที่ย่อขนาดให้เล็กลงกว่าแต่ก่อนมาก สามารถพกพาถือไปไหนมาไหนได้ค่อนข้างสะดวกและหาซื้อได้ในราคาเยอเมียวสบายกระเป๋า ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหล่านี้เองเครื่องเล่นสำหรับผอนคลายบันเทิง ใจภายในบ้านชนิดหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันเป็นวงกว้างก็พลอยได้รับ อนิสงส์พัฒนาแบบก้าวกระโดดตามไปด้วย เครื่องเล่นดังกล่าวนี้มีชื่อเรียกว่า “เครื่องเล่นเกม”

เครื่องเล่นเกมนี้เองเท่าที่มีนักวิจัยหลายท่านในประเทศไทยได้ทำการศึกษา ถึงผลกระทบอันเกิดแก่เด็กและเยาวชนภายในประเทศ ผลหรือภาพรวมที่แสดงออกมาล้วนได้ผลทางลบมากกว่าผลทางบวก ซึ่งอาจเพราะเด็กและเยาวชนอันอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมิได้คิด ตระหนักถึงผลเสียที่ตามมาจากการเล่นเครื่องเล่นดังกล่าวในระยะเวลานาน เกินพอดี หากแต่เด็กกลับมองว่าเครื่องเล่นเกมเป็นเพียงเครื่องที่ใช้พักผอนคลายเหงา ในเวลาว่าง กว่าจะรู้ว่าเล่นจนเสพติดเกมเสียแล้วก็เมื่อเวลาล่วงเลยผ่านจนยากที่จะยั้ง เหนียวเากลับมายังจุดเดิม ด้วยพิษภัยอันซ่อนอยู่ในภาพลักษณ์อันน่าหลงใหลนี้เองผู้เขียนจึงได้สร้างงาน เขียนชุด “แนวคิดการพัฒนานวัตกรรมด้านพฤติกรรมเสี่ยง : กรณีศึกษาการแก้ปัญหาเด็กติดเกมของวิทยาลัยเทคนิคหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” ขึ้นเพื่อศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน และให้เกิดความตระหนักในโทษภัยของเครื่องบันเทิงใจอันแสนอันตรายชิ้นนี้

เครื่องเล่นเกมคืออะไร?

เครื่องเล่นเกมถือเป็นอุปกรณ์ภายในบ้านที่ได้รับความนิยมมาแต่ยุคอดีต ได้รับการพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่นจนมีความทันสมัยทั้งทางด้านภาพและเสียงน่าตื่น ตาตื่นใจเป็นอย่าง เครื่องเล่นเกมเท่าที่ได้มีการจัดบันทึกเอาไว้ในเว็บไซต์ต่างๆพอจะจำแนกออก ได้เป็น 3 ส่วนคือเครื่องเล่นเกมภายในบ้าน เครื่องเล่นเกมแบบพกพา และเครื่องเล่นเกมออนไลน์(Online Game)ซึ่งกำลังได้รับ

ความนิยมเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน

ใน Wikipedia ได้อธิบายเอาไว้ว่าเครื่องเล่นเกม หมายถึง เครื่องเล่นวีดีโอเกม หรือ Video Game Console คือ เครื่องใช้ไฟฟ้าที่ใช้ในการเล่นวีดีโอเกม โดยแสดงภาพผ่านทางหน้าจอภายในเครื่องหรือโทรทัศน์ แบ่งเป็น เครื่องเล่นเกมคอนโซลเป็นเครื่องเล่นเกมที่มีไว้เล่นภายในบ้าน ไม่ใช่เครื่องเกมมือถือ เช่น วีเพลย์สเตชัน 3 เป็นต้น และเครื่องเล่นเกมพกพา เช่น เกมบอย ดีเอส พีเอสพี เป็นอาทิ นอกจากนี้ Wikipedia ยังได้จำแนกแยกยุคสมัยของเครื่องเล่นเกมในโลกนี้ออกเป็น 7 ยุคด้วยกันคือ

ยุคที่หนึ่ง โคลโคเทลสตาร์ • ป็อง • แม็กนาวอกซ์ไอดีสซี

ยุคที่สอง โคลโควิชั่น • แฟร์ไรล์ แชนนอล เอฟ • เว็คเทิร์กซ์ • อาตารี 2600 • อาตารี 5200 • อาร์เคเดีย 2001 • อินเตอร์ตัน วีซี 4000 • อินเทลลิวิชั่น • เอสจี-1000 • ไอดีสซี²

ยุคที่สาม แฟมิกอม • มาสเตอร์ซิสเต็ม • อาตารี 7800

ยุคที่สี่ ซูเปอร์แฟมิกอม • นีโอจีโอ • พีซี เอนจิน • เมกาไดรฟ์

ยุคที่ห้า 3DO • จากัวร์ • แซทเทิร์น • นินเทนโด 64 (ไอคิว) • พีซี-เอฟเอกซ์ • เพลย์สเตชัน • เวอร์ซวลบอย • อะมีกา ซีดี 32

ยุคที่หก เกมคิวบ์ • ดรีมแคสต์ • เพลย์สเตชัน 2 • เอกซ์บ็อกซ์

ยุคที่เจ็ด เพลย์สเตชัน 3 • วี • เอกซ์บ็อกซ์ 360

(Wikipedia,2553)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ทันยา ไบรอน และสุชาติ ตันธนะเดชา ได้อธิบายความหมายของคำว่าเครื่องเล่นเกมเอาไว้ดังนี้ เครื่องเล่นเกม คือเครื่องเล่นอันสร้างความบันเทิงเร้าใจให้ผู้เล่นแต่แฝงอันตรายในระยะยาว ให้แก่เด็กและเยาวชนในภายภาคหน้าได้ เราคาดหวังที่จะให้ผู้ผลิตเกมสร้างเกมที่ Edutainment คือได้ความรู้ พร้อมกับฝึกทักษะไปด้วย แต่สิ่งเราที่พบในตอนนี้ทางบริษัท ผลิตเกมส่วนใหญ่ล้วนนำเข้าเกมมาจากต่างประเทศ ดังนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เกมส่วนใหญ่ที่เด็กและเยาวชนไทยเล่นกันจึงมีเนื้อหาที่ค่อนข้างรุนแรง ดิบ และจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว อนึ่งการที่ผู้ปกครองไม่ควบคุมการเล่นและดูโทรทัศน์ของลูก เป็นตัวการบ่มเพาะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก การเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงตามมาในภายภาคหน้าจึงมีโอกาสเป็นไปได้หากไม่ ได้รับการกล่อมเกลาแก้ไข (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์,2551, ทันยา ไบรอน,2552, สุชาติ ตันธนะเดชา, 2548)

ในหนังสือจิตวิทยาวัยรุ่น/ก้าวข้ามปัญหาและพัฒนาศักยภาพด้านบวก โดยผู้เขียน วิทยากร เชียงกูล ได้อธิบายความหมายของเครื่องเล่นเกมออนไลน์(Online Game)เอาไว้ว่า Online Game หรือที่เด็กและเยาวชนไทยรู้จักกันในชื่อ “เกมออนไลน์” นั่นคือเกมคอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ที่ได้รับ ความนิยมมากในปัจจุบัน ซึ่งก็คือ Massively-Multiplayer Role Online Game หรือตัวย่อคือ MMRPOG อันสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจด้านสังคม เช่น ความรู้สึกมีกลุ่มเพื่อน การยอมรับ เป็นต้น เด็กและวัยรุ่นที่เล่นเกมออนไลน์มักควบคุมเวลาในการเล่นได้ยาก เนื่องจากความ

สนุกสนาน ความต่อเนื่องของเกม การมีเพื่อนเข้ามาเล่นเป็นจำนวนมาก ทำให้มีตัวละครในเกมหลายบทบาท รวมทั้งถ้าเพื่อนในกลุ่มยังไม่เลิกเล่นก็ต้องเล่นต่อเพื่อช่วยเหลือเพื่อน ในกลุ่ม พบว่าเด็กและวัยรุ่นที่ติดเกมมักมีผลการเรียนไม่ดี ขาดความนับถือตนเอง มีปัญหาพฤติกรรมอย่างอื่น เครียด และมีอารมณ์ซึมเศร้า เด็กและวัยรุ่นจำนวนมากเล่นเกมเพื่อหลีกเลี่ยงความเครียดในด้านต่างๆ (วิทยากร เชียงกุล,2552)

เพ็ญญา กุลนภาดล และพิรงรอง รามสูต ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกรณีศึกษาเด็กติดเกมในเมืองไทยเอาไว้เพื่อเป็น ข้อมูลว่า เคยมีการทำวิจัยเกี่ยวกับเด็ก และผู้ปกครองที่ติดเกมร่วมกับเด็กได้ผลออกมาดังนี้ เด็กติดเกมในสังคมเมืองภาคตะวันออก กลุ่มตัวอย่างมี 3,840 คน ประกอบด้วยเด็กและผู้ปกครองติดเกม 1,920 คน เด็กและผู้ปกครองเด็กไม่ติดเกม 1,920 คน ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่ติดเกมมีความเห็นว่าปัจจัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่ทำให้มีการเล่นเกมอยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ส่วนเด็กปกติมีความเห็นว่า ปัจจัยต่างๆ มีผลต่อการเล่นเกมในระดับน้อย ปัญหาเด็กติดเกมจึงไม่ใช่ปัญหาเล็กๆ ภาครัฐควรมีบทบาทในการกำกับดูแลแหล่งเล่นเกมออนไลน์ มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีการเฝ้าระวังและการตรวจสอบการจัดระดับความเหมาะสมของเกมคอมพิวเตอร์และเกมออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ (เพ็ญญา กุลนภาดล,2548, พิรงรอง รามสูต,2553)

จากทรรศนะของนักวิชาการและผู้รู้ในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องเล่นเกมประเภทต่างๆ จึงสรุปได้ว่า เครื่องเล่นเกม มีทั้งหมด 3 ประเภทคือ ประเภทแรกเครื่องเล่นเกมคอนโซล หรือ เครื่องเล่นเกมภายในบ้าน ประเภทที่สองเครื่องเล่นเกมแบบพกพา และประเภทที่สามเครื่องเล่นเกมแบบออนไลน์ หรือ Online Game เป็นต้น โดยเฉพาะ Online Game หรือที่เด็กและเยาวชนไทยรู้จักกันในชื่อ “เกมออนไลน์” นั่นคือเกมคอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ที่มีความนิยมมากในยุคปัจจุบัน ซึ่งก็คือ Massively-Multiplayer Role Online Game หรือตัวย่อคือ MMRPOG อันสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจด้านสังคมของผู้เล่นได้อย่างเต็มที่ เกมที่เล่นกันในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นเกมที่ส่งมาจากต่างประเทศ ผลิตโดยต่างประเทศ ทั้งๆที่เราคาดหวังที่จะให้ผู้ผลิตเกมสร้างเกมที่ Edutainment คือได้ความรู้ พร้อมกับฝึกทักษะไปด้วย แต่สิ่งเราที่พบในตอนนี้ก็คือบริษัทผลิตเกมต่างผลิตสินค้าออกมาเพื่อเร่งยอด ขายกันจนเกินงาม ไม่คำนึงถึงศีลธรรมจรรยา เน้นกำไรเป็นตัวตั้ง เกมส่วนใหญ่ที่เด็กและเยาวชนไทยเล่นกันจึงมีเนื้อหาที่ค่อนข้างรุนแรง ดิบ และจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว อนึ่งการที่ผู้ปกครองไม่ควบคุมการเล่นเกมและดูโทรทัศน์ของลูกเป็นตัวการบ่มเพาะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก การเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงตามมาในภายภาคหน้าจึงมีโอกาสเป็นไปได้หากไม่ได้รับการกล่อมเกลาแก้ไข